

SÁMIID RIIKKASEARVI

Till Nyhetsredaktionen

SM 5/90

Sedvanerättsprocessen

Måndagen den 18 september kl 09.00 inleds huvudförhandlingen i Folkets Hus i Sveg. Som framgår av det bifogade schemat kommer att processen att avslutas onsdagen den 25 oktober efter 19 rättegångsdagar.

Då vi vet att processen tilldrar sig viss uppmärksamhet har samebyarna beslutat inbjuda till en presskonferens måndagen den 18 september kl 08.00 i Folkets Hus (lokal i bottenvåningen - Folkets Hus i övrigt upptas av 500 sittplatser för åhörare!) Samebyarna avser att i ett särskilt informationskontor i övrigt kunna bistå med information, förmedlande av "besök på platsen" och övriga upplysningar förutom tillhandahållande av kartmaterial m m. Denna informationsservice beräknas kunna hållas under de tre inledande rättegångsdagarna.

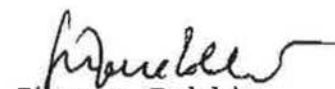
Som en bakgrund och viss redovisning av vad som tilldragit sig fram till nu innefattande vissa försök till förlikning översänds en promemoria i frågan.

Vid presskonferensen kommer under den första halvtimmen samebyarnas ombud advokaten Lars Sandow och undertecknad att närvara.

Med hänsyn till den nu närmast intensiva perioden för samebyarna med sarvslakten och ombuden med inläsning av målet är förutsättningarna för kontakt före den 18 september inte särskilt gynnsamma. Vad gäller Lars Sandow och mig är det av andra skäl så att vi inte är anträffbara före den angivna tidpunkten. Detta förhållande är f ö ett vägande skäl att nu sända denna information.

Umeå den 11 september 1995

Med bästa hälsningar

Jörgen Bohlin

SVENSKA SAMERNAS
RIKSFÖRBUND / SSR

Forbundskansliet

Brogatan 5, 903 25 Umeå

Telefon 090-14 11 80

Fax 090-12 45 64

Bankgiro 969-4548

Postgiro 70 47 10-3

SM 5/90

Sedvanerättsprocessen

Sedan hösten 1990 pågår i Svegs tingsrätt prövningen av det s k renbetesmålet d v s fråga om rätt till vinterbetning av renar utanför Skattefjällen i Härjedalens skogsland berörande Tännäs, Mittådalens, Handölsdalens och Tåssåsens samebyars vinterbetesmarker.

Stämningsansökan ingavs av tre skogsbolag och ca 500 privata fastighetsägare med yrkande att det i Härjedalen inte skulle föreligga någon av avtal oberoende rätt till vinterbetning.

Sedermåra har förlikning ingåtts mellan samebyarna och skogsbolagen i juni 1992. Processen beträffande de privata fastighetsägarna pågår alltför och tidpunkt för huvudförhandling är utsatt att börja måndagen den 18 september 1995 kl 09.00 i Folkets hus i Sveg.

En omfattande skriftväxling med utredningar har pågått och antalet handlingar i målet är över 1 000 med ett 10-tal pärmar jämte kartor m fl handlingar.

Historisk bakgrund

Frågan om rätten till vinterbetning grundad på sedvanerätt har varit föremål för ställningstagande såväl i sammanhang med lagstiftning som i vissa fall prövning i domstol. Flera utredningar har direkt eller indirekt berört sedvanerättsfrågan (se särskilt Utredning rörande renbetestrakter för lapparna i Jämtlands och Kopparbergs län, Elof Huss, 1959, utförd på uppdrag av regeringen).

I lagstiftningssammanhang har något undantag inte gjorts för förutsättningarna för vinterbetning i Härjedalen, samtidigt som denna fråga uppmärksammades särskilt i samband med förarbetena till 1886 års renbeteslag och genom den s k kulturkampen.

De processer som förts i domstol har avsett begränsade områden och utgången i målen har varit motstridiga. Den i lagstiftningen anvisade vägen till prövning av förekomst av sedvanerätt till vinterbetning är i och för sig tillämplig på det förevarande processföremålet, dock torde lagstiftningen ha utgått från att processer skulle avse begränsade geografiska områden och inte ett helt landskap och, som i detta mål, vinterbetet för fyra samebyar.

Berörda markarealer

Av processen berörda marker och antal fastigheter ligger spridda över i princip hela landskapet. I Härjedalen finns ca 16 000 registrerade fastigheter varav ca 3 000 är taxerade som lantbruksenhet. Enligt beräkning gjord av lantmäteriet är maximalt 5 000 fastigheter av en areal överstigande 2 hektar.

De fastigheter som är indragna i processen utgör ca 20% av de berörda byarnas vinterbetesareal (huvudsakligt vinterbetesområde) enligt av respektive sameby uppgjord markanvändningsplan, vilken också ingivits i målet.

Process eller förlikning

Samebyarnas bedömning är att en förlikning bättre än en process löser föreliggande frågor. Den med skogsbolagen ingångna förlikningen är ett uttryck för denna ståndpunkt.

Samebyarna liksom tidigare Samernas nationalråd och Sámiid Riikkasearvi/SSR har på olika sätt verkat för att åstadkomma en förlikning också med kvarvarande enskilda parter. Tillsammans med dessa gjordes en propå till staten genom länsstyrelsen samt till Härjedalens kommun om finansieringen av ett förlikningsarbete. Såväl kommunen, som länsstyrelsen och regeringen har meddelat att någon sådan finansiering inte är att påräkna.

Processen kommer att ta lång tid och risk föreligger att den kommer att leda till en polarisering i stället för välbehövlig samverkan. Dessutom går det inte att med säkerhet fastlägga om resultatet av många års processer blir något som respektive parter kommer att fullt ut kunna acceptera. En ytterligare aspekt är finansieringen av processkostnaderna. Fastighetsägarna har rättskydd genom försäkringsbolagen. Samebyarna får betala ur egen kassa (till idag ca 500 000 kr per sameby).

Statens ansvar

Framställningarna till Regeringen från samebyarnas sida har grundats på att staten har ett folkrättsligt ansvar för den samiska kulturen och de samiska näringarna. Till detta har regeringen svarat att den i vart fall inte i dagsläget är beredd att verka för medling eller på annat sätt i enlighet med detta ansvar.

TELEFAX

TILL/TO Loif Andersson
ATTENTION _____
FRÅN/FROM Jan Salomonsson
DATUM/DATE _____ ANT.SID/N:O OF PAGES _____
FAX NUMMER/FAX N:O _____

Post-it - Självfällande kontorsblankett 7877

Med hälsning
BA

05-11

AVTAL

Mellan å ena sidan Tännäs Sameby (kallad TS) och å andra sidan ägaren av V.Malmagen, Johan Mustad (kallad JM) har följande avtal ingåtts:

1. JM tillåter TS att efter närmare avtal upretta vissa anläggningar för renskötseländamål, såsom stängsel för samling av ren med fångarmer.
2. TS får betesrätt för renar på JM's mark utom på V.Malmagens inägor.
3. JM upplåter eventuellt renvaktarstuga på senare överenskommen plats.
4. Som ersättning betalar TS till JM kr. 700,- per år.
5. Avtalet er giltigt från undertecknandet till sista december 1975 och förnyas automatisk på ett år i stöten om det inte uppsägas av endera parten 2 månader innan utgång, doch längst till sista december 1978.

Brändåsen Mars 1976
Jan Salomonsson

Optören Nov. 1975
Johan Mustad

FÖR SKEDIA
Rättshjälpen kontor
JAN LILANDS FOLKBANK
0304/21172

göra en kort sammanfattning av de trakter utanför renbeteslanden, där lapparna inom Jämtlands län haft sina flyttningsvägar och vinterbetesplatser. Tiden har varit för knapp för att någon utförlig och uttömmande utredning skolat kunna utföras, och någon utredning har ej alls kunnat ske rörande trakter, som icke på länge besökts av lapparna och varom de nu levande lapparna själva saknat all kännedom. Givet är emellertid att sådana trakter kunna finnas och med all sannolikhet finnas de ock troligen inom Jämtlands, Västernorrlands och Gävleborgs län.:::==: Här vill jag erinra att vinterflyttningar även oavsett betesförhållandena synes mig absolut nödvändiga för renskötselns bestående, ty det är huvudsakligast genom dessa flyttningar renarna kunna hållas tama. Där flyttningar ej förekommit hava renarna alltid till sist blivit förvildade. Exempel härpå saknas ej från Åre-Storsjön, Kalls- och Ovikslapparnas rendrift.:::==: De trakter utanför renbeteslanden där Jämtlandslapparna haft sina flyttningsvägar och vinterbetesplatser synes mig lappbyvis taget vara inom nedanskrivna socknar och därinom uppräknade byar, skogs- och fjällmarker: De understrukna namnen avse vinterbetesplatser under längre tid av vintern.:::==:

6. Mittådalens, Handölsdalens och Tranris lappbyar.

Storsjö socken: ^{Handölsdalen} Ljungdalen, Storsjö kyrkby, Messlingen, Henådalen.

Tännäs socken: mot Ljusnådal på södra sidan Ljusnan närgränsande enskildas marker.

Hede socken: ^{Handölsdalen} Grundsjön, Medskogen, Långå, Serfsjön, Serffjället, Ransundet och möjligen Somfjället.

Vemdals socken: ^{Handölsdalen} Henvålen och Källberget.

(Åre socken: Renfjället.

Undersåkers socken: Gröplingetrakten.)

7 Tännäs lappby.

Tännäs socken

Linsells socken: Sörvattnet och närgränsande marker av Lofsdalens by.

Lillerdals socken: ^{Handölsdalen} Storfjäten.

Hede socken: Ransundet.- Till sist får jag framhålla att jämtlandslapparna ej kunna driva någon renskötsel därest de ej under vintrarna få benyttja sig av enskildas marker.

Å ömse sidor hördes vittnen.

Vestlund lät som vittnen höra:

1) hemmansägaren Mårten Andersson i Råndalen, 75 år gammal, född i Rån-

- dalen där han alltid varit bosatt, beedigade ett intyg, i vilket han uppgiver, att under hans tid lappar med sina renar icke uppehållit sig å Råndalens bys skogsmarksområden eller därintill liggande skogsmarker. Icke heller hade han av sina föräldrar eller av andra i hans ungdom levande äldre personer hört berättas, att lappar av sedvana med sina renar besökt Råndalen eller skogsmark inom Hede socken utom under 1890-talet och vissa vintrar under de sista åren (intyget dagtecknat i januari 1934), då renar utan vårdare kommit in på byns skogsmarker, därifrån de dock återhämtats av vederbörande renägare. Ej heller i trakten av Ransundet hade lappar någonsin pläгат beta sina hjordar. Den i målet omförmälda skadan vore den första, vittnet hört omtalas hava timat å utestående foder inom Ransundets och Råndalens byars områden.
- 72.
125. 2) Kronoarrendatorn Hans Dahl i Högvålen, 42 år gammal, berättade: Han hade hela sitt liv vistats i Högvålen. Nästan varje vinter efter det han blivit vuxen, hade han såsom rengetare följt med de lappar, som plägade hålla till i Högvålen. Öster om fjället Fruhåga, dit Högvålens renbetesland nådde, vidtog en stor köl eller högslätt, som sakta slutade ned mot den på omkring sex kilometers avstånd belägna Översjön; utmed bäckdalarna funnos mycket gles björkskog, men eljest växte ej någon skog å kölén; renlav förekomme icke i någon avsevärd mängd, utan vegetationen utgjordes mest av dvärgbjörk, bärris och rödmossa. Under de senare årens vintrar hade renar pläгат hålla till på kölén, men vittnet hade icke vid något tillfälle sett dem uppehålla sig nere vid Översjön: Vintern 1933-1934 hade dock vittnet varit med att driva en renhjörd från Hoverken norrut, därvid vägen tagits över trakten omkring Översjön; men detta hade varit tillfälligtvis, som renar passerat trakten ifråga.
126. Ehuru vittnet nästan varje vinter varit med lapparna och i övrigt väl hållit reda på deras vandringar, kunde vittnet ej påminna sig, att lapparna under vittnets ungdomstid någon gång med renar besökt trakterna öster om gränsen för nuvarande renbeteslandet.
127. 3) Kronoarrendatorn Per Emanuel Pålsson i Högvålen, 45 år, uppgav, att han 1912 flyttat till Högvålen och sedan varit bosatt därstädes. Under sin uppväxttid hade vittnet ej sett till några renar i omgivningarna kring Ransundet och hade icke hört talas om att renar i forna tider betat där; ej heller hade vittnet hört, att lappar förr låtit sina djur beta i trakterna kring Översjön eller mellan sjön och gränsen för renbeteslandet. Vittnet hade iakttagit lämningar efter lappkåtor mellan Storsto-

Åsen och Gällåsen, men dessa gamla lappvisten lågo icke inom Råndalens skiftesområde utan i Tännäs socken. Vittnet, som till följd av sin be- 128.
röring med Högvalslapparna fått god kännedom om deras vandringar, hade icke hört omtalas, att de i forna tider plägat hava sin led öster om sjön Lossen utan enligt vad vittnet inhämtat, hade deras flyttningssväg gått längre västerut.

4) förre jägaren Jon Kaspersson i Hede kyrkby beedigade följande
intyg: Undertecknad 92 år, född i Rönningåsen, där mina föräldrar vo- 73.
ro bosatta, har från min ungdom som jägare och fiskare mycket vistats i och varit väl bevandrad i markerna norr och söder om Serffjället och flertalet marker för övrigt inom Hede, Vemdalens och delvis Storsjö socknar. Å lapptrakten inom Serffjällets område hade lapparna under senare delen av 1870-talet eller möjligen något år inpå 1880-talet kåtor på norra sidan Gråstöten, cirka 2 kilometer söder om Lövkäppgårdarna och cirka 1 mil nordväst om bovallerna vid Nysäterna. Lapparne betade på den tiden från nyårstiden till fram på våren sina renar å Serffjället och det hände aldrig eller åtminstone högst sällan att renarna kommo ned i skogarna söder eller öster om fjället. Lapparne kommo till Serffjället västerifrån från Storsjöfjällen, dit de på våren återvände med sina renar. Senare på 1880-talet troligen in på 1890-talet, hade lapparne haft kåtor på Smalet mellan Serffjön och Storsjön inom Storsjö socken. - Redan på 1880-talet hade dock renarna börjat utan att åtföljas av vaktare komma ned i skogarna och i början av 1890-talet blivit mycket förvildade så att lapparne icke alls kunnat hålla reda på sina djur, som helt fria översvämmat bygdens skogsmarker. - Så vitt jag kan erinra mig eller hört av äldre personer berättas hava lapparne med sina renar ej uppehållit sig på de bofastes markområden söder eller öster om Serffjället före de tider, som av mig omnämnts. [Muntligen tillade vittnet, att han ej kunde erinra sig, att lapparne i Serffjället vid sina flyttningar söderut tagit led över Långå och Hede utan vittnet veterligt hade 75.
flyttningssvägen gått väster om sjön Lossen. Vittnet hade inom Hede socken icke iakttagit andra lappkåtor än de i Serffjället.]

5) f.fjärdingsmannen Olof Månsson i Hede kyrkby tog på eden att av honom och Halvar Jonsson i Hede dagtecknat intyg av följande lydelse: Undertecknad Månsson, 79 år, och undertecknad Jonsson, 75 år, som uppväxt 32.
och vistats inom kyrkbyn, Hede socken, där vi fortfarande äro bosatta, få härmed intyga följande. - Enligt vår vetskap hava lappar med sina re-

nar under vår tid eller förut, så vitt för oss av våra fäder eller av i vår ungdom levande äldre personer berättats, icke uppehållit sig å byns markområden annat än mera tillfälligtvis vid möjligen förekommande flyttningar eller för återhämtande av djur, som från de samlade hjordarna förrätrat sig ned i bygden. - Dock förekom under 1890-talets första år mer livlig invasion ned i bygdens marker av renar, som till följd av försummelse vid renarnas vård småningom blivit förvildade, men blevo dessa renar av lapparna efter hand slaktade. Även under vissa av de 10 senaste åren, eller däromkring hava lappar med sina renar under vintermånaderna uppehållit sig å skogsmarker söder om kyrkbyn och där belägna Kølvalen, men hava vi oss ej bekant om de lagligen därtill varit berättigade.

66.

Muntligen tillade vittnet Månsson: Uppgiften om lapparnas tillfälliga besök i trakten av Hede kyrkby hänförde sig endast till 1890-talet, då förvildade omärkta renar s.k. helöringar i massor uppenbarade sig i byns omgivningar. Sedan 1890-talet hade lapparna icke vistats med sina renar inom byns områden förrän för omkring sex eller sju år sedan, då de börjat låta sin hjordar beta på byns skogar. 1858 eller 1859 bodde lappar i den s.k. Stockdalen i norra Serffjället och före 1860-talet hade lappar jämväl en kåta i Hålfjället, som vore en del av norra Serffjället; eljest hade vittnet icke kännedom om att lappar bott i sistnämnda fjäll.

34.

I det av Månsson undertecknade intyget instämde Per Ingebriktsson, 67 år, och Anna Persson, 92 år, båda i Långå, med det tillägg, att de kunde med bestämdhet intyga, att under deras ^{deras} tid eller ^{deras} enligt deras föräldrars eller andras utsagor, lapparna med sina renar icke vistats eller uppehållit sig å Långå byområdes marker söder och öster om östra delen av Lillfjället.

68.

6) Födrådstagaren Per Persson i Hede kyrkby beedigade denna attest: Undertecknad, 89 år, född i Råndalen, där mina föräldrar voro bosatta och ägde och brukade hemman, vistades i Råndalen till på våren 1877 då jag flyttade till Hede kyrkby och Östbacken, där jag innehaft hemman och stadigt varit bosatt. - Så vitt jag kan minnas eller hört uppgivas av äldre i min ungdom levande personer hava lapparna med sina renar ej uppehållit sig å Råndalens skogsmarker eller i Sonfjället eller därintill belägna marker varken under lång tid före eller under det jag varit bosatt i Råndalen. På 1870-talet hade dock något år

ken
1877

lappar med renar vistats väster om Ransundets by, men om det varit på markområden som hört till Ransundets, Högvalens eller Tännäs byar kan jag icke säga. Under det jag bodde i Råndalen hände det aldrig, att vid Översjön eller på andra skogsställen tillhörande Råndalen bergat hö nedtrampades eller förstördes av renar. Under senare delen av 1880-talet och förra delen av 1890-talet hade renarna blivit så förvildade, att de utan vård av sina ägare strövade fritt kring i skogarna söder om Serffjället och efter vad jag hört sägas hade de även kommit in på Råndalens och övriga byars markområden inom Hede socken.

7) f. hemmansägaren Sven Persson Hedmark i Serfsjön tog på eden följande intyg: Min morfar, som var född år 1797, berättade ofta för mig om lapparna, deras flyttningar och visten, där de uppehöll sig med sina reor, men aldrig nämnde han att lapparna hade för sedvänja att föra sina renar på bete till Sonfjället eller å Hede eller Råndalens markområden. - Lapparna behövde på den tiden icke föra sina renar så långt från sina egentliga visten för att söka bete, då det fanns tillräckligt av bete, på närmare håll. - År 1894 var jag med en expedition på 5 man, därunder 3 lappar, för att nedskjuta och försälja sådana förvildade renar, som strövade omkring i trakten söder om Sonfjället. De voro dock så förvildade och skygga att vi ej kunde komma inom lämpligt skotthåll utan måste återvända med outrättat ärende. - Av de renar, som slaktades av lapparna under vintern 1894 voro många för att icke säga större delen omärkta.

Muntligen berättade vittnet: Först omkring 1930 hade lapparna börjat uppehålla sig med sina renar i Hede, Råndalen, Sonfjället och däromkring liggande områden. Dessförinnan hade icke vittnet hört omtalas, att lapparna för bete av sina hjordar besökt nämnda områden. I vittnets ungdom hade lappar haft sina visten i Svartmören och Korpåsen (Storvallen) av fjället Råntruet, ävensom å nordsidan av Gråstöten, som vore en del av Serffjället. Från pojktiden mindes vittnet, att lapparna brukade komma till sistnämnda fjäll någon gång i mars, men innan sommaren drogo de därifrån mot väster. Vittnet hade icke hört omtalas, att lappar förr i tiden flyttat från Serffjället söderut mot Långå eller Hede, utan hölle för troligt, att deras flyttningsled mot fjällen söderut gått längre åt väster över Tännäs trakter.

8) f. hemmansägaren Jon Eriksson i Serfsjön anför i ett intyg, som han beedigat: Undertecknad, 85 år, född i Serfsjö och sedan dess bosatt där, kan under edlig förpliktelse intyga att under min lifstid lappar med si-

na renar icke varit bosatta varken inom Serfsjö, Hede eller Råndalens byars områden förrän under de senare åren, då några lappar vistats med sina renar söder om Hede i närheten av Sonfjället. Min fader, som var född 1814, talade mycket om lapparna och deras bostäder, men aldrig omtalade han, att de varit bosatta inom Hede eller Råndalens områden med sina renar.

71. Muntligen tillade han: Först på 1870-talet hade lapparna börjat ströva omkring å Serfsjö bys områden och detta förhållande hade fortgått jämväl under 1880- och 1890-talen; ej förrän på 1880-talet hade emellertid lapparna åtföljt djuren ned i bygden kring Serfsjön; på Serfsjöfjället hade lapparna haft visten, men detta fjäll hörde icke till byns område. I forna tider hade lapparna aldrig haft för vana att flytta norrifrån över Hede och Långå, utan deras flyttningsled till renbetena söderut hade gått långt åt väster eller ungefär över Lill- och Anåfjällen.

Vestlund åberopar vidare en del intyg.

12. Mårit Halvarsson, 85 år, uppväxt och bosatt i Råndalen; Gertrud Halvarsson, 86 år, född i Lofsålen och inflyttad till Råndalen omkring 1870, Olle Bergström i Råndalen, 74 år, och hans hustru Ingeborg, 64 år och född i Råndalen, samt Per Persson, 70 år, född i Ransundet och bosatt i Råndalen, och hans hustru Karin, 62 år och född i Råndalen, 28. 29. hava i lika lydande intyg under edlig förpliktelse uppgivit, att under deras tid lappar med sina renar icke uppehållit sig å Råndalens bys skogsmarksområden eller därintill liggande skogsmarker. Icke heller hade de av sina föräldrar eller av andra i deras ungdom levande äldre personer hört berättas, att lappar av sedvana med sina renar besökt Råndalen eller skogsmark inom Hede socken utom under 1890-talet och jämväl vissa vintrar under de sista åren, då renar utan vårdare kommit in på byns skogsmark, därifrån de dock återhämtats av vederbörande renägare.

37. Lappbyn anförde i anledning av vittnesmålen och intygen, att den omständigheten att lapparna måhända icke plägat uppehålla sig i själva Råndalens by, icke ~~kan~~^{kunde} anses utgöra något bevis för, att trakten omkring Översjön icke ~~är~~^{var} sedvanerättsland.

Vestlund ingav vidare intyg av följande personer

32. 1) Pelle Persson i Ransundet: Jag får intyga, att lappar med sina tama renar mig veterligt aldrig bebott Ransundets område och mina för-

fäder har aldrig nämnt något därom, ehuru lappfrågan ganska ofta diskuteras. Den närmaste lappkåtan, man känner till ligger en 5 å 6 kilometer ovanför Ransundets område och beboddes av lappar under vintermånaderna för cirka 60 år sedan.

2) Erik Andersson, 94 år, och A. Eriksson, 72 år, båda i Långå, intyga, 34.
att under deras tid, så vitt de hade sig bekant, eller ^{den förinnan} efter vad andra i deras ungdom för dem berättat, lapparna med sina tamrenar (icke?) uppehållit sig eller vistats å markerna, som hörer under Långå by och äro belägna söder om Ljusnan, men hade väl så kallade strörenar sedan 1890-talet under vissa år kunnat ströva omkring på Långå bys markområden.

3) C.J. Östberg och Magnil Östberg i Långå intyga, att såvitt de själva 35.
känna till eller av andra hört berättas, lappar icke vistats å de delar av Långå by, som äro belägna söder och öster om östra delen av Lillfjället.

Jämväl lappbyn hörde vittnen:

1) lappfogden Abraham Staaff uppgav: Lapparna hava sedan gammalt plägat 82.
uppehålla sig i trakterna av Högvålen och gamla kåtplatser finnas i Storstöåsen (3 st.), i Gällåsen (5 st.), i Kölfjället (2 st.), alla inom Högvålens byområde, samt i Digerhogna (2 st.) inom Sörvattnets byområde, samtliga belägna intill Hede sockengräns och endast från 1 till 1,5 miles avstånd från Översjön. Redan långt före den av mig på grund av 1919 års lappkommittés 83.
uppdrag under åren 1921 och 1922 företagna undersökningen rörande lapparnas sedvanerätt i bland annat Jämtlands län hade jag, vad här nu särskilt gäller Tännäs och Hede socknar i Härjedalen, under förhör och samtal med såväl äldre lappar som bofasta fått den bestämda uppfattningen, att sådan sedvanerätt måste anses finnas inom hela Tännäs socken och åtminstone inom hela västra delen av Hede socken och i all synnerhet mot Högvålen och Sörvattnet angränsande fjällmarker. Härav följer att jag ock anser det omtvistade fjällområdet vid Översjön ligga inom lapparnas sedvanerättsområde. Det synes mig nämligen helt otänkbart att lappar, som med sina rethjorder under vintertiden suttit i Högvålen, Mälan, Sörvattnet och å de förut nämnda kåtplatserna kunnat undvika att beta sina renar på trakterna kring Översjön. Trakten kring Översjön är av lågfjällsnatur och bildar en naturlig fortsättning på Kölfjällets och Fruhognas östra sluttningar.

För att visa, att lappar under vintertiden varit bosatta ännu längre söderut i Härjedalen, ingav Staaff protokoll från sammanträden i april 85-91.
1907, varav framgår, att lappar, tillhörande Idre och Tännäs lappbyar,

slagit sig ned på Storfjäten i Lillherrdals socken.

94. 2) Nuvarande lappfogden Waldemar Gardham i Östersund (lappfogde sedan 1928, p 96 n) ingav ett längre utlåtande i vilket han till slut yttrar: På grundval av den erfarenhet jag vunnit under mitt arbete med och hos lapparna och renarna ute på vinterbetes-trakterna vid renskiljningar, renmärkningar och flyttningar (även tvångsförflyttningar av renhjordar) uttalar jag som min bestämda uppfattning att den nu ifrågavarande trakten omkring Översjön såsom renbetestrakt hör med till Kolsjöfjällsområdet och därmed till Högvalens betestrakt.

129. I anledning av lappfogdarnas uttalanden anförde Vestlund: Han beströde, att vitsord skänktes åt de utredningar och utlåtanden, som avgivits av lappfogdarna, enär dessa otvetydigt uppträdde såsom lapparnas talesmän. Lappfogdarna hade intresse av en utökning av lapparnas rättigheter, då därigenom deras eget verksamhetsområde samtidigt utvidgades; genom sin beröring med lapparna hade de fått en mer eller mindre ofrivillig inställning till lapparnas förmån.

129. Lappbyn bestred riktigheten av Vestlunds synpunkter samt framhöll, att lappfogdetjänsterna inrättats för att skapa ett medlande organ mellan lapparna och svenskarna.

- 57-58. 3) Arbetaren Olof Jonsson i Högvalen vitsordade riktigheten av följande inför lappbyns ombud, adv. Heilborn, lämnade uppgifter: Vittnet vore född i Högvalen, hade bott där hela sitt liv, och vore nu 74 år gammal. Så långt han kunde minnas tillbaka, hade lappar bott och med sina renar uppehållit sig i Högvalen, Sörvattnet, ^{ren. Högvalen} Mälan och Ränningsvallen. År 1890 hade han byggt två kåtor åt lapparna på nordvästra sidan av Kolsjöfjället (= Kolsfjället?). Därefter hade lappar så gott som varje år haft sina renar i Kolsjöfjället och omgivande trakter. Han kände väl till Översjön och dess omgivningar. Terrängen här består av "kölar" och "vålar" med någon spridd vegetation av buskar björk samt kunde betecknas såsom lågfjäll av alldeles samma natur som det angränsande renbeteslandet.

58. Inför hrttn tillade vittnet: Vittnet, som vandrat föga i marker-na inom Hede socken, hade ej själv vid något tillfälle jakttagit lappar eller renar där, men hade hört berättas, att lapparna ofta uppehållit sig inom socken med sina renar, bland annat i trakten av Översjön; något närmare om dessa besök kunde vittnet icke uppgiva. I Högvalen vistades lapparna mest under vintern, sällan under sommaren. Sta-

tens inköp av trakten av Högvålen för renbetesland hade ej medfört tätare besök av lapparna än vad som varit förhållandet tidigare.

Vestlund anmärkte: Före statens förvärv av Högvålsområdet såsom renbetesland hade lapparna säkerligen icke haft någon sedvanerätt till bete där, ty i så fall hade staten icke haft någon anledning till förvärvet.

4) Hemmansägaren Ingeborg Pålsson i Högvålen uppgav för Heilborn och vitsordade uppgifterna vid hrttn: Hon vore 75 år gammal och född i Ransundet. 54.
Hon hade bott där, till dess hon för ett par år sedan flyttat till Högvålen. En gång för ungefär 15 år sedan hade lappar bott i Ransundet och betat sina renar på byns skogsmarker huvudsakligen i Lillråndalen, som är belägen öster om Ransundet i riktning mot Sonfjällets nationalpark. Hon kunde ej minnas något mera tillfälle, då lapparna bott i Ransundets by, men väl att på 1890-talet renar i stora hjordar betat omkring byn, utan att hon fått kännedom om, i vilken av de angränsande byarna, som lapparna då varit bosatta.

Vid hrttn tillade vittnet: Vid det tillfälle för omkring 15 år sedan, 59.
då lapparna uppehållit sig i Ransundet, hade deras renar betat huvudsakligen på Kronans marker i Lillråndalen; de rener, som på 1890-talet strövat omkring i trakten av Ransundet, hade mest fått sköta sig själva; någon enstaka gång hade det hänt, att lappar kommit dit och tittat till renflocker-
na, som säkerligen bestått av något tusental djur.

5) Kronoerrendatorn Olof Adolf Löfström i Sörvattnet berättade: Han vore 55.
född 1897 i Kåläsen, Sörvattnet, och hade bott där hela sitt liv. Av äldre personer i sin hemtrakt hade han hört uppgivas, att det skulle hava funnits lappkåtor vid Stafsvallen strax väster om Digerhogna. Han kände synnerligen väl till trakten vid Översjön, där han ofta färdats såväl vinter- som sommartid. Terrängen bestod av "kölar" beväxta med mossor, ljung, lavar och enstaka björkar och kunde således betecknas såsom lågfjäll. Den bjöde mycket gott renbete och vore av i huvudsak samma natur som Högvålen renbetesland. Detta lågfjäll sträckte sig ganska långt både norr och nordost om Översjön. Så långt han kunde minnas hade lappar med sina renar under vintermånaderna uppehållit sig i Sörvattnet och Högvålen. Om lapparna suttit i Högvålen, Stafsvallen eller Kålsjöfjället vore det på grund av terrängens och vegetationens beskaffenhet mycket naturligt och sannolikt, att renarna ofta sökt sig nedför den jämna sluttningen till Översjön och över huvudtaget till gränstrakterna mellan Högvålen, Lofsdalen och Råndalen, där överallt funnes gott renbete.

56. 6) Kronoarrendatorn Karl Adolf Dahl i Högvalen uppgav: Han vore 32 år och hade i hela sitt liv bott i Högvalen, där lappar under vintertiden alltid plägat uppehålla sig med sina renar. I Kolsjöfjället finnes 2 gamla kåta-platser, i Galdåsen norr om Kolsjöfjället 5 kåtaplatser (2 av dessa kåtor ännu fullt användbara) samt i Storstoåsen ytterligare norrut 3 kåtaplatser. Han kände väl till trakten omkring Översjön, vars omgivningar vore ett lågfjäll med gott renbete. Terrängen sluttade långsamt från ^{hög}Kolsjöfjället ned mot Översjön. På grund av terrängen och vegetationen ansåge han, att det vore en naturlig väg för renarna att söka sig ned till sjön och dess omgivningar, vilka även ett gott stycke mot norr och nordost vore av samma natur.
77. 7) Karl Adolf Dahls moder Anna Dahl i Högvalen, 72 år, berättade: Hon hade hela sitt liv varit bosatt i Högvalen. Då hon var "liten jätunge" i slutet av 1860- eller början av 1870-talet, var hon under vintern på besök hos de lappar, som då bodde i kåtorna på Galdåsen. Under somrarna bodde lapparna icke i Galdåsen. Hon kände väl till kåtorna i Kolsjöfjället. De byggdes på 1890-talet. Då hon år 1893 på en resa till Hede legat över natten i Rändalen hos en bonde, beklagade sig denne över, att renarna ätit upp mossan, som bönderna lagt upp för sitt behov. Hon fick den uppfattningen, att skadan troligen skett å Leveråsen norr om byn. Då hon år 1880 tjänat piga i Rändalen, hade hon nämligen varit med och grävt upp mossor i denna på renmossa mycket rika trakt.
- 56 7) Lappen Lars Larsson Kråk i Handöl: Han vore 59 år gammal, hade hela sitt liv sysslat med renskötsel och vore nu ordningsman i ^{rensamlingsskåden} Handölsdalens lappby. Han hade nyligen varit i Högvalen i och för renskiljning och då tagit en överblick över terrängen omkring Kolsjöfjället och Översjön. Denna trakt måste enligt hans uppfattning vara begärlig för renarna, då den vore ett lågfjäll med jämn sluttning ned mot sjön och enligt uppgift lämnade gott renbete. Om renar funnits i Kolsjöfjället, hade det enligt hans uppfattning icke kunnat undvikas, att renarna under sitt letande efter föda sökt sig ned till sjön. Han hade varit vid Stafsvallen och av vegetationen på den plats, där enligt de äldres uppgift lappkåtor skulle hava funnits, trott sig kunna sluta sig till, att ett rengärde förr i världen funnits där. Vittnets förmodan, att ett rengärde - sådant stängsel, som användes vid renarnas mjölkning och skiljning - förr funnits vid Stafsvallen, grundade vittnet på den där rikliga förekomsten av småbjörk och örter samt på utbredningen av denna vegetation; inom rengärderna samlades nämligen alltid efter renarna en mängd spillning, som efter gårdernas utrymmande beredde god jordmån för nämnda slag av växtlighet. Den från Kolsjöfjället mot Översjön sluttande terrängen lockade renen ovillkorligen ned mot sistnämnda trakt, alldeles särskilt vid östanvind, ty renen ströfvade städse mot vinden. Det vore vittnets
- 50.

Nr 469.

Till

Kungl. Maj:ts Befallningshavande i Jämtlands län.

V

Änkommit inkomma med yttrande över pastoratsstämman i Hede anhöllan att Länsstyrelsen måtte avkunna vräkningsdom beträffande av lappmannen Nils Nilsson Schain i Mittådalens lappby uppförd renvaktarstuga å Hede kyrkoboställes mark, får jag värdsamt anföra följande.

Pastoratsstämman bestrider i sina påminnelser över Schains förklaring riktigheten av hans uppgifter angående sedvanerätt, betecknar hans uppgifter som vilseledande och framhåller att Lill-Råndalen icke får förväxlas eller sättas i samband med Sonfjället ännu mindre med Hede kyrkoherdeboställes skog, och att som villkor för sedvanerätt bör kunna öberopas längre tid än 50 till 60 år.

För att vinna närmare kännedom om, var i nu ifrågasatt trakt lappar tidigare kunna hava bott fick jag den 8 nästlidne juni ett sammanträffande med i påminnelserna omnämnde Tomas Larsson, som angav en trakt i Lillråndans dalgång, där han hört uppgivas att lappar tidigare bott. I sällskap med ordningsmannen i Mittådalens lappby Anders J. Renskyldt, lappmannen Anders Em. Andersson samt kronoarrendatorn Östling i Brännvallen genomsöktes den uppgivna trakten varvid vi den 8 juni på kvällen funno tydliga märken efter lappsk bostad, såsom en ring av stenar omkring eldstaden, konturer på marken från en kåtas eller ett tälts ytterkanter samt aska, bränd jord och brända stenar i eldstadens botten; platsen låg högt och torrt till samt invid en kallkällbäck, vald alldeles som lapparna bruka utese kåtaplatser;

man hade därifrån mycket god överblick över den nedanför liggande Lillråndans dalgång och övar motlutningen på andra sidan (östra sidan) i riktning mot Sonfjället, dit avståndet fågelvägen torde vara omkring 10-12 km. *Stugan belägen 10 km. S. om Sonfjället*

Lillråndans dalgång och Sonfjällstrakten kan i renbetesavseende mycket väl sättas i samband med varandra, ty en ren rör sig på mindre än en timmes tid över mellanliggande terräng och huruvida renar kunna beta lugnt på ett begränsat område eller över stora vidder är beroende på betets beskaffenhet, varvid snö-täckets djup och hårdhetsgrad samt isbildning i själva lavbeståndet äro utav avgörande betydelse.

Sedan den av oss funna kåtaplatsen var bebodd, måste minst 50 år hava förflutit ty hög renlav övertäckte fullständigt platsen och sådan lav behöver 20 år för att växa till 3 cm. höjd.

Beträffande frågan om betning av renar i Sonfjället för länge sedan kan hänvisas till en bok "Om Lappland och lapparne" av G.v. Düben, Stockholm 1873, vari denne författare av d:r C.P. Åström fått den uppgiften att Vester-Lapparne (4 fam. & Grönfjället) betat i Sonfjället under svåra vintrar; sid. 455.

Därför synes mig frågan om, huruvida lapparna kunna åberopa sedvanerätt vid betning av renar i Sonfjället och nordväst därom, ej vara så lätt att avgöra, som av pastoratsstämmans protokoll framgår, varför frågan om vräkning, för den händelse detta blir nödvändigt, torde böra underställas domstols prövning. Det åberopade utslaget den 13 april 1935 har undanröjts av Svea Hovrätt men målet ligger för närvarande under Högsta Domstolens prövning.

Ehuru det kunde vara intressant att få denna sedvanerättsfråga prövad av domstol, tror jag likväl att Schain kommer att flytta sin renvaktarstuga några kilometer åt väster in på Hede södra kronopark.

Då Schain förberedde uppförandet av nu ifrågakommande renvaktarstuga, som sammanstälts av ditförda, redan färdiga delar, vände han sig till mig angående tillstånd till att uppsätta den

den på föreslagna plats och jag hänvisade honom till jägmästare Wendt i Ljusdal, under vars tillsyn Hede kyrkoherdebostället skogs så städ. Och det från pastoratsstämman såda icke synes vara fråga om just vad för slags bostad Schain uppfört utan därom att han överhuvud uppfört bostad åt sitt folk på boställets mark, som väl måste betecknas som utmark, synes Schain hava den reella rätten på sin sida, ty i renbeteslagen, § 41, sista stycket, läses: Å utmark till enskild eller kommun tillhörig fastighet ----- må nedom odlingsgränsen eller utom renbetesfjällen fast kåta eller bod icke uppföras annat än efter anvisning av jordägaren eller brukaren eller, där lappen icke åtnöjes därmed, av lappfogden /enligt Kammarkollegii erinran till 1919 års Lappkommittés förslag till renbeteslag skulle med enskild mark likställas sådan kronomark, som innehades under stadgad åborätt eller disponerades som ecklesiastiskt boställe; jfr. Johan Widéns Förslag angående de svenska lapparnas rätt till renbete i Sverige m.m. sid. 57, andra stycket/. Tillstånd till uppförande av fast kåta skulle icke erfordras utan vederbörande lapp skulle blott få sig plats för kåtan anvisad. Men då ingen anvisade, uppförde Schain ändå sin stuga, som ju icke träder den rätt för när, vilken § 41 är avsedd att skydda. + 3 m

Under hänvisning till ovanstående får jag därför vördsamt avstyrka bifall till pastoratsstämmans yrkande att Länsstyrelsen måtte avkunna vräkningsdom.

Remissakten återställles.

Östersund i lappfogdekontoret den 28 juli 1936.

W. Gardham,

18 AUG. 1936

Till

Kungl. Maj:ts Befallningshavande i Jämtlands län.

UTSLAG DEN 26/8 1936

den 6 OKT. 1936

Såsom förnyat yttrande över pastoratsstämman i Hede anhållan om vräkningsdom beträffande en renvaktarstuga, uppförd å Hede kyrkoherdeboställes mark, får jag vördsamt anföra följande.

I mitt yttrande den 28 nästlidne juli har jag åberopat bevis i tryck från 1873 om betning av renar i Sonfjället ävensom bevis för att lapsk bostad varit uppförd och brukad i Lillrändans dalgång i trakten omkring 10-12 km. från Sonfjället, i nordvästlig riktning. Nu ifrågavarande renvaktarstuga är belägen omkring 10 km. öster om nysnämnda, gamla lapska bostad. Därför synes mig sedvanerätt kunna åberopas för den trakt, där renvaktarstugan står.

På sådan trakt må lapp, enligt § 41 renbeteslagen, sista stycket, kunna uppföra fast kåta och bod, det vill säga inrätta sig för upphåll där är efter annat. Detta är vad Schain gjort med den skillnad, att han i stället för kåta uppfört en liten stuga av redan förut färdigställda delar. Denna lilla byggnad synes mig motsvara nutidens renvaktarbostad, ty tiderna hava förändrats, sedan man år 1919 började arbetena på den nu gällande renbeteslagen. Denna lilla stuga är icke så "fast" som en kåta men billigare att åstadkomma och mera praktisk för vinterbruk än kåtan. Schains stuga synes mig därför vara jämförlig med och kunna hänföras till sådan byggnad som omförmäles i 41 § sista stycket renbeteslagen.

Platsen för denna stuga hade jag mycket väl kunnat anvisa och skulle hava gjort det, därest ej Schain fått sådant besked av jägmästare Wendt att han ansåg sig kunna uppföra stugan på nuvarande plats. Den står i kanten av en myr, invid en bäck och odlad mark finnes varken där stugan står eller i dess närhet, och närmaste bebyggda plats är Kolvallens fåbodar, belägen omkring 2,5 km. från stugan. Någon skada på marken gör icke stugan och kan icke vara till något omak för jordägaren; något sådant har icke heller från dennes sida gjorts gällande.

Stugan uppfördes vintern 1930, ty under mars månad 1931 lag jag i den några nätter under renräkning och Schain uppgiver, att den uppfördes vintern före min vistelse där. Jag erinrar mig även, att Schains fråga om till-

stund till uppförandet riktades till mig per telefon under det jag bodde & Regementsgatan 7, eller under de första månaderna av min tjänstgöring som t.f. lappfogde.

Remissakten återställes.

Östersund 1 lappfogdekontoret den 17 augusti 1936.

W. Carlham

Skulen 93-07-15

Förbundsjuristen
Lars Andersson

8711,
Härmed får jag bekräfta att anbudet i
rehabiliteringsprogrammet vid Drottningholm är väl-
kommen till DO-ämbetet för information och
diskussion torsdagen den 12 augusti 1993,
kl 10.00. För egen del kommer jag inte att
ha andra engagemang den dagen eller kvällen.
Med vänlig hälsning
Gunnar Örtengren

Postadress
DO
103 33 STOCKHOLM

Besöksadress
Birger Jarls torg 7
Riddarholmen
STOCKHOLM

Telefon
08-23 74 50

Telefax
08-21 74 14

Pressurklipp

PRESS-BAOD-TV-BILAGA-REKLAN

Nya Ludvika Tidning

(Opol)

Ludvika 11.000 ex.

Datum: 93-10-26
74 1-K

TELEFAX

 TILTO *Leif Andersson*
 ATTENTION *POE KANEDOM*
 FROM *NILS LARSSON*
 DATE *931129* ANT SIDNO OF PAGES *1*
 FAX NUMBER/FAX NO

Post-it-Självklippande kommersiellt 76/77

Debatt

Renskötare och skogsägare måste samarbeta!

Renskötare och skogsägare är två trängda grupper, som föröder kraft på fejd i skog och domstol. Samverkan är den nödvändiga lösningen.

Sedan hundratals år har renägare och bönder nött på varandra i strävan efter utkomst från karga marker. Fejden har pågått länge. Den har blossat upp på grund av stora förändringar inom skogsbruk och rennäring.

Skogsbolagen och statliga Dotan tog tidigare upp väldiga hygien, som påverkade renarnas valör. Vägar byggdes för att få virket till industrin. Men nu retirerar torskogsbruket mot kusten, eftersom behovet av råvara täcks på annat sätt, bl a genom import.

De privata skogsägarna är vingade att leva kvar med sitt småskaliga skogsbruk. Detta är mer anpassat till de naturliga förutsättningarna.

Mekaniserat

Renskötseln har mekaniserat

med radioapparater, snöskotrar och helikoptrar. Tusentals renar flyttas till vinterarbetet hoppackade på lastbilar, vilket påverkar deras vandringsinstinkt. Antalet renar har ökat starkt, bl a på grund av cesiumhalterna, som hindrat avsättningen av kött. Renhjordar har brett ut sig över marker där de inte skall vara.

Skogsägare och renskötare har nu ett bekymmer gemensamt - priserna har sjunkit. Både på virke och renkött.

Jag har förståelse för att renägare känner sig ansatta av ilskna skogsägare, när de försöker få sina överstora renhjordar att klara sig. Men jag har lika stor förståelse för pressade skogsägare, som ser sina planteringar och ungsogar skadas av renflocker.

Det finns en väg ur den tragiska konflikten. Det är samexistens och samverkan. Skogsägare och renägare måste bedriva sina näringar sida vid sida och dra nytta av varandra. Det förutsätter flera saker.

Mer kunskap

Båda grupperna måste ha mer kunskap om varandras näringar. Skogsstyrelsens bok "Rennäring-

en" bör läsas av varje skogsägare, som lever med renar in på knutarna. När får vi en bok om skogsbruk i Norrlands inland, som läses av varje renskötare?

Båda parter måste erkänna fakta. En förklaring till bitterheten hos många skogsägare är att det inte mött någon vilja från renägarna att erkänna att antalet renar är för stort och att djuren gör skada på marker där de inte får vara. Nu börjar äntligen en del samebyar erkänna sakernas verkliga tillstånd. Det öppnar vägen för samtal. Å andra sidan måste skogsägarna visa en öppenhet med fakta på motsvarande vis, t ex genom att inte överdriva de skador renarna gör på skogen.

Sedvanerätten bör preciseras. Skogsägarna upplever att den sakta men säkert förskjuts till förmån för renägarna. En mer storskalig rennäring har tydligen tolkats av renägarna som utvidgad sedvanerätt. Renägarna känner å sin sida att ett storskaligt skogsbruk har naggat sedvanerätten i kanten. Faktum är att sedvanorna ändras. Hur sedvanerätten då skall tolkas är en oklarhet att reda ut.

I miljöfrågor finns sammanfallande intressen, varför dessa bör

hanteras gemensamt. Den besvärande skoterplågan är högaktuell i samband med en pågående statlig utredning.

Praktiskt samarbete

Det finns förutsättningar för praktiskt och ekonomiskt samarbete. Det kan handla om slakt, sällingsmontering, transporter och snöplogning. Renslakten, som nu är ett problem, kan kanske bli effektivare inom ramen för en slakteriförening inom bondekooperationen? Inom turistnäringen bör skogsägare och renägare kunna samverka med konkurrenskraftiga jakt-, fiske- och äventyrspaket. För att nu nämna några exempel:

Min vision är alltså att skogsägare och renägare inte bara erkänner varandras problem utan samråder och samverkar för att lösa dem. De bör tillsammans utnyttja resurserna i fjällvärld och skogsland. De kan göra affärer ihop. Det skulle de tjäna på - både moraliskt och ekonomiskt. Annars kommer bara juristerna att tjäna pengar på dem. (FLT)

TAGE KLINGBERG

Ordförande för Skogsägarnas riksförbund

E. G. FLENSBURG

ADVOKATEN

JURIDISK RÅDGIVARE

OCH

FORMULÄRBOK

FJÄRDE UPPLAGAN TILLÖKAD OCH OMARBETAD

AV

VILHELM BERGENGREN

FÖRSTE ASSESSOR VID STOCKHOLMS
RÅDHUSRÄTT

ERIK WILHELMSSON

FÖRSTE ASSESSOR VID STOCKHOLMS
RÅDHUSRÄTT

STOCKHOLM

HOLGER SCHILDTS FÖRLAGSAKTIEBOLAG

den först företes, förses med stämpel, beräknad efter fastighetens fulla värde.

När på grund av bestämmelserna i fideikommissbrev eller annat testamente eller i gåvobrev *fast egendom skall övergå till flera personer efter varandra*, skall fideikommissbrevet, testamentet eller gåvobrevet förses med stämpel varje gång, då, efter det egendomen övergått till ny innehavare, lagfart därå sökes.

Om hävd.

Hävd kan i korthet betecknas såsom *förvärv av en rätt* (vanligen äganderätt) *till fast egendom*, *grundat på oavbruten utövning av samma rättighet under i lag föreskriven tid*. Ändamålet med lagbestämmelserna om hävd är att förekomma den osäkerhet i de allmänna rättsförhållandena, som skulle bliva en följd därav, att en persons rätt, framför allt hans äganderätt, till fast egendom under en obegränsad tidrymd kunde göras till föremål för tvist.

Hävd är att betrakta som en art av *preskription* i vidsträckt bemärkelse. Preskription kan nämligen indelas i tvenne arter, den ena bestående däri, att man förvärvar ett ting eller en rättighet, som man förut innehaft eller utövat, den andra åter bestående däri, att en rättighet, som någon äger mot en annan, går förlorad, och att denne senare sålunda befrias från sin förbindelse. För att beteckna den förra arten av preskription, för så vitt den har avseende på fast egendom eller därmed förenade rättigheter, användes i vår lag uttrycket hävd.

Tvenne väsentligt skiljaktiga slag av hävd finnas enligt svensk rätt, nämligen *viss tids hävd* och *urminnes hävd*.

Om viss tids hävd.

Viss tids *besittning* av fast egendom skyddar, under vissa förutsättningar i övrigt, förvärvare av egendomen mot klander av annan å fånget, även om den sistnämnde eljest skulle äga bättre rätt till fastigheten i fråga. Förvärvaren har genom att under föreskriven tid hava utövat en ägares befogenhet över egendomen vunnit hävd därå. Viss tids hävd kan dock endast åberopas till skydd för äganderätt till fast egendom, men gäller däremot icke andra rättigheter, såsom nyttjanderätt, servitutsrätt, rätt till avkomst o. s. v.

Hävd av det slag, varom här är fråga, kan vinnas antingen jäm-

I fråga om *lös* egendom motsvaras hävdens av förvärv i god tro med *lätföljande besittning*.

likt nya hävdelagen (Kungl. förordn. om tjuguarig hävd den 22 april 1881) eller enligt gamla hävdelagen (Kungl. förklaring den 14 maj 1805, jämförd med G. B. 11: 8 enligt lydelse före 1898), vilka båda hävdelagar, på, sätt nedan skall visas, ännu äga tillämpning vid sidan av varandra. I 1881 års förordning omtalas endast ett slag av hävd, nämligen *tjuguarig hävd*, medan den hävd, varom 1805 års förklaring innehåller stadganden, kan indelas i tvenne huvudslag, *ettårig hävd*, samt *viss längre tids hävd*, som vanligen kallas *tjuguarig hävd*, ehuru hävdetiden här i verkligheten är till sin längd obestämd.

A. *Tjuguarig hävd enligt 1881 års förordning.*

De allmänna bestämmelserna om detta slag av hävd innehållas i förordningens §§ 1 och 2, i vilka det stadgas, *dels att*:

a) om någon i god tro åtkommit fast egendom och den, efter vunnit lagfart, såsom ägare besittit utan avbrott under sammanlagt tjugu år, då må ej klander, som därefter på grund av äldre rätt instämmes, emot hävden gälla (§ 1); *dels ock att*:

b) om två eller flera, var efter annan, såsom ägare haft fast egendom i besittning utan avbrott under sammanlagt tjugu år, sedan lagfart å den förstes fång meddelades, då är klander, som på grund av äldre rätt efter nämnda tid instämmes, icke gällande mot hävden, därest den, som vid slutet av samma tid innehade egendomen, eller annan, till vilken den sedermera före klandrets instämmande övergått, var i god tro, när han egendomen åtkom. Innan lagfart å senare innehavares fång blivit beviljad, äger dock denne, ändå att han är i god tro, icke till sitt fredande från klander räkna sig hävd till godo, »utan så är att föregående innehavaren, om han suttit i egendomen kvar, då klandret anställdes, kunnat därifrån på grund av hävd enligt nu stadgade grunder sig värja» (§ 2).

Till utveckling av dessa stadganden torde följande regler kunna uppställas rörande *villkoren för vinnande av hävd enligt 1881 års förordning*.

I. *Fastighetens besittare skall vara en sådan person, som äger rätt att här i riket förvärva och besitta fast egendom.* (Härom sid. 269 o. följ.)

Har besittning av fast egendom infallit delvis under den tid, då besittaren enligt i den föregående framställningen angivna regler saknat rätt att besitta, och delvis efter det dylik rätt vunnits, torde emellertid besittaren, förutsatt att han vid det tillfälle, då hävden skall tillgodonjutas, är behörig att besitta, äga rätt att för vinnande av hävd åberopa *hela* besittningstiden.

II. Fastighetens besittare måste hava förvärvat den i god tro samt vunnit lagfart å sitt fång och under viss tid oavbrutet besittit fastigheten såsom ägare.

Åtkomsten av fastigheten kan för att grundlägga hävd ske genom vilket fång som helst, varå lagfart kan erhållas. Något uttryckligt stadgande, att förvärvet skall vara ett till formen lagligt fång finnes icke och har väl ansetts överflödigt på den grund, att dylikt fång utgör en nödvändig förutsättning för vinnande av lagfart. Men om nu genom förbiseende lagfart har blivit beviljad å ett fång, som till formen lider av brister (t. ex. på grund av ett köpekontrakt utan säljarens underskrift), torde man, i saknad av ett stadgande om ett till formen lagligt fång såsom villkor för hävd, vara berättigad att antaga, att fångets olaglighet icke utgör hinder för vinnande av hävd. Härom råda dock olika meningar.

För att en förvärvare skall anses vara i *god tro*, fordras först och främst, att han verkligen ej avvetat bristerna i sitt fång, d. v. s. den eller de omständigheter, som förhindrat äganderättens övergång i och med fånget. Han är sålunda i god tro, om han t. ex. var i okunnighet om, att den, som överlät egendomen, icke var rätt ägare till densamma. Förutom dylik okunnighet om de verkliga omständigheterna vid förvärvet anses även okunnighet om lagens bud kunna åberopas såsom stöd för att förvärvaren handlat i god tro.

Emellertid torde en förvärvare, även om han kan åberopa okunnighet av någotdera av dessa slag, icke kunna anses hava varit i god tro, om han vid ingående av överlåtelseavtalet brustit i den omsorg, som en ordentlig man ådagalägger i sina angelägenheter.

Var och en, som åberopar hävd, anses, till dess motsatsen bevisas, hava varit i god tro vid åtkomsten. Dock får man icke ställa allt för stränga fordringar på bevisningen om ond tro hos förvärvaren. Även om denne icke kan styrkas hava varit medveten om den fångets vidlådande bristen, måste han anses hava handlat i ond tro, om den, som instämmer klander, kan ådagalägga sådana omständigheter, som häntyda på en tillräcklig försumlighet av förvärvaren att skaffa sig kännedom om dylik brist.

Den goda tro, som erfordras för hävd, behöver endast förefinnas vid *själva åtkomsten* av fastigheten, alltså vid det tillfälle, då äganderätten övergår på förvärvaren. Att denne sedermera erhåller kännedom om fångets olaglighet, inverkar icke på hävden. Om alltså t. ex. en person B ej före den 1 maj känner någon olaglighet i fråga om en annan person A:s fång till egendomen X, samt A dör nämnda dag och efterlämnar B såsom arvinge, är B i god tro vid åtkomsten, även om han, innan han erhåller kännedom om dödsfallet, får reda på det olagliga i A:s åtkomst till X. Liksom om B ej vid dödsfallet känner, att bland A:s kvarlåtenskap ingår X, och ej heller vet, att X blivit någon olagligen avhänd, så anses B vara i god tro, även om det under tiden mellan dödsfallet och

B:s kännedom, att A efterlämnar X, blivit B bekant, att A olagligen förvärvat X. Men om B vid A:s död vet att X blivit någon olagligen avhänd, är B i ond tro, även om han vid dödsfallet ej äger kunskap om, att A efterlämnat X.

Förutom god tro vid förvärvet fordras för hävd, att förvärvaren erhållit *lagfart* å sitt fång. Den dag, då lagfart beviljades, utgör nämligen just utgångspunkten, från vilken hävden börjar att beräknas. Utan vunnen lagfart kan tjuguarig hävd enligt här ifrågavarande förordning aldrig återopas. Fordran på lagfart har tillkommit för att undvika möjligheten att hävdetiden kan gå till ända, utan att rätte ägaren får kännedom om den anledning till klander, som förefinnes i den olaglige besittarens innehav av fastigheten, vilket innehav genom lagfarten offentliggöres.

Beträffande *kravet på god tro och lagfart* måste man emellertid skilja mellan tvenne fall, nämligen:

a) *Om den, som vill återopå hävd, besuttit egendomen ända från hävdetidens början.*

I denna händelse kan hävd återopas, så snart tjugu år förflutit från den dag, då lagfarten beviljades, därest den, som vunnit lagfarten, var i god tro vid förvärvet av egendomen.

b) *Om egendomen under eller efter hävdetiden gått genom två eller flera händer.*

I detta fall fordras för hävd antingen, att den, som vill återopå hävden, varit i god tro vid sitt förvärv samt erhållit lagfart å sitt fång, eller ock, därest denne icke erhållit lagfart, att den person, vilken närmast före honom besuttit egendomen, varit i god tro, då han förvärvade egendomen.

I denna händelse kräves sålunda antingen lagfart å första och sista fångt samt god tro hos siste förvärvaren eller ock lagfart å första fångt samt god tro såväl hos siste förvärvaren som hos hans närmaste företrädare. God eller ond tro hos tidigare förvärvare inverkar däremot icke på hävden, ej heller den omständigheten, om andra innehavare än de här omnämnda fått lagfart eller ej. I förbigående må här påpekas, att med »siste förvärvaren» här givetvis icke behöver förstås den, som innehar egendomen vid hävdetidens utgång, utan avses därmed den person, som besitter fastigheten, då klander anställs och hävd följaktligen behöver återopas, han må för övrigt hava kommit till besittningen hur lång tid som helst efter de tjugu hävdeårens förlopp.

Exempel på betydelsen av god tro och lagfart skola i det följande anföras i sammanhang med jämförelse mellan nya och gamla hävdelagen.

Ett ytterligare villkor för hävd är, som nämnts, *viss tids oavbruten besittning såsom ägare.*

Den stadgade besittnings- eller hävdetiden är tjugu år och räknas i regel från den dag, då lagfart beviljades å det olagliga fångt.

Från förestående regel, att lagfarten utgör utgångspunkten för den tjuguåriga hävden, gälla dock följande *undantag*:

1. Hävdetidens utgångspunkt är den 1 januari 1882 (då 1881 års förordning trädde i kraft), då fråga är om fång, varå lagfart beviljats under tiden mellan den 1 januari 1876 (då lagfartsförordningen trädde i kraft) och den 1 januari 1882.

2. Hävdetidens utgångspunkt är likaledes den 1 januari 1882 för de fång, varå lagfart (fasta) beviljats före den 1 januari 1876, men vilka antecknats i lagfartsprotokollet före den 1 januari 1882.

3. Hävdetidens utgångspunkt är den dag, då anteckning om fångget och fastan skett i lagfartsprotokollet, för de fång, varå lagfart (fasta) beviljats före den 1 januari 1876, och vilka antecknats i lagfartsprotokollet efter den 1 januari 1882.

Besittning som ägt rum före den 1 januari 1882, får alltså aldrig inräknas i hävdetiden, då hävd enligt 1881 års förordning åberopas. Om senare besittning skall få räknas innehavaren till godo, är åter, såsom av det ovan anförda framgår, beroende på, när lagfart enligt nu gällande lagfartslag blivit beviljad, eller, i fråga om äldre fång, när anteckning skett i lagfartsprotokollet om lagfart (fasta), som meddelats enligt gamla lagfartslagen.

Såsom redan förut blivit antytt, behöver egendomen icke under den nu ifrågavarande hävdetiden innehavas av en och samma person, utan en senare innehavare äger tillgodoräkna sig tidigare innehavares besittning.

Den eller de personer, som under hävdetiden haft egendomen i sin besittning, skola hava besittit den *såsom ägare*. Detta uttryck innebär, att personen eller personerna i fråga antingen omedelbart såsom ägare *suttit å egendomen* eller ock, om egendomen förvaltas av annan, dock kunnat i fråga om egendomen handla med ägares rätt.

Besittningen måste vidare hava varit *oavbruten*. Avbrott i besittningen kan ske därigenom att:

a) rätte ägare under hävdetiden kommer i verklig besittning av egendomen; eller

b) rätte ägaren under hävdetiden instämmer och delgiver klander-talan, som leder till åsyftad påföljd, vare sig domen i klander-målet meddelas före eller efter den lagbestämda hävdetidens utgång; eller

c) en annan person än den olaglige besittaren eller egendomens rätte ägare med våld tilltvingar sig herraväldet över egendomen, detta även om egendomen sedermera av den olaglige besittaren återfås, dock givetvis endast under förutsättning, att avbrottet i besittningen ådagalägges med otvetydiga bevis.

III. *Föremål för viss tids hävd enligt 1881 års förordning måste vara en självständig fastighet, icke en viss äga eller i allmänhet ett tillbehör till en fastighet. Hävd av ifrågavarande slag kan sålunda åberopas till skydd för hemman och med dessa likställda lägenheter, hemmansdelar och delar av dylika lägenheter, för alltid avsöndrade lägenheter, självständig fastighet i stad i enlighet med den gängse indelningen o. s. v. Däremot kan dylik hävd icke göras gällande i gränstvister, i vilka åter såsom framdeles skall visas, urminneshävdens har sin största betydelse.*

Med nyss angivna inskränkning kan emellertid *all fast egendom* bli föremål för tjuguårig hävd enligt 1881 års förordning, sålunda även kronojord av alla slag ävensom fast egendom, som tillhör allmän inrättning exempelvis städernas donationsjord o. s. v.

B. *Viss tids hävd enligt 1805 års förklaring.*

Olikheterna mellan gamla och nya hävdelagen hava sin grund och förklaring i den väsentliga skiljaktigheten uti de båda lagarnas allmänna ståndpunkt. Medan sålunda 1881 års förordning kan sägas uppställa och besvara spørsmålet: »huru lång tid och under vilka villkor måste en person såsom ägare besitta fast egendom, för att bli förvissad om sin äganderätts orubblighet?» giver åter 1805 års förklaring svar på frågan: »huru länge står en ägares rätt att återvinna fast egendom öppen?»

Enligt 1805 års förklaring finnas, som förut nämnts, tvenne slag av hävd, nämligen:

a) *ettårig hävd.*

Stadgandet härom innehåller, att *var en, som vill anställa klander å annans åtkomst till fast egendom, är skyldig att inom natt och år från den tid, som i varje särskild händelse är bestämd, eller, när sådan tid icke finnes stadgad, från den dag anledningen till dylikt klander för rätte ägaren yppades och han kom i tillfälle att bevaka och lagligen utföra sin rätt, genom stämning fullfölja sådant klander, vid äventyr att vidare talan därå eljest anses försutten.*

b) *tjuguårig hävd.*

Det allmänna stadgandet härom i 1805 års förklaring innefattar, att *all på god tro vunnen och med verklig besittning förenad åtkomst till jord å landet eller hus och tomt i staden av sådan beskaffenhet, att därom mellan enskilda kan avhandlas och vilken icke blivit i behörig ordning klandrad av den förmente laglige ägaren eller innehavaren i hans livstid, ej heller av hans arvingar eller rättsinnehavare inom tjugu år från hans dödsdag, efter sistnämnda tids förlopp är fri från vidare klander.*

Den art av hävd, som detta stadgande avser, är tydligen ämnad att komma till användning, då den förmente rätte ägaren till fastigheten dömt utan att hava anställt klander. Förmodligen för att undvika gagnlösa efterforskningar, huruvida rätte ägaren, jämlikt reglerna för den ettåriga hävden, försuttit sin klanderrätt eller icke, har lagstiftaren, utan avseende på denna omständighet, bestämt en viss tid, inom vilken hans rättsinnehavare skola göra sina anspråk gällande, såvida de vilja återvinna egendomen från en besittare därav, som var i god tro vid förvärvet, nämligen tjugu år från rätte ägarens död. Från denna synpunkt kan sålunda detta slags hävd kallas tjuguårig, ehuru hävdetiden i verkligheten, med hänsyn till tidpunkten för avhändandet, vanligen bliver vida längre. För jämförelse mellan den gamla och nya hävdelagen skola här i korthet angivas villkoren för åberopande av hävd enligt 1805 års förklaring. Dessa villkor äro:

I. Att förvärvaren av fastigheten i fråga äger rätt att här i riket förvärva och besitta fast egendom.

Här gälla samma regler, som förut äro angivna för hävd enligt 1881 års förordning.

II. Förvärv i god tro, besittning såsom ägare samt viss hävdetid.

Här framträda just de väsentliga skiljaktigheterna mellan gamla och nya hävdelagen.

God tro vid förvärvet erfordras även för hävd enligt 1805 års förklaring, åtminstone för den tjuguåriga hävden, men här är det tillräckligt, om dylik god tro funnits hos siste förvärvaren, d. v. s. hos den, som åberopar hävden. Om egendomen gått genom flera händer, inverkar sålunda ej tidigare förvärvares goda eller onda tro på hävden. Liksom för hävd enligt 1881 års förordning, behöver den goda tron endast förefinnas vid förvärvet, varemot senare vetskap om fångets olaglighet ej hindrar hävden.

Huruvida god tro vid förvärvet erfordras för den ettåriga hävden, är emellertid, såsom antytt, omtvistat. Något stadgande därom finnes icke.

Även för hävd enligt gamla hävdelagen uppställas i allmänhet den fordran, att egendomen blivit åtkommen genom ett till formen lagligt fång. Endast då de i lagen stadgade former för överlåtelse av äganderätt blivit iakttagna, skulle sålunda hävd kunna åberopas. Denna mening bestrides emellertid, icke utan skäl, under påstående, att även ett till formen olagligt fång kan grundlägga hävd enligt gamla lagen, så mycket mera som någon fordran på vunnen lagfart, vilket ju i sig innebär ett krav på laga fång, här icke föreligger såsom förutsättning för hävd.

Besittning såsom ägare utgör vidare villkor jämväl för hävd enligt 1805 års förklaring. Besittningen skall vara oavbruten i den mening, att dels den, som åberopar hävd, alltifrån sitt förvärv innehaft egendomen utan något sådant avbrott, som förut är

omtalat, och *dels*, om egendom gått genom flera händer, klandertalan ej heller blivit mot föregående innehavare av egendomen, sedan den kom ur förmente ägarens hand, anhängiggjord och av rätten gillad.

Kravet på oavbruten besittning är sålunda här vida mindre strängt än för hävd enligt nya lagen. Skillnaden framträder, såsom av det ovan sagda framgår, då egendomen under hävdetiden gått genom flera händer. Den, som vill åberopa hävd enligt nya lagen, måste nämligen då leda sin rätt tillbaka från fångesman till fångesman ända till hävdebegynnaren, d. v. s. till den, genom vars förvärv egendomen skulle hava avhånts rätte ägaren. Hela denna kedja av besittning får icke hava avbrutits, *vare sig verkligen eller genom godkänt klander*, om hävd skall kunna åberopas. För att hävd enligt gamla lagen skall kunna av någon åberopas, erfordras däremot endast, att hans egen besittning varit i nyss angivna mening oavbruten, ävensom att hävdetiden i övrigt förgått utan godkänd klandertalan. Verkliga avbrott i tidigare innehavares besittning inverka sålunda icke här på hävden.

Orsaken till denna väsentliga olikhet ligger i den förut omnämnda skiljaktigheten i de båda lagarnas allmänna ståndpunkt. Medan nämligen, enligt nya lagen, den oavbrutna besittningen utgör förnämsta grunden till hävden, grundar sig denna, enligt gamla lagen, förnämligast på rätte ägarens försumlighet att inom viss tid göra sin talan gällande.

Den *ettåriga hävdetiden* skulle, enligt 1805 års förklaring, räknas antingen från a) *den tid, som i varje händelse blivit bestämd*¹, eller från b) *den dag anledning till klander för rätte ägaren yppades, och han kom i tillfälle att bevaka sin rätt*.

För att anledning till klander skall anses hava yppats för rätte ägaren, fordras, att denne fått vetskap om, dels att egendomen blivit honom avhänd, dels ock att en annan olagligen besitter denna och utövar de i äganderätten därtill ingående befogenheter.

Då rätte ägaren erhållit dylik vetskap, börjar sålunda hävdetiden att löpa, såvida rätte ägaren vid nämnda tidpunkt var i tillfälle att bevaka sin rätt. Hinder härför kunna vara sjukdom, fängelse, vistelse utomlands o. s. v. Hävdetiden räknas då från det hindret upphörde.

Den *tjuguåriga hävdetiden* åter räknas från rätte ägarens död. Den tid, som dessförinnan förflutit från det olagliga avhändandet, inräknas sålunda ej.

Bestämmelsen om rätte ägarens död såsom utgångspunkt för detta slag av hävd medför givetvis, att dylik hävd icke kan åbe-

¹ En dylik tidpunkt var t. ex. bestämd i G. B. 11:8. Här stadgades nämligen, att hustru, vars man sålt hennes enskilda fastighet utan hennes samtycke, ägde anställa klandertalan inom natt och år, efter det hon fick veta den olagliga föryttringen. Dog hon före mannen, ägde hennes arvingar klandra inom natt och år efter hennes död.

ropas till försvar för egendom, vars rätte ägares tillvaro icke är underkastad avbrott genom döden. Mot *staten* och *korporationer* kan därför aldrig tjuguårig hävd enligt gamla hävdelagen åberopas, och troligen ej heller mot *bolag*, åtminstone *aktiebolag*. Bolaget, särskilt aktiebolaget, kan ju fortleva som juridisk person, fastän alla dess ursprungliga fysiska delägare avlidit.

Emellertid får stadgandet om den tjuguåriga hävdetiden icke tolkas så, att rätte ägares arvingar ovillkorligen skulle vara avskurna från väckande av klander, så snart tjugu år förflutit från nämnde ägares död. Klanderrätten står även efter denna tid öppen för dem, så länge något förvärv i god tro av egendomen icke ägt rum. Först när dylikt förvärv skett, och tillika de tjugu åren förflutit, är klanderrätten avskuren.

Däremot har det otvivelaktigt varit lagstiftarens mening, att rätte ägares arvingar icke skulle äga nämnda klanderrätt, därest rätte ägaren själv, oaktat han haft anledning till klander och varit i tillfälle att bevaka sin rätt, försummat att inom den stadgade tiden av natt och år anställa klander. Då det emellertid är ytterst svårt att åstadkomma tillräcklig bevisning härutinnan, har lagtillämpningen gått i den riktningen att utan vidare antaga, att ägares rätt att anställa klander bevarats under hela hans livstid, därest icke motsatsen bevisas.

Vunnen lagfart, som ju utgör ett grundvillkor för hävd enligt nya lagen, är utan betydelse för hävd enligt 1805 års förklaring.

Till sammanfattning av det ovan anförda och till jämförelse med nya lagens hävdvillkor, bör erinras, att *villkoren för tjuguårig hävd enligt 1805 års förklaring* äro:

1. att den, som åberopar hävd, förvärvat egendomen i god tro;
2. att han alltifrån tidpunkten för detta sitt förvärv utan avbrott såsom ägare besuttit egendomen; samt
3. att då klander anställes, minst tjugu år förflutit från rätte ägares död, utan att förut dylikt klander blivit väckt och av rätten gillat.

Till sist må i detta sammanhang följande exempel anföras, utvisande, när tjuguårig hävd, särskilt med hänsyn till god eller ond tro vid förvärvet, skall anses vunnen enligt gamla och enligt nya hävdelagen¹.

A:s fasta egendom har blivit honom olagligen avhänd av B. B har därefter överlätit egendomen på C, varefter D och E jämväl under hävdetiden såsom ägare innehaft densamma. Mot E, som vid hävdetidens slut är innehavare av egendomen, anställer A klander. Beträffande C:s, D:s och E:s goda eller onda tro antagas följande förhållanden vara för handen:

¹ Den i exemplet omnämnda lagfarten är, som nämnts, av betydelse endast för hävd enligt 1881 års förordning.

a) C ond tro och lagfart, D ond tro, E god tro.

<i>Enligt 1805 års förklaring:</i>	<i>Enligt 1881 års förordning:</i>
E har vunnit hävd.	E kan ej åberopa hävd.

b) C god tro och lagfart, D ond tro, E god tro.

<i>Enligt 1805 års förklaring:</i>	<i>Enligt 1881 års förordning:</i>
E har vunnit hävd.	E kan ej åberopa hävd ¹ .

c) C ond tro och lagfart, D god tro, E god tro.

Enligt båda hävdslagarna:

E har vunnit hävd.

d) C ond tro och lagfart, D ond tro, E god tro och lagfart.

Enligt båda hävdslagarna:

E har vunnit hävd.

III. Att den fasta egendom, varå hävd åberopas², är:

a) *en självständig fastighet.* Här om gäller vad förut sagts om hävd enligt nya lagen; och

b) *egendom av sådan beskaffenhet, att därom kan avhandlas mellan enskilda personer.*

På grund av sistnämnda inskränkning, som icke har någon motsvarighet i nya lagen, och som, enligt en åsikt, endast äger tillämpning å den tjuguariga hävden i 1805 års förklaring, kan sålunda hävd (åtminstone tjuguarig) enligt nämnda förklaring icke vinnas å åtkomst till *fastighet av krononatur, fast egendom, som är upplåten till allmänt bruk, städerna tillhörig jord, kyrkans jordegods, egendom, som är avsedd för allmänt ändamål o. s. v.*²

När kan 1805 års förklaring fortfarande tillämpas.

Då lagstiftaren med 1881 års förordning, vilken, som redan nämnts, trädde i kraft den 1 januari 1882, införde en ny hävdslag, måste man givetvis, här kanske mera än på andra områden, söka förebygga, att de anspråk, som under skydd av den äldre lagen uppvuxit, genom den nya lagen kränktes. Detta har också skett genom stadgandet i § 5 av nya hävdslagen, enligt vilket lagrum *den äldre hävdslagen fortfarande skall tillämpas under följande villkor, nämligen:*

¹ Utgången blir i detta fall densamma, även om D, utan att ha varit i god tro, vunnit lagfart.

² Att tjuguarig hävd enligt 1805 års förklaring redan av det skäl, att utgångspunkt för hävdetiden saknas, ej kan åberopas mot kronan och korporationer, är förut nämnt.

1) att fast egendom blivit avhänd rätte ägaren före den 1 januari 1882; och

2. att frihet från klander vinnes tidigare med tillämpning av 1805 års förklaring än enligt bestämmelserna i 1881 års förordning; samt

3. att, då fråga är om ettårig hävd, jämväl det förhållande, varifrån hävdetiden räknas, inträffat före den 1 januari 1882.

Genom sistnämnda stadgande är den ettåriga hävden numera i själva verket till all kraft och verkan upphävd. Att ändock en kortfattad redogörelse för nämnda hävd i föregående framställning intagits, har sin naturliga förklaring i det nära sambandet emellan denna hävd och den tjugåriga enligt 1805 års förklaring. Den senare skulle svårigen förstås utan någon kännedom om den förra.

Den äldre lagens bestämmelser om tjugårig hävd kunna där-
emot ännu under en lång följd av år komma till tillämpning fram-
för och vid sidan av den nya hävdelagens stadganden. Detta fram-
går med tillräcklig tydlighet av, bland annat, sistnämnda lags be-
stämmelser om, att besittning, som ägt rum före den 1 januari 1882,
icke får inräknas i hävdetiden, samt att denna i övrigt börjar löpa
först från den dag, då lagfart beviljades å förvärvarens fång eller
då anteckning om fångtet och fastan gjordes i lagfartsproto-
kollet.

Verkan av vunnen hävd.

Om alla hävdeförutsättningar äro för handen, då klander in-
stämnes, framträder verkan av den vunna hävden däruti, att
klandret ogillas, och fastighetens innehavare tillerkännes ägande-
rätt till densamma. Det på grund av förment äldre rätt framställda
anspråket på egendomen måste sålunda vika för hävden.

Men även om klandret gillas, och egendomen följaktligen från-
kännes besittaren, kunna dock inteckningar, som beviljats under
den tid, egendomen varit ur rätte ägarens hand, under vissa förut-
sättningar bliva bestående. Härom skall emellertid längre fram
vidare talas i sammanhang med framställningen av verkan av god-
känt *klander* å annans åtkomst till fast egendom.

■ ■ ■

Om urminnes hävd.

(Jordabalken kap. 15.)

Urminnes hävd föreligger, då ägandebesittning av eller frälse-
rätterätt eller servitutsrätt till fast egendom utan avbrott utövats
under så lång tid, att ett annat förhållande icke är känt för det le-
vande släktet, vare sig genom dess egen erfarenhet eller genom ut-

sagor, vilka det närmast föregående släktet meddelat på grund av sin egen erfarenhet om förhållandet.¹

Tvenne skilda åsikter om betydelsen av urminnes hävden hava gjort sig gällande.

Enligt den ena åsikten är urminnes hävd endast ett förhållande, vars grund förutsättes såsom rättmätig, emedan den ligger så långt bort i tiden, att olagligheten däri ej kan bevisas. Emellertid avskär, enligt denna åsikt, urminneshävden ej rättighet till klander, och i samma stund klandret uppvisar en olaglig grund för hävden, måste också hela betydelsen och verkan av denna försvinna. Dock kan, enligt samma åsikt, klandraren ej vinna sitt syfte allenast därigenom, att han — sedan vederbörande jordinnehavare med den i J. B. 15: 4 föreskrivna bevisning (se nedan), styrkt, att någon, från vilken innehavaren leder sin rätt, ägt fastigheten vid den tidpunkt, som faller utom den närvarande och den närmast föregående mansålderns erfarenhet — å sin sida visar, att äganderättsförhållandena en gång ännu längre tillbaka i tiden varit annorlunda. Men klandrarens talan bifalles, enligt den här anförda åsikten, om han styrker olaga åtkomst till egendom hos den, från vilken den nuvarande jordinnehavaren, på sätt ovan sägs, ursprungligen leder sin rätt, och klandraren är i detta fall ej bunden av någon tidsbegränsning.

Enligt den andra åsikten är urminnes hävd ett verkligt förvärvsätt. När alltså jordinnehavaren med den föreskrivna bevisningen styrkt, att någon, från vilken han leder sin rätt, ägt fastigheten vid en tidpunkt, som faller utom den närvarande och den närmast föregående mansålderns erfarenhet, skall, enligt denna åsikt, äganderätten tillerkännas innehavaren, även om klandraren kan styrka olaga åtkomst hos den, från vilken innehavaren leder sin rätt.

Twistefrågan står fortfarande öppen, men domstolarna synas visa benägenhet att ansluta sig till den förra av nämnda båda åsikter. (N. J. A. 1909: 642; 1922: 185; 1923: 69.)

A. Urminneshävdens användning.

Urminneshävden är vida mera omfattande än viss tids hävd. Detta visar sig särskilt däri att:

I. Urminnes hävd kan åberopas till försvar icke blott för äganderätt till fast egendom, utan även för frälseränterätt och servitutsrätt. Dock synas domstolarna vilja medgiva vinnande av urminnes hävd endast å sådana servitutsrättigheter, om vilka detta uttryckligen finnes stadgat, t. ex. rätt till skogsfång och mulbete samt jakt- och fiskerätt i de fall, då denna förekommer såsom servitutsrätt.

¹ »Det är urminnes hävd: där man någon fast egendom eller rättighet i så lång tid okvald och obehindrad besutit, nyttjat och brukat haver, att ingen minnes, eller av sanna sago vet, huru hans förfäder eller fångesmän först därtill komne äro.» (Jordabalken 15: 1.)

Den följande framställningen av urminneshävdén kommer huvudsakligen att avse äganderätt men gäller i tillämpliga delar även om frälseränterätt och servitutsrätt till fast egendom.

II. *Urminnes hävd kan åberopas, såväl då en persons rätt till en självständig fastighet bestrides, som ock då tvisten blott går ut på, huruvida ett visst jorodområde är att hänföra till en viss självständig fastighet.* Viss tids hävd åter kan, som förut påvisats, endast åberopas, då tvisten rör sig om en persons rätt till en självständig fastighet.

Om t. ex. A instämmer B och yrkar, att B skall frånträda den fastighet, som i jordeboken benämnes X, emedan B, enligt A:s påstående, icke av rätt person förvärvat denna fastighet, så kan B åberopa sig på tjuguarig hävd, om sådan föreligger. Däremot, om A i sitt käromål aldrig bestritt B:s äganderätt till X, men söker visa, att en viss av B brukad äga icke är att hänföra till fastigheten X, utan i stället bör höra till A:s bredvid liggande fastighet Y, så kan blott urminnes hävd av B med laga verkan åberopas, om förutsättningarna därför i övrigt äro för handen.

Det är just i dylika tvister rörande *tillbehör till en fastighet*, som urminneshävdén framför allt kommer till användning. För tvister rörande rätt till en självständig fastighet har däremot nämnda hävd betydelse huvudsakligast i de fall, då den tjuguariga hävdén ej kan åberopas, såsom i fråga om hävd enligt 1881 års förordning, då lagfart ej vunnits, eller, i fråga om hävd enligt 1805 års förklaring, då antingen fastigheten är sådan, att därom ej kan avhandlas mellan enskilda, eller ock fastigheten avhänfts ägare, vars tillvaro icke är underkastad avbrott genom döden (se sid. 358—359).

B. *Villkoren för åberopande av urminnes hävd.*

Dessa villkor äro:

I. *Att den, som åberopar hävdén, utövat en ägares befogenhet över den ifrågavarande fastigheten.*

Ifrågavarande person behöver däremot ej själv hava brukat fastigheten utan kan hava upplåtit bruksrätten till andra personer, blott dessa erkänt honom såsom ägare.

II. *Att de handlingar, vari äganderättsutövningen givit sig tillkänna, dels företagits öppet och icke tydligen med undvikande av offentlighet, dels icke skett blott medelst våld eller hot mot fastighetens ägare och dels ej företagits blott med begivande tills vidare från samme ägares sida.*

III. *Att äganderättsutövningen varit oavbruten.* Avbrott i nämnda utövning kan orsakas av samma omständigheter, som föranleda avbrott i besittningen vid viss tids hävd. Här må endast anmärkas, att ett verkligt avbrott i äganderättsutövningen icke så mycket består i underlåtenhet av fastighetens olaglige besittare att

utföra sådana handlingar, som innebära utövning av äganderätt, som snarare däri, att annan person under någon tid utför sådana handlingar med avseende på egendomen.

IV. Att äganderättsutövningen fortgått under så lång tid, att ett annat förhållande icke är känt för det levande släktet, vare sig genom dess egen erfarenhet eller genom utsagor, vilka det närmast föregående släktet meddelat på grund av sin egen erfarenhet om förhållandet.

Äganderätten till det omtvistade området skall sålunda hava utövats av innehavaren och hans fångesman under den tid, som faller under tvenne mansåldrars förmåga att göra iakttagelser och bevara minnet därav, d. v. s. ungefär 90 å 100 år.

V. Att därest hävden avser gränsförhållandena mellan olika fastigheter,

a) fastigheterna äro från varandra fullkomligt avskilda. Urminnes hävd gäller sålunda: 1. mellan särskilda skifteslag; 2. mellan skilda gårdar; och 3. mellan gårdar och skifteslag.

Urminnes hävd gäller däremot icke i sol- eller tegskifte. Varje delägares andel i by (»byalag», »skifteslag») är nämligen, innan laga skifte skett, bestämd, icke till något visst för alltid för sig avskilt område, utan till en kvotdel av det hela, vilken blivit honom till brukande anvisad av skifteslagets för alla delägarna gemensamma mark. Denna kvotdel är bestämd genom det s. k. byamålet (öre och örtug, aln- och stångtal). I enlighet med ovanstående regel kan urminnes hävd icke åberopas till dylik kvotdel av en samfällighet.

b) det område, varå urminnes hävd åberopas, är i förhållande till den angränsande mark, som ostridigt tillhör grannen, utmärkt genom lagliga gränsmärken.¹ Däremot gäller urminnes hävd icke uti öppen skog och mark byar emellan.

Den omtvistade ägan kan antingen ligga i gränsskillnaden mellan tvenne fastigheter eller ock vara belägen helt och hållet inom den ena fastighetens område, så att ägan alldeles omslutes av detta. I senare fallet behöva fastigheterna ej gränsa till varandra, utan kunna vara skilda genom en eller flera mellanliggande fastigheter.

Ligger ägan i gränslinjen mellan två fastigheter, måste den som åberopar urminnes hävd, kunna med vissa märken angiva gränslinjen mellan det område, han fordrar, och grannens tillstötande område. För att urminnes hävd i detta fall skall behöva åberopas, förutsättes nämligen, att grannen åt motsatta sidan åberopar

¹ Denna fordran på en noggrann begränsning av den äga, till vilken urminnes hävd åberopas, motsvaras, då fråga är om andra rättigheter till fast egendom än äganderätt, av fordran på en bestämd begränsning av det framställda rättsanspråket.

en gränslinje, för vilken vissa omständigheter tala, och den, som då yrkar att på grund av hävd tillerkännas rätt utöver nämnda gränslinje in på den andres område, måste givetvis också kunna ange en bestämd gräns för sitt anspråk.

Som exempel på ägoområden, som kunna alldeles ligga omslutna av främmande ägares mark, nämner lagen (JB. 15: 3):

1. *utjord eller urfjäll*, varmed i detta lagrum förstås samma sak, nämligen vad som vanligen benämnes *urfjäll*. I regel utgöres ett dylikt urfjäll av åker och äng och skiljer sig redan därigenom från det omgivande området, men det måste tillika vara utmärkt genom särskilda märken, antingen genom rå och rör eller genom stängsel (»gård och vård»), eller ock genom andra tydliga märken, såsom pålar, diken, större eller mindre vattendrag m. m.;

2. *kvarn och kvarnställe*, som delvis utmärkas med samma märken, som i *mom. 1* angivits, men vanligen också på ena sidan begränsas av vattenskillnaden; samt

3. *öar och holmar*, vilka hava sin naturliga gränslinje i det omslutande vattnet.

C. Bevisning rörande tillvaron av urminnes hävd.

I. *Frågan, när urminnes hävd behöver åberopas och följaktligen bevisas, kan i korthet besvaras sålunda:*

a) *Klandras en äga, vilken en fastighetsägare brukar på en annan fastighets område*, måste denne, såvida han ej kan visa laga förvärv, alltid omedelbart åberopa urminnes hävd. Detta gäller, även om ägan i fråga skulle vara utmärkt med råstenar.

b) *Ligger den äga, som brukas, i själva skiljelinjen mellan fastigheterna*, måste urminnes hävd åberopas, ifall klandraren till stöd för den av honom påstådda gränslinjen kan påvisa råstenar, men vederparten endast förmår påvisa andra gränsmärken. Rå och rör äro nämligen de av lagen i första rummet gillade skiljemärken. Kan även klandrarens vederpart för sin skiljelinje uppvisa råstenar, behöver han däremot icke åberopa hävd, utan kan stödja sig vid det nuvarande bruket i överensstämmelse med dessa råstenar. Detsamma gäller, om parterna å ömse sidor stödja sin rätt, icke på rå och rör, utan på s. k. fasta märken, som av gammalt erkänts såsom lagliga gränsmärken (berg, jordfasta stenar, åar, sjöar e. dyl.), och givetvis ännu mera, om klandrarens vederpart kan påvisa råmärken, men den andre ej. I dessa fall är klandrarens vederpart tvungen att åberopa urminnes hävd, först sedan klandraren medelst domar, lantmätarens kartor, ägobeskrivningar eller dylikt, styrkt, att gränsen i äldre tid varit i överensstämmelse, icke med vederpartens utan med hans eget påstående.

c) Påstår åter klandraren sig berättigad till någon äga på vederpartens område, vilken vid klandrets anställande brukas av den sistnämnde, behöver denne åberopa urminnes hävd, först sedan klandraren till fullo styrkt, att ifrågavarande äga förut tillhört hans område.

d) Gäller slutligen tvisten en självständig fastighet, måste klandraren först styrka, att denna i äldre tid tillhört honom, innan vederparten behöver åberopa urminnes hävd.

II. *Bevisningen om urminnes hävd* kan ske såväl medelst gamla handlingar, som genom vittnesutsagor av trovärdiga personer, vilka äro väl kunniga om orten samt förmå intyga, att de varken själva veta eller av andra hört, att förhållandet varit ett annat än det nuvarande. (J. B. 15: 4.)

Vad svaranden i klanderprocessen med sin bevisning har att ådagalägga är, som redan blivit nämnt, att rättsförhållandena till den fasta egendomen i fråga varit oförändrade under den tid, som faller under tvenne mansåldrars förmåga att göra iakttagelser och bevara minnet därav, alltså att under nämnda tid svaranden samt hans förfäder eller fångesmän utövat ägares befogenhet över den omtvistade fastigheten eller ägan, att gränslinjen under samma tid gått i den av svaranden uppgivna riktningen o. s. v. Däremot behöver svaranden icke styrka varken sitt eller sina föregångares fång.

Motbevisningen från klandrarens sida får likaledes föras medelst gamla handlingar eller vittnen. Kan han härvid till fullo styrka, att avbrott i vederpartens eller hans fångesmäns äganderätts utövning under nyssnämnda tid ägt rum, bifalles klandret, och egendomen fränkännes vederparten. Huruvida klandraren åter genom att styrka olaga åtkomst till fastigheten hos den, från vilken vederparten ytterst leder sin rätt, kan vinna bifall till klandret, är föremål för olika meningar.

I mål av detta slag är det utan betydelse, om lagfart å den omtvistade fastigheten varit beviljad eller ej, liksom det icke inverkar på målets utgång, om den omtvistade ägan varit särskilt upptagen i den lagfart, som för klandrarens vederparts räkning kan hava beviljats å fastigheten.

Tablå¹

till belysning av reglerna angående hävd.

Föremålet för hävd	Tiden för hävds vinnande
1. Fastighetsdel ² , som olagligen, men i god tro förvärvats.	Utgången av den andra mansaldern efter fastighetsdelens olagliga förvärvande.
2. Servitutsrätt ³ , som olagligen, men i god tro börjat utövas.	Utgången av den andra mansaldern efter servitutsrättens olagliga tillkomst.
3. Frälseränterätt, som olagligen, men i god tro börjat utövas.	Utgången av den andra mansaldern efter frälseränterättens olagliga tillkomst.
4. Fastighet, som olagligen, men i god tro förvärvats från enskild person ⁴ , vilken sedermera, dock före den 1 januari 1882, fått kännedom om fastighetens avhändande och blivit i tillfälle att bevaka sin äganderätt till densamma.	Utgången av första årsdagen efter det fastighetens rätte ägare fått kännedom om fastighetens avhändande och blivit i tillfälle att bevaka sin äganderätt till densamma.
5. Före den 1 januari 1882 avliden hustrus enskilda fastighet, som mannen utan hennes samtycke överlätit å någon, som därvid varit i god tro ⁵ .	Utgången av första årsdagen efter hustruns död.

¹ Här upptages ej *hel fastighet* såsom föremål för urminnes hävd, då denna sällan, om ens någonsin, återopas i fråga om *hel fastighet*.

² Med *fastighetsdel* avses i detta sammanhang område i gränsskillnad mellan fastigheter samt sådant område inom en fastighets rår, vilket utgör tillbehör till en annan fastighet.

³ Inga andra servitutsrättigheter anses i allmänhet kunna vara föremål för hävd än de, för vilka sådant är i lag uttryckligen stadgat, t. ex. rätt till skogsfång, mulbete, fiske och jakt.

⁴ Uttrycket *enskild person* användes här i motsats till *stat* eller *kommun*.

⁵ Huruvida *god tro* erfordras, är omtvistat.

Tablå (forts.)

Föremålet för hävd	Tiden för hävds vinnande
6. Fastighet, som före den 1 januari 1882 olagligen, men i god tro förvärvats från enskild person, utan att sedermera lagfart å fastigheten meddelats.	Utgången av tjugonde årsdagen efter fastighetens rätte ägares död.
7. Fastighet, som olagligen men i god tro förvärvats samt sedermera före den 1 januari 1876 lagfarts.	a) Utgången av tjugonde årsdagen efter fastighetens rätte ägares död, därest nämnda årstag infallit tidigare än den 1 januari 1902. b) Utgången av den 1 januari 1902, därest nämnda dag infallit tidigare än tjugonde årsdagen efter fastighetens rätte ägares död, samt tillika anteckning om den skedda lagfarten skett i lagfartsprotokollet och lagfartsboken före den 1 januari 1882¹. c) Utgången av tjugonde årsdagen efter det dylik anteckning skett, därest nämnda årstag infaller tidigare än tjugonde årsdagen efter fastighetens rätte ägares död, samt tillika anteckningen skett efter den 1 januari 1882².

¹ Hävden gäller dock endast för:

a) den person, som låtit verkställa anteckningen, därest han i god tro åtkommit fastigheten och efter anteckningens verkställande oavbrutet till och med den 1 januari 1902 innehaft fastigheten; och

b) nämnda persons efterträdare i besittning av fastigheten, därest antingen denne själv i god tro förvärvat fastigheten och därå erhållit lagfart eller så väl han själv som hans närmaste företrädare i besittning åtkommit fastigheten i god tro.

² Hävden gäller dock endast för:

Tablå (forts.)

Föremålet för hävd	Tiden för hävds vinnande
8. Fastighet, som olagligen, men i god tro förvärvats och därefter lagfarits mellan den 1 januari 1876 och den 1 januari 1882.	a) Utgången av tjugonde årsdagen efter fastighetens rätte ägares död, därest nämnda dag infallit tidigare än den 1 januari 1902. b) Utgången av den 1 januari 1902, därest nämnda dag infallit tidigare än tjugonde årsdagen efter fastighetens rätte ägares död ¹ .
9. Fastighet, som efter den 1 januari 1882 olagligen, men i god tro förvärvats och sedermera av förvärvaren lagfarits.	Utgången av tjugonde årsdagen efter lagfartens beviljande ² .

a) den person, som låtit verkställa anteckningen, därest han i god tro åtkommit fastigheten och oavbrutet under alla tjugu åren efter anteckningens verkställande innehaft fastigheten; och

b) nämnda persons efterträdare i besittningen av fastigheten, därest antingen denne själv i god tro förvärvat fastigheten och därå erhållit lagfart, eller så väl han själv som hans närmaste företrädare i besittningen åtkommit fastigheten i god tro.

Hävdén gäller dock endast för:

a) den person, som mellan den 1 januari 1876 och den 1 januari 1882 erhållit lagfart å fastigheten, därest han i god tro åtkommit densamma och efter lagfartens beviljande oavbrutet till och med den 1 januari 1902 innehaft fastigheten; och

b) nämnda persons efterträdare i besittningen av fastigheten, därest antingen denne själv i god tro förvärvat fastigheten och därå erhållit lagfart, eller så väl han själv som hans närmaste företrädare i besittningen åtkommit fastigheten i god tro.

Hävdén gäller dock endast för:

a) den person, som erhållit lagfarten, därest han oavbrutet under alla tjugu åren efter lagfartens beviljande innehaft fastigheten; och

b) nämnda persons efterträdare i besittningen av fastigheten, därest antingen denne själv i god tro förvärvat fastigheten och därå erhållit lagfart, eller så väl han själv som hans närmaste företrädare i besittningen åtkommit fastigheten i god tro.

Om klander å fång till fastighet och om hemulsskyldighet.

(J. B. II kap.)

Med *klander å fång till fast egendom* förstås den talan, som ägaren till en fastighet anhängiggör, för att återvinna fastigheten från någon, som utövar ägandebesittning av densamma.

Beträffande klandertalan är att märka:

A) Klandertalans föremål.

Varje fastighet, som olagligen avhänts sin ägare, kan utgöra föremål för klandertalan, dock med undantag för följande fastigheter, nämligen:

1. Fastighet, vars innehavare vunnit hävd å densamma.

En dylik fastighet kan icke genom klander frånvinnas sin innehavare, åtminstone om tjuguarig hävd kan av honom åberopas. Verkan av urminneshävd är däremot, såsom förut påvisats, omvänd.

2. Fastighet, som av ägaren sålts till två personer.

Den av dessa, som först köpt egendomen, kan icke genom klander tillvinna sig densamma från den senare köparen, därest denne dels vid sitt köp handlat i god tro och dels å fastigheten sökt lagfart å en tidigare dag än den förre köparen. (Lagfartsförordningen § 12.)

3. Fastighet, som avyttras av en dödförklarad persons arvingar.

En dylik fastighet kan icke från en förvärfvare i god tro återtagas, vare sig av den dödförklarade själv, om han befinnes leva, eller av de personer, vilka tilläventyrs framför de såsom arvingar ansedda kunna tillerkännas arvsrätt på den grund att den dödförklarade befinnes hava dött vid en annan tidpunkt än man vid dödförklaringen antagit (jfr sid. 167 E. a) och b).

B) Klandertalans anhängiggörande och utförande samt domen i klanderprocessen.

Vi antaga, att en fastighet X, som, enligt ovan angivna regler, kan utgöra föremål för klandertalan, olagligen avhänts sin rätte ägare A samt därvid förvärvats av B, vilken sedermera sålt fastigheten till C, som i sin ordning avyttrat samma fastighet till D.

I så fall måste A, för att kunna återbekomma X, instämma D, med yrkande om åläggande för honom att till A avträda X. Sedan D sålunda blivit instämd, skall A, innan målet första gången förekommer till behandling, låta anteckna stämningens innehåll i domstolens lagfartsprotokoll. Har dylik anteckning ej skett, då målet första gången förekommer till behandling, uppskjuter dom-

stolen målet, med förtillfälle visa, att anhängiggöraren i käromålet eljest anse sig berättigade till efterföljande förfall.

Sedan omförmälda ställd, har A att väcka förvärvat X. Blir då A överlåtitt X å i nämnde överlåtitt X i

Till åstadkomman D i den mot honom med yrkande, att de sätt överlåtitt X å D. För att C skall kunna måste C i rättegång blivit mot C själv kan han, vilken, p naturligen icke vis härav bliver att g

1. D ålägges att bestämmes, avträda

2. D ålägges att, och nyttig kostnad, dagen, därest D för

3. D ålägges att, kostnad, till A utgi egendomen, därest å

Den D tillkommet belopp, som A det, som kostnade

Ersättning till J varmed X vid avt värd, än X skulle

A behöver ej er skola vid försäljni för köpare i allm

Vad i texten an påföljden av försun gång av köp, byte el frälseränta eller on i följd av försumm torde sedermera kur

Vad som först se noten å sid. 168

stolen målet, med föreläggande för A att vid nästa rättegångs-
tillfälle visa, att anteckningen blivit verkställd, *vid äventyr att
käromålet eljest anses förfallet*. Ställer A sig icke nämnda före-
läggande till efterrättelse, förklarar domstolen *käromålet för-
fallet*.¹

Sedan omförmälda anteckning i lagfartsprotokollet blivit verk-
ställd, har A att vederbörligen styrka, *att han genom laga fång
förvärvat X*. Blir detta ådagalagt, måste vederbörligen bevisas,
*att A överlätit X å B, samt att B överlätit X å C, och att den sist-
nämnde överlätit X å D*.

Till åstadkommande av nämnda bevisning måste till en början
D i den mot honom anhängiggjorda rättegången instämma C,
med yrkande, att denne skall visa, så väl *att han själv på ett lagligt
sätt överlätit X å D, som ock att C på ett lagligt sätt förvärvat X*.
För att C skall kunna fullgöra vad som sålunda av honom kräves
måste C i rättegången instämma B med enahanda yrkanden, som
blivit mot C själv framställda. Sedan B sålunda blivit instämd,
kan han, vilken, på sätt förut antagits, olagligen förvärvat X,
naturligen icke visa laglig åtkomst till egendomen, och följden
härav bliver att genom *domen i klanderprocessen*:

1. D ålägges att å dag, som domstolen efter lämplighetshänsyn
bestämmer, avträda X till A;

2. D ålägges att, efter avdrag för av honom å X nedlagd nödig
och nyttig kostnad,² till A utgiva avkastningen av X från stämnings-
dagen, därest D förvärvat X i god tro.

3. D ålägges att, efter avdrag för av honom å X nedlagd nödig
kostnad, till A utgiva avkastningen av X för hela den tid, D innehaft
egendomen, därest denna av D förvärvats i ond tro.

Den D tillkommande ersättning för nödig kostnad beräknas till
det belopp, som A själv skolat utbetala, om han innehaft X, då
det, som kostnaden avsett, måste verkställas.

Ersättning till D för nyttig kostnad bestämmes till det belopp,
varmed X vid avträddandet till A är genom berörda kostnad mera
värd än X skulle varit, om kostnaden uteblivit.

A behöver ej ersätta kostnader, som väl göra X dyrare, om de
skola vid försäljning därav beräknas, men ej föranleda att X blir
för köpare i allmänhet begärligare. Ej heller behöver A betala

¹ Vad i texten anförts beträffande anteckning i lagfartsprotokollet samt
påföljden av försummelse härav gäller även, då talan instämmer om åter-
gång av köp, byte eller gåva eller om rätt till lösen av frälsekatteford eller
frälseränta eller om annan lösningsrätt till fast egendom. Käromål, som
i följd av försummad anteckning i lagfartsprotokollet förklarats förfallet,
torde sedermera kunna efter ny stämning anhängiggöras.

² Vad som förstås med nödig och nyttig kostnad har förut angivits
(se noten å sid. 168).

ersättning för utskylder eller besvär, som utgjorts för X, eller för brukningskostnaderna för fastigheten.

Det, som D å X anskaffat och som icke av A ersättes, får av D borttagas, såvida detta låter sig göra med bibehållande av X i samma skick, som om det sålunda borttagna aldrig funnits.

C. Verkningarna av domen i klanderprocessen.

Dessa verkningar äro, med bibehållande av det förut valda exemplet följande:

1. Att de ointresserade servituts- eller nyttjanderätter, som upplåtits i X, sedan fastigheten avhändes A, bliva utan all verkan.

2. Att inteckning, som beviljats X, sedan fastigheten avhändes A, blir bestående allenast i följande fall, nämligen:

a) att A är en dödförklarad person, vilkens arvingar begärt eller medgivit inteckningen;

b) att A är rätt arvinge till en dödförklarad person, vilkens vid dödförklaringen förmodade arvingar begärt eller medgivit inteckningen.

I dessa båda fall fordras dessutom, att inteckningens innehavare i god tro åtkommit densamma.

c) att X vid klandertalans instämmande varit ur A:s hand under mera än tjugu år, sedan B, C eller D erhållit lagfart å fastigheten;

d) att för den händelse lagfarten beviljats emellan den 1 januari 1876 och den 1 januari 1882, mera än tjugu år från denna sistnämnda tidpunkt förflutit;

e) att om lagfarten (fastan) beviljats före den 1 januari 1876, mera än tjugu år förflutit från den 1 januari 1882, om anteckning angående fånet och fastan dessförinnan skett i lagfartsprotokollet, eller i annat fall från den dag, då dylik anteckning verkställdes.

I de i momenten c—e här ovan omförmälda fall fordras dessutom, dels att inteckningen blivit beviljad före klandertalans instämmande och dels att inteckningshavaren var i god tro, då han åtkom inteckningen.

3. Att D blir berättigad att av C fordra ersättning för liden skada i följd av förlusten av X; och

4. att C, sedan han utbetalt nämnda ersättning, äger att vända sig mot B med ersättningsanspråk.

Grunden till C:s och B:s ovan antydda ersättningsskyldighet liksom till deras plikt att, på sätt förut nämnts, inträda såsom parter i klanderprocessen är den i lag stadgade s. k. hemulsskyldigheten.

Med hemulsskyldighet förstås nämligen den plikt, som åligger en avlåtare av fastighet att såväl, om denna genom klander frånvinnes

ersättning för utskylder eller besvär, som utgjorts för X, eller för brukningskostnaderna för fastigheten.

Det, som D å X anskaffat och som icke av A ersättes, får av D borttagas, såvida detta låter sig göra med bibehållande av X i samma skick, som om det sålunda borttagna aldrig funnits.

C. Verkningsarna av domen i klanderprocessen.

Dessa verkningar äro, med bibehållande av det förut valda exemplet följande:

1. Att de ointresserade servituts- eller nyttjanderätter, som upplåtits i X, sedan fastigheten avhändes A, bliva utan all verkan.

2. Att inteckning, som beviljats X, sedan fastigheten avhändes A, blir bestående allenast i följande fall, nämligen:

a) att A är en dödförklarad person, vilkens arvingar begärt eller medgivit inteckningen;

b) att A är rätt arvinge till en dödförklarad person, vilkens vid dödförklaringen förmodade arvingar begärt eller medgivit inteckningen.

I dessa båda fall fordras dessutom, att inteckningens innehavare i god tro åtkommit densamma.

c) att X vid klandertalans instämmande varit ur A:s hand under mera än tjugu år, sedan B, C eller D erhållit lagfart å fastigheten;

d) att för den händelse lagfarten beviljats emellan den 1 januari 1876 och den 1 januari 1882, mera än tjugu år från denna sistnämnda tidpunkt förflutit;

e) att om lagfarten (fastan) beviljats före den 1 januari 1876, mera än tjugu år förflutit från den 1 januari 1882, om anteckning angående fånet och fastan dessförinnan skett i lagfartsprotokollet, eller i annat fall från den dag, då dylik anteckning verkställdes.

I de i momenten c—e här ovan omförmälda fall fordras dessutom, dels att inteckningen blivit beviljad före klandertalans instämmande och dels att inteckningshavaren var i god tro, då han åtkom inteckningen.

3. Att D blir berättigad att av C fordra ersättning för liden skada i följd av förlusten av X; och

4. att C, sedan han utbetalt nämnda ersättning, äger att vända sig mot B med ersättningsanspråk.

Grunden till C:s och B:s ovan antydda ersättningsskyldighet liksom till deras plikt att, på sätt förut nämnts, inträda såsom parter i klanderprocessen är den i lag stadgade s. k. hemulsskyldigheten.

Med hemulsskyldighet förstås nämligen den plikt, som åligger en avlåtare av fastighet att såväl, om denna genom klander frånvinnes

förvärvar
talan anl
till nämnd

Den av
benämne

Om nu
nedan ar

egendom
klandras,

gjorda kl
av vilken

i hemul

Den så
derproces

allt med

Då vec
leda till s

Ändan
träde i rä

talan om

göres mc
något un

anleda ti

I följd
klanderpr

mera, on

fordra er

omnämne

de föregå

leda var

honom ä

Bestrid

åligger d

visning b

Den så

a) fran

b) med

tigheten.

Kan h

bristan. I

hans sky

belagt m

Om åt

Stäm

där kland

hemulsmar

rarens anspråk och följaktligen bibehålla förvärvaren vid egendomen, sägas de kunna *hemulas*.

Om utgången av klanderprocessen blir den, att egendomen frånvinnes svaranden, är han berättigad att av sin hemulsman, *vare sig denne brustit å hemul eller ej*, utkräva dels ersättning för den lidna förlusten och dels skadestånd¹.

Ersättningen utgöres, om egendomen av den tappande parten förvärvats genom köp, av den erlagda köpeskillingen. Har egendomen förvärvats genom skifte (byte), har den tappande rätt att återfå den fastighet, som han därvid lämnat i utbyte, jämte möjligen erlagd mellanavgift. Vid andra fång utgår ersättningen med det belopp, som utgjorde egendomens värde vid fångtet.

Skadeståndet åter växlar allt eftersom hemulsmannen brustit åt hemul eller ej.

Om hemulsmannen ej brustit åt hemul, kan den tappande parten i klanderprocessen endast fordra ersättning för *liden skada*, d. v. s. för sådana å egendomen nedlagda kostnader, som klandraren icke är skyldig att gälda, ävensom kostnaderna i klander- och skadestandsprocessen etc.

Om åter hemulsmannen brustit åt hemul, är han skyldig att ersätta såväl *liden skada* som ock *utebliven vinst*. Dylik vinstförlust är givetvis för handen, om egendomen efter fångtet stigit i värde.

I ett fall är dessutom svaranden i klanderprocessen endast berättigad att utfå ersättning för sin direkta förlust, men *intet skadestånd*, nämligen om han *vid förvärvet var ond tro*, d. v. s. hade vetenskap om förvärvets olaglighet.

Saknar svarandens närmaste hemulsman tillgångar, äger svaranden rätt att vända sig mot den andra, tredje o. s. v., dock i ordning efter varandra. Svaranden får sålunda icke rikta sitt krav mot en fjärmare hemulsman, förrän han först utfört talan mot den närmare, samt denne befunnits icke kunna gälda vad honom ålegat.

Varje hemulsman, som fått utgiva ersättning och skadestånd, är sedan i sin tur berättigad att, med iakttagande av ovan angivna ordning, vända sig mot föregående hemulsmän.

Emellertid är en fångesman aldrig skyldig att i ersättning utgiva mera, än han själv bekommit för egendomen, då han avhände sig den, eller då fråga är t. ex. gåva, testamente etc., vad egendomen vid nämnda tillfälle var värd. Om t. ex. A sålt en egendom till B för 20,000 kronor, B sedan sålt samma egendom till C för 30,000 kronor och C slutligen sålt densamma till D för 40,000 kronor, samt sedermera E genom klander frånvinne D egendomen i fråga, så har D att först av C yrka ersättning med 40,000 kronor. Kan D ej utfå något av C, äger han vända sig mot B, men kan nu ej fordra mera än 30,000 kronor. Är även B utan tillgångar, får D

¹ Talan härom anhängiggöres genom särskild stämning till underdomstolen i den ort, där hemulsmannen är mantalsskriven. R. B. 10:18.

rarens anspråk och följaktligen bibehålla förvärvaren vid egendomen, sägas de kunna »hemula».

Om utgången av klanderprocessen blir den, att egendomen frånvinnes svaranden, är han berättigad att av sin hemulsman, *vare sig denne brustit å hemul eller ej*, utkräva dels ersättning för den lidna förlusten och dels skadestånd¹.

Ersättningen utgöres, om egendomen av den tappande parten förvärvats genom köp, av den erlagda köpeskillingen. Har egendomen förvärvats genom *skifte* (byte), har den tappande rätt att återfå den fastighet, som han därvid lämnat i utbyte, jämte möjligen erlagd mellanavgift. Vid *andra fång* utgår ersättningen med det belopp, som utgjorde egendomens värde vid fångget.

Skadeståndet åter växlar allt eftersom hemulsmannen brustit åt hemul eller ej.

Om hemulsmannen *ej brustit åt hemul*, kan den tappande parten i klanderprocessen endast fordra ersättning för *liden skada*, d. v. s. för sådana å egendomen nedlagda kostnader, som klandraren icke är skyldig att gälda, ävensom kostnaderna i klander- och skadestandsprocessen etc.

Om åter hemulsmannen *brustit åt hemul*, är han skyldig att ersätta såväl *liden skada* som ock *utebliven vinst*. Dylik vinstförlust är givetvis för handen, om egendomen efter fångget stigit i värde.

I ett fall är dessutom svaranden i klanderprocessen endast berättigad att utfå ersättning för sin direkta förlust, men *intet skadestånd*, nämligen om han *vid förvärvet var ond tro*, d. v. s. hade vetenskap om förvärvets olaglighet.

Saknar svarandens närmaste hemulsman tillgångar, äger svaranden rätt att vända sig mot den andra, tredje o. s. v., dock i ordning efter varandra. Svaranden får sålunda icke rikta sitt krav mot en fjärmare hemulsman, förrän han först utfört talan mot den närmare, samt denne befunnits icke kunna gälda vad honom ålegat.

Varje hemulsman, som fått utgiva ersättning och skadestånd, är sedan i sin tur berättigad att, med iakttagande av ovan angivna ordning, vända sig mot föregående hemulsmän.

Emellertid är en fångesman aldrig skyldig att i ersättning utgiva mera, än han själv bekommit för egendomen, då han avhände sig den, eller då fråga är t. ex. gåva, testamente etc., vad egendomen vid nämnda tillfälle var värd. Om t. ex. A sålt en egendom till B för 20,000 kronor, B sedan sålt samma egendom till C för 30,000 kronor och C slutligen sålt densamma till D för 40,000 kronor, samt sedermera E genom klander frånvinne D egendomen i fråga, så har D att först av C yrka ersättning med 40,000 kronor. Kan D ej utfå något av C, äger han vända sig mot B, men kan nu ej fordra mera än 30,000 kronor. Är även B utan tillgångar, får D

¹ Talan härom anhängiggöres genom särskild stämning till underdomstolen i den ort, där hemulsmannen är mantalsskriven. R. B. 10:18.

vända sig
Likaså o
fordra m
mera än
nämnda
sterande

I fråga

A. He
den, som

Om b
bytt sig
den mel
återtaga
värvat
egendom
ning, sc

B. A
förhålla

Denn
gemens

C. T
hemulss
tighet d

Har
vingarr

D. G
utom i

a) a

b) a
eller ha

c) a
tjänst.

I de
motsv
tjänste

d) a
någon

I de
motsv

E.

fas

vända sig mot A, men endast med ett krav på 20,000 kronor. Likaså om C betalar hela summan, 40,000 kronor, äger C ej av B fordra mer än 30,000 kronor eller, om denne är medellös, av A mera än 20,000 kronor. Har D av C utfått allenast en del av förutnämnda 40,000 kronor, kan D av B utkräva så mycket av det resterande beloppet, som icke överstiger 30,000 kronor.

I fråga om hemulsskyldighet gälla i övrigt följande regler:

A. Hemulsskyldighet äger även utan särskilt åtagande rum för den, som sålt eller bortbytt fast egendom.

Om bortbytt egendom genom klander frånvinnes den, som tillbytt sig densamma, äger han att återtaga sin förra egendom jämte den mellanavgift, han möjligen lämnat vid bytet. Dock får han ej återtaga egendomen från den, som av hans medkontrahent förvärvat densamma, därest nämnda förvärvare erhållit lagfart å egendomen. Icke heller får talan föras om upphävande av inteckning, som efter bytesavtalets ingående meddelats i egendomen.

B. Arvingar äro gent emot varandra hemulsskyldiga, en var i förhållande till den andel, han erhållit av den dödes kvarlåtenskap.

Denna regel gäller även för andra, som sig emellan delat en gemensam fastighet (t. ex. bolagsmän).

C. Testamentsgivares arvingar äro gent emot testamentstagare hemulsskyldiga, därest det berott på arvingarnas fria val, vilken fastighet de velat lämna testamentstagaren.

Har åter en bestämd fastighet blivit testamenterad, äro arvingarna befriade från hemulsskyldighet.

D. Givare av fast egendom är fritagen från hemulsskyldighet utom i följande fall, nämligen:

- a) att givaren i gåvobrevet uttryckligen åtagit sig hemulsskyldighet;
- b) att givaren olovligen bortgivit en fastighet, fastän han vetat eller haft skäl att misstänka, att den tillhörde annan person;
- c) att gåvan givits i ersättning för verkställt arbete eller gjord tjänst.

I detta fall är givaren hemulsskyldig till så stort belopp, som motsvarar värdet av det verkställda arbetet eller den gjorda tjänsten.

d) Att i gåvobrevet intagits bestämmelser om, huru gåvan eller någon del därav skulle användas.

I denna händelse äger hemulsskyldighet rum till det belopp, som motsvarar kostnaden för nämnda bestämmelsers utförande.

E. Hemulsskyldighet äger ej rum för den, som vid överlåtelse av en fastighet förbehållit sig frihet från nämnda skyldighet.

Detta gäller dock icke för det fall, att överlåtaren vetat eller haft skäl att misstänka, att fastigheten tillhörde annan person.

F. Hemulsskyldighet äger endast rum beträffande en hel fastighet eller en bråkdelen därav.

I följd härav kan hemulsskyldighet icke ifrågakomma beträffande *jordområde*, som utgör *del* av en fastighet.

Då klandertalan angående dylikt jordområde anhängiggöres mot en fastighetsägare, och tvist således uppstår om *rätta sträckningen av hans ägo gränser*, bör han i det mot honom anhängiggjorda målet instämma sin fångesman, med yrkande att av denne erhålla de bevis, han kan innehålla om fastighetsägarens rätt till det omtvistade jordområdet. Sådana bevis äro t. ex. *gamla åtkomsthandlingar till fastigheten*, vilka också giva upplysning om dess gränser, samt *domstols utslag i förut anhängiggjorda tvister om fastighetens gränser*. Försummar fastighetsägarens fångesman att tillhandahålla bevis, som äro för honom tillgängliga, blir han ersättningsskyldig till fastighetsägaren, därest någon del av fastigheten frånvinnes denne i följd av fångesmannens ifrågavarande försummelse.

Har fastighetsägarens fångesman i avlåtelsehandlingen angående fastigheten *antingen* uppgivit densamma innehålla en viss ägorymd eller ock åtagit sig ansvar för att ett visst område verkligen hör dit, blir han även utan sådan försummelse, som ovan omförmäles, pliktig ersätta fastighetsägarens förlust i följd därav, att någon del av nämnda ägorymd eller berörda område frånvinnes honom.

Om en väsentlig del av egendomen frånvinnes dess ägare, kan han yrka *återgång* av det avtal, varigenom fastigheten överlåtits till honom.

G. Hemulsskyldigheten är att betrakta såsom en vanlig skuld och övergår förty å den hemulsskyldiges arvingar.

Dessa kunna emellertid genom *urarvavgörelse* vinna befrielse från hemulsskyldighet.

Om lösningrätt till fast egendom.

I.

(Jordabalken kap. 4, 5 och 7 m. m.)

Med lösningrätt i inskränkt bemärkelse förstås *en persons på lagens stadgande grundade befogenhet att, då fast egendom blivit såld, inom viss tid förvärva äganderätt därtill mot erläggande av de kostnader, som köparen i denna sin egenskap fått vidkännas, och övertagande av de förbindelser, han likaledes i nämnda egenskap fått ikläda sig.*

Lösningssperson, som sättnings k till en tredje

Ett slag däri, att, då jaren i rätt till och mea nämnda ege bördemanna bördslederna

För att b tighetsköp c lande, var d hetsköp ett tredje uppbu bestod däri, grund än b

Hembuds upphörande rätten har i lösningrätt. den 21 decem K. F. den 2

Bördemär så till vida, grund vilan dom köpare lederna, får angiven gru i regel icke om den eljes säljaren än

Bördemär två till antale släktingar till dock att sälja ren ärvt efter släktingar jor

Att rättig tal betingas, Spår av i nämligen dels kronohemman jord, som till, 28: 13. K. Br. § 62.)

1990.10.22

2010-197-90

11. 09

Härjedalens kommun
Planeringsgruppen
Medborgarhuset
842 00 SVEG

ÖVERSIKTSPLAN HÄRJEDALEN

Planförslaget har översänts till länsstyrelsen för samråd enligt plan- och bygglagen 4 kap 3 §. Samråds- handlingarna är daterade 1990.02.09. Förslaget innehåller förutom den kommunomfattande översiktsplanen även en fördjupad översiktsplan för östra Sveg samt en vattenvårdsplan för hela kommunen.

Näringsliv och markanvändning sett från länsperspektiv

Tyngdpunkten i kommunens näringsliv ligger i verksamheter som högst påtagligt berör planläggningen och är beroende av kommunens prioriteringar av markanvändningen. Turismen, rennäringsen, tillverkningsindustrin, skogsbruk och träförädling samt torvindustrin har olika och ibland motstridiga anspråk på den fysiska miljön.

Planförslaget tar på ett förtjänstfullt sätt upp de flesta av de anspråk som bör ställas för att på lång sikt trygga sysselsättningen i framför allt basnäringsgarna. Dit får man för Härjedalens del räkna även torvindustrin och turism. Rennäringsens intressen är dock inte behandlade på ett godtagbart sätt. Det saknas även i övrigt några viktiga ställningstaganden när det gäller av vägningsen mellan olika anspråk på att nyttja marken. Detta tas upp under respektive rubrik senare i yttrandet. Planförslaget bör ta upp samordningen med planeringen i grannkommunerna Orsa, Mora och Älvdalen.

Bostäder och service

I planförslaget behandlas såväl utbyggnaderna i tätorter som bostadsbyggandet i glesbygd. Förslaget innehåller tydliga ställningstaganden till fortsatt planläggning och till skydd för bla natur och kulturvärden. Planen kan därför bli ett bra instrument i kommunens arbete med att skapa goda bostadsmiljöer och bra service.

RIKSINTRESSEN Kommunikationer - vägar

De allmänna vägarna är mycket viktiga för näringslivet i kommunen. Väg 81 utgör en del av den s.k. Inlandsvägen. Det finns planer på att utveckla Inlandsvägen som en alternativ transportled mellan norra och södra Sverige med förbindelser vidare ut i Europa. Sett ur det perspektivet kan frågan om en annan dragning av vägen genom Härjedalen bli aktuell. En genare dragning t. ex. mellan Siksjön och Älvros skulle förkorta väglängden för fjärrtrafiken med 2 - 3 mil. Med en förkortning av vägsträckan kan väg 81 bli ett konkurrenskraftigt alternativ till tex E4.

Väg 81 är viktig för Härjedalens transportförsörjning. Det är därför angeläget att en förkortning av väg 81 inte försvårar den funktionen eller att Svegs roll som strategisk service- och arbetsort i södra länsdelen äventyras.

Nuvarande dragning av väg 81 kan, sett i riksperspektiv, uppfattas som mindre funktionell. Det är därför angeläget att kommunen har beredskap för att föra en diskussion om alternativa dragningar i framtiden. Inför dessa diskussioner är det viktigt att fördjupa kunskapen om trafikströmmarnas omfattning och innehåll. Det är viktigt att definiera samhällsnyttan av den nya vägdragningen sett såväl från riksperspektiv som regionalt och lokalt perspektiv. Eftersom den nya vägdragningen inte finns med i gällande flerårsplaner bör det vara möjligt att på nytt ta upp frågan när kommunen reviderar översiktsplanen. Eventuellt kan kommunen nu lägga ut ett utredningsområde i syfte att närmare granska om vägen kan innebära påverkan på naturvårdsintressen, kulturmiljövårdens intressen eller rennäringen m. m.

Länsstyrelsen anser att de exploateringar som föreslås väster om hotellet vid Vemdalskalet inte bör tas upp som konkreta förslag på grund av problemen med trafiksäkerheten när lokaltrafiken kommer att belasta länsvägen. Området närmast hotellet kan dock accepteras då detaljredovisningen visar att det finns förutsättningar att klara trafiksäkerheten på ett godtagbart sätt. Vägverket har i yttrande den 18 april 1990 framfört en del synpunkter utöver vad som rör reservatet för ny sträckning av väg 81. Dessa synpunkter bör tillgodoses i det fortsatta planarbetet.

Järnväg

Inlandsbanan har stor betydelse för godstransporter framförallt för företagen i Strömsunds och Härjedalens kommuner. Därför är det angeläget att standarden på banan kan vidmakthållas och givetvis helst förbättras

Ett led i detta är att skydda banan, som är av riksintresse, så att inte säkerheten och framkomligheten försämrats. Banverkets yttrande bilägges.

Rörligt friluftsliv.

Det rörliga friluftslivets intressen är så långt det kan bedömas i detta översiktliga planmaterial väl tillgodosett. En konflikt har noterats. Se nedan under naturvård.

Naturvård.

Kunskaperna om länets naturvärden är för närvarande ofullständiga. Objekt med olika typer av naturvärden kan därför tillkomma i framtiden. Inom länsstyrelsen pågår arbetet med en naturvårdsplan för länet. Denna torde knappast bli klar innan kommunen antagit översiktsplanen. Kunskapen får därför fogas till planen i samband med framtida revideringar. Naturvårdsplanen kan användas som beslutsunderlag tills översiktsplanen revideras.

Länsstyrelsen i Kopparberg har i ett yttrande påpekat att det är angeläget att samordna planeringen för naturvårdens olika intressen över länsgränsen. Planeringsunderlag i form av utdrag ur Kopparbergs naturvårdsplan har bilagts yttrandet. Kommunen bör kanske lägga ut markeringar för utredningsområden i anslutning till de utpekade naturområdena vid länsgränsen. Även förslaget till naturreservat i Henvålenområdet, på gränsen till Bergs kommun, bör tas upp i planen.

Området kring Gullhögsfloarna har reserverats för torvtäkt i planen. Riksintressena för naturvård, rennäring och rörligt friluftsliv berörs av detta. Inom området kring Tröskflyet har riksintresset för naturvård prioriterats men undantag har gjorts för två områden för torvtäkter. Även om dessa två områden utgör s.k. marginalområden vore det bra om kommunen prioriterade naturvårdsintresset mer tydligt i översiktsplanen. Tills konflikten mellan riksintressena och torvbrytningsintresset slutgiltigt avgjorts genom konsessionsprövningen och miljöskyddsprövningen bör riksintressena kvarstå oinskränkta. Den slutliga prövningen bör föregås av konsekvensanalyser och området i stället markeras som utredningsområde i planen.

Myrområdet Brunnskölen är för närvarande föremål för konsessionsprövning. Kunskapen om naturvårdsintressena är inte komplett, men det finns indikationer på att området kan innehålla stora naturvärden. Detta bör undersökas närmare. Planen bör ta upp behovet av fördjupad kunskap om naturvårdsintressena i detta område. Under innevarande år har länsstyrelsen på uppdrag av naturvårdsverket påbörjat en heltäckande myrinventering i länet. Myrar som är större än 50 hektar tas med i inventeringen. Denna startar i Härjedalen.

Med tanke på bl.a. landskapsbilden vid Vemdalen vill länsstyrelsen framhålla att kommunen inte bör öppna möjlighet att exploatera Högfjället för fritidsbebyggelse.

Strandskydd

En arbetsgrupp inom länsstyrelsen arbetar för närvarande med ett förslag till försöksverksamhet med nyanserad tillämpning av strandskyddslagstiftningen. Försöken bör genomföras och utvärderas innan inriktningen i översiktsplanerna ändras. Länsstyrelsen har noterat kommunens intresse för frågan.

Kulturmiljövård

Kulturmiljövårdens intressen är i huvudsak tillgodosedda. För närvarande pågår arbete med att ta fram fördjupad kunskap om kulturvärdena i västra Härjedalen och Duvberg. Länsstyrelsen tillsammans med läns museet ansvarar för det arbetet. Planeringsunderlaget och översiktsplanens rekommendationer kan bli ett bra beslutsunderlag inför fortsatt planläggning och bygglovprövning.

Inom Härjedalen finns ca 1255 ha jordbruksmark inom de kulturhistoriska riksmiljöerna. Det är angeläget att jordbruket kan bibehållas i någon form inom dessa områden. Landskapsvårdsinsatser och stöd till jordbruket bör kanske prioriteras till dessa miljöer.

Rennäring

Lantbruksstyrelsen har den 21 juni 1990 förklarat att lantbruksnämndens redovisning av riksintressen för länet överensstämmer med lantbruksstyrelsens syn på hur rennäringens intresseområden enligt NRL skall utformas. Riksintresset redovisas på karta som biläggs lantbruksstyrelsens beslut. Underlaget biläggs detta yttrande.

Vad gäller rennäringens intressen har kommunen i planförslaget inte redovisat rennäringens markanvändning på vinterbetesmarkerna utan enbart redovisat gränsen för renbetesfjällen. Dessa redovisas som område Å på markanvändningskartan. Kommunen har i planen påpekat att det finns konflikter mellan markägarintressen och rennäring. Diskussioner för att lösa konflikterna har pågått en tid. Kommunen avser att ta ställning till rennäringens intressen i dess helhet först sedan man tagit initiativ till fortsatta överläggningar och rådande konflikter lösts eller en lösning på konflikterna har sökts. Kommunen har således inte heller bedömt det planeringsunderlag som lantbruksnämnden tidigare presenterat och som nu fastställts av lantbruksstyrelsen. Planeringsunderlaget innehåller en redovisning av samebyarnas markanvändning inom kommunen samt förslag till avgränsningar av rennäringens riksintressen. Avsikten med underlaget är att detta skall underlätta tidiga samråd mellan exploitörer, kommunen och samebyarna och även redovisa samebyarnas ansvarsområden.

Av 4 kap 1 § PBL andra stycket framgår att kommunen skall redovisa hur riksintressen enligt naturresurslagen skall tillgodoses. Detta ska redovisas i översiktsplanen.

Som skäl för sin ståndpunkt att nu inte bedöma rennäringens intressen utanför åretruntmarkerna anger kommunen angelägenheten att inte störa pågående diskussioner i vinterbetesfrågan och risken att försvåra konstruktiva lösningar av rådande konflikter.

Översiktsplanen avväger mellan olika allmänna intressen. Planen är inte bindande för bedömningar av olika enskilda intressens tyngd vid eventuella konflikter. Prövningen av enskilda intressen sker senare, vid detaljplanläggning, bygglovprövning mm. Länsstyrelsen anser därför att de redovisade skälen - konflikten kring rennäringens vinterbeten - inte utgör tillräcklig grund för att underlåta att i denna planeringsprocess behandla riksintressena mm i översiktsplanen. Sådana konflikter avgörs i civirättsliga mål. Kommunen behöver således inte ta ställning till sedvanerättsfrågan för att beakta rennäringens intressen i översiktsplanen. Samebyarnas behov av betesresurser och områden för flyttning måste lyftas fram i planläggningen på samma sätt som andra näringars anspråk. Länsstyrelsen kan därför inte godta planförslaget på denna punkt.

Länsstyrelsen vill i sammanhanget peka på några nu kända konflikter mellan exploateringsintressen och riksintressen. Ett exempel är förslag till torvbrytning på Gullhögsfloarna. Ett annat exempel är utbyggnader i turismområden med nya anläggningar och bostäder. Ett aktuellt område som tas upp i översiktsplanen är golfbana vid Björnrike och förslag till flygplats i samma område. Båda dessa exploateringar ligger inom riksintresse för rennäringen.

Genom ökad kunskap om rennäringens intresseområden kan tidiga samråd underlätta planeringen. Så länge kommunen inte klarat ut översiktligt hur rennäringens intressen påverkas av förslagen i översiktsplanen måste framtida exploateringar inledas med en översiktlig studie av hur riksintressen mm påverkas. Frågan får då prövas från fall till fall.

Länsstyrelsen kommer för sin del att framgent hävda de anspråk på vinterbeten och flyttleder mm som avgränsats i lantbruksnämndens riksintresseredovisning. Om konflikter angående markanvändningen uppstår kommer länsstyrelsen att pröva dessa mot bakgrund av krav på miljön som motiveras av riksintresset. Detta kan komma att leda till att länsstyrelsen prövar detaljplaner, områdesbestämmelser och bygglov enligt reglerna i kap 12 PBL. Även i tillstånd enligt annan lagstiftning (väglagen, miljöskyddslagen m.fl lagar) skall rennäringens intressen beaktas.

Fiske

Redovisningen av fiskets intressen och förslag på hur dessa skall tillgodoses visar att kommunen har en hög ambitionsnivå när det gäller att ta tillvara och utveckla fiskeresurserna. Planen bör dock kompletteras enligt Fiskenämndens yttrande. Även vattenvårdsplanen bör kompletteras.

Försvarsintressen och räddningstjänst

De synpunkter som framförs i försvarsenhetens yttrande bör beaktas i det fortsatta planarbetet och i efterföljande detaljplanering resp bygglovprövning. Det framgår inte av planförslaget att några omedelbara konflikter med försvarsintressen eller räddningstjänstens intressen skulle uppstå om planförslaget antas.

Skogsbruk

I planförslaget ställs krav på samråd mellan skogsägarna och kommunen och företrädare för länsstyrelsen resp länsmuseum. Det är viktigt att precisera vilka områden och vilka åtgärder inom skogsbruket som omfattas av krav på samråd. Kommunen bör även ta ställning till om dessa områden kommer att planläggas med förordnanden enligt naturvårdslagen. Länsstyrelsen anser att det kan finnas skäl för att ta upp en diskussion om kommunens insyn i tillämpningen av 21§ skogsvårdslagen. Även om inte kommunerna i dag har tillräcklig kompetens vad gäller skogsbruksfrågorna har kommunen genom sin planläggning ett visst inflytande vad gäller helhetsbedömningar om miljön. Länsstyrelsen anser att kommunen och skogsvårdsstyrelsen genom sina olika roller i den fysiska planeringen bör kunna finna ett smidigt sätt att ta tillvara varandras kunskap.

Hänvisningarna till fiskeplanen bör kompletteras med text och redovisning på kartan av de områden där konflikt mellan t.ex. fisket och skogsbruket kan uppstå. Se även fiskenämndens yttrande.

Jordbruk

Jordbruksintressena är tillgodosedda genom planläggningen. Som nämnts ovan under avsnittet kulturmiljövård finns stora arealer odlingsmark som det är angeläget att på olika sätt prioritera när det gäller stöd till jordbruk och landskapsvårdsåtgärder i övrigt. Planen bör särskilt ta upp dessa områden. Planens prioriteringar kan komma att få betydelse vid fördelning av landskapsvårdsmedel.

Mineraler mm

Norra bergmästardistriktet har i yttrande begärt kompletteringar av planen med bla utmål och även begärt justeringar av de avvikelser som förekommer om planen jämförs med det officiella torvregistret. Detta bör ses över i planen. I övrigt tar planen tydligt upp de anspråk på mark som behövs för de närmaste tjugo årens täktverksamhet för torv. Även om nya anspråk på torvtäkter uppkommer succesivt bör det vara möjligt att studera dessa i en samlad översiktsplanering där exploateringsintresset vägs mot eventuella bevarand-intressen. De konflikter som kan finnas med andra intressen får slutligt avgöras vid koncessionsprövningarna. Visst kompletterande beslutsunderlag kan behövas inför prövningarna, (se ovan under naturvård, rennäring mm)

Miljöskydd.

På sidan 51 och 52 i vattenvårdsplanen konstateras att försurningssituationen i Härjedalen inte är särskilt besvärande om man bortser ifrån vissa surstötter under snösmältningen i ett antal mindre vattendrag. Under övriga dalar av året är vattnet i dessa vattendrag ofta välbuffrat och har ett normalt pH-värde.

Länsstyrelsen delar inte denna uppfattning utan provtagningar visar att alkaliniteten i många mindre vattendrag successivt har förbrukats under den senaste tioårsperioden vilket medfört allvarliga skador på framför allt bottenfaunan. Denna uppfattning delas också av naturvårdsverket. Kommunen har också som en konsekvens av detta ansökt om betydande belopp för åtgärds kalkning.

I vattenvårdsplanen redovisad uppfattning i försurningsfrågan stämmer illa överens med den ambition som kommunen visat i fråga om åtgärdsinsatsen. Det är därför önskvärt att kommunen i vattenvårdsplanen lägger fast en långsiktig policy över hur försurningsfrågan skall hanteras.

Miljöskyddsaspekterna i övrigt är så långt som kan bedömas på detta översiktliga material väl tillgodosedda. I kapitlet om genomförandefrågor nämns att flygplatsen i Sveg kan komma att byggas ut. Det är viktigt att undersöka om de åtgärden skulle komma att stå i strid med intresset att bygga bostäder öster om Sveg, dvs ganska nära civilflygplatsen. Därför bör den bullerutredning som gjorts ingå som kunskapsunderlag vid beskrivningen av konsekvenserna av utbyggnaden av samhället och flygplatsen.

Sammanfattning

Planen tar på ett förtjänstfullt sätt upp de flesta markanvändningsintressen som finns inom kommunen. Genom att ta ställning till fortsatt planläggning och genom tydliga rekommendationer för efterföljande prövning har kommunen visat hur man vill bevara och utveckla kommunens resurser. Energifrågorna, gestaltningen av bebyggelse och fastighetsbildningsfrågorna mm har behandlats på ett bra sätt i planförslaget.

Länsstyrelsen anser dock att planen har en uppenbar brist då ställningstagande till rennäringens intressen saknas. Detta är otillfredsställande särskilt som kommunen inte heller redovisar aktuellt planeringsunderlag. Planen måste för att uppfylla reglerna i PBL kompletteras.

Länsstyrelsen föreslår följande kompletteringar beträffande rennäringens intressen:

Det nyligen framtagna planeringsunderlaget accepteras som beslutsunderlag och behandlas med ställningstaganden i planen.

Riksintressen redovisas i planen och förslag till skydd redovisas. Konfliktområden bör kommenteras med ställningstaganden och/eller förslag till fortsatt utredning för att öka kunskapen och eventuellt lösa konflikten.

De dynamiska faktorer som redovisas i planeringsunderlaget redovisas endast i form av kunskapsunderlag. Nya exploateringar får prövas från fall till fall. Kommunen bör i översiktsplanen lägga fast krav på samråd med lantbruksnämnden resp berörd sameby. Lämpligen kan kommunen beskriva den speciella arbetsmetod som kan behövas för att undvika konflikter och onödig tidsutdräkt i planeringen.

Kommunen bör också begära att konsekvensanalyser tas fram för exploateringar som kan försvåra rennäringens bedrivande. Ansvar för utredningskostnaderna bör kommenteras i planen.

Om planen justeras i enlighet med ovanstående kommentarer och bilagda yttranden kan länsstyrelsen tillstyrka att planen ställs ut och antas.

Prövning enl 12 kap PBL**Riksintressen**

Som ovan nämnts kan länsstyrelsen komma att pröva kommunens beslut att anta detaljplaner eller områdesbestämmelser för område som omfattas av förslag till riksintresse för rennäring. Länsstyrelsen kan mot bakgrund av detta även få anledning att lägga ut förordnande enligt PBL 12 kap 4§.

Mellankommunala frågor

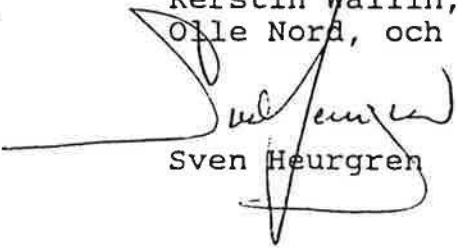
Planen bör kompletteras som ovan nämns under riksintressen - kommunikationer, rennäring, fiske och naturvård. I övrigt innehåller planen inget som bör orsaka problem för samordningen med grannkommunernas planering.

Hälsa och säkerhet

Hälsa och säkerhet kan givetvis inte slutligt bedömas på detta översiktliga material. Riskområden tas upp bla a under Riksintressen kommunikationer, försvarsintressen och räddningstjänst samt under miljöskydd. Översiktsplanen innehåller dock inga slutgiltiga förslag som nu motiverar att varsel om provning sker.

I handläggningen av detta ärende där länsstyrelsens styrelse beslutat och biträdande länsarkitekten Lillie Hägglund varit föredragande har även länsantikvarie Jan Raihle, planeringsdirektören Anders Isaksson, naturvårdsdirektören Mats Deltin, byrådirektör Erik Hoffner samt förste vägingenjören Kjell Byström deltagit.

I styrelsens beslut deltog landshövding Sven Heurgren, ordförande samt ledamöterna Ivar Johansson, Nils Eriksson, Bengt Norman, Bo Bergquist, Sture Hernerud, Kerstin Wallin, John Bruno Jacobsson, Olle Karlsson, Olle Nord, och Per Erik Lund.

Sven Heurgren

Lillie Hägglund

Bilaga till yttrandet:

Sammanställning av inkomna yttranden

Bilagor som sänds till kommunen:

Lantbruksstyrelsens beslut den 21 juni 1990 med karta innehållande riksintresseredovisningen. Kartan har kompletterats med rennäringens markanvändningsredovisning den 20 juli 1990.

Vägverkets yttrande den 18 april 1990.

Lantbruksnämndens yttrande den 2 maj 1990

Försvarsenhetens yttrande den 8 maj 1990

Fiskenämndens yttrande den 10 april 1990

Banverkets yttrande den 3 april 1990

Länsstyrelsen i Kopparberg yttrande den 9 april 1990

Skogsvårdsstyrelsen yttrande den 10 maj 1990

Norra Bergmästarämbetet yttrande den 27 mars 1990

GRANSKNINGSYTTRANDE

1991.04.22

2011-1337-91

Härjedalens kommun
Planeringsgruppen
Medborgarhuset
842 00 SVEG

Översiktsplan för Härjedalens kommun

Planförslaget har varit utställt under tiden den 6 februari till den 8 april 1991. Länsstyrelsen har avgett samrådsyttrande den 22 oktober 1990 (dnr 2010-197-90). Yttrandet innehöll varsel om prövning enligt PBL kap 12.

Planförslaget har justerats med anledning av de synpunkter som framförts av länsstyrelsen under samrådet. Förslaget har dock inte justerats eller kompletterats på sådant sätt att det uppfyller kraven på ställningstaganden som kan skydda rennäringens riksintresseområden.

En arbetsgrupp har tillsatts i syfte att försöka lösa konflikterna mellan olika markanvändningsintressen i Vemdalenområdet. Syftet är att öka kunskapen om näringsvillkor och förbättra metoderna för konfliktlösning när det gäller markanvändningsfrågor.

Prövning enligt kap. 12 PBL

Riksintressen

Länsstyrelsen kan komma att pröva kommunens beslut att anta detaljplaner eller områdesbestämmelser för område som omfattas av riksintresse för rennäring. Länsstyrelsen kan mot bakgrund av översiktsplanens innehåll även få anledning att lägga ut förordnande enligt PBL kap 4.

Tre planområden för turistiskt boende samt husvagnscamping vid Vemdalskalet föreslås inom den geografiska avgränsningen för antagen områdesplan. Dessa bör kunna genomföras utan att konflikter med rennäringen motiverar prövning enligt PBL kap 12 av detaljplanerna.

Mellankommunala frågor

Planen innehåller inga sådana ställningstaganden som bör orsaka problem för samordningen med grannkommunernas planering.

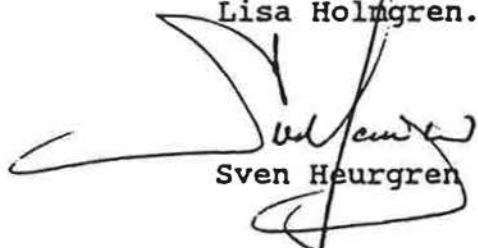
LÄNSSTYRELSEN
Jämtlands län

Hälsa och säkerhet

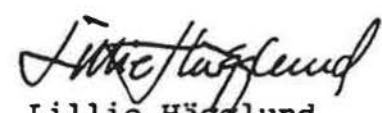
Hälsa och säkerhet kan givetvis inte slutgiltigt bedömas på detta översiktliga material. Översiktsplanen innehåller dock inga slutgiltiga förslag som nu motiverar varsel om prövning. Frågan kan dock komma att aktualiseras i samband med detaljplanering.

I handläggningen av detta ärende där länsstyrelsens styrelse beslutat och t.f. länsarkitekten Lillie Hägglund varit föredragande har även avdelningsdirektör Olle Ternström, tf avdelningsdirektör Eva Lindberg, försvarsdirektör Evert Fogelberg, vägingenjör Christer Boman och bitr länsantikvarie Birgitta Cedenhag deltagit.

I styrelsens beslut deltog landshövding Sven Heurgren, ordförande, samt ledamöterna Ivar Johansson, Bengt Norman, Arne Näsman, Bo Bergqvist, Sture Hernerud, Thomas Hägg, Thore Holmberg, Per Erik Lundh, Karl-Arne Henriksson, Per Söderberg, Olle Karlsson och Märta Lisa Holmgren.

Sven Heurgren

Lillie Hägglund

Bilaga: Rennäringens riksintresseområden (1990.06.21
inklusive lantbruksstyrelsens beslut
(1990.06.21)).

Sändlista

Lantbruksnämnden, rennäringen
Vägförvaltningen
Naturvårdsverket, Np-enheten
Boverket
Miljövårdsenheten 2 omg
Planenheten
Lantmäterienheten
Försvarsenheten

Kommunen har under 1989 genomfört en översyn av vattenvårdsplanen för Ljusnan med tillhörande avrinningsområden. Vattenvårdsplanen syftar till att bedöma i vilken utsträckning och under vilka förutsättningar förutsedda anspråk på att utnyttja vattenresurser kan tillgodoses med hänsyn till vattentillgång och vattenkvalité. Planen anger förslag till åtgärder och krav på sådana verksamheter som påverkar vattendragen.

Överväganden:

Vattenvårdsplanen avses utgöra del av kommunens översiktsplan vad avser vattenkvalité och vattenresursfrågor. De i vattenvårdsplanen föreslagna rekommendationerna vad beträffar markanvändning och krav på vattenpåverkande verksamheter avses utgöra rekommendationer i översiktsplanen.

Rennäringen

I Härjedalen bedrivs renskötsel inom samebyarna Tossåsen, Handölsdalen, Mittådalen och Tännäs. Rennäringen är av riksintresse enligt NRL 2:5.

Länsstyrelsen har redovisat rennäringens riksintresseanspråk på särskild karta fastställd av lantbruksstyrelsen 900621.

Inom delar av kommunen finns olika uppfattning mellan rennäringen och markägare om främst vinterbetets omfattning. Dessutom samlas mycket ren längs vissa större vägar, vilket orsakar trafikproblem. Motsättningarna torde bl a bero på att renantalet är större än det som ansvariga myndigheter ansett vara lämpligt med hänsyn till betestillgång mm. Rennäringen bör inriktas på kvalitet, vidareförädling av produkter mm och inte på kvantitet, samt bedrivas med ett renantal anpassat till den långsiktiga betestillgången inom både sommar- och vinterbetesområdena. Dessutom bör renskötseln bedrivas så att man i högre grad än nu inte får ren kvar kring byar och i skogslandet under sommaren. Under tiden 30 april - 1 okt får inte ren finnas i vinterbetesområdena. En renskötsel med ovanstående inriktning skulle enligt kommunens uppfattning minska de befintliga motsättningarna mellan rennäringen och markägare. Oenigheten rörande vinterbetet har resulterat i att det för närvarande pågår en rättsprocess mellan ett stort antal markägare och berörda samebyar.

I sak har rennäringens intressen tidigare vägts in i de fördjupade översiktsplaner (fd områdesplaner) som finns inom alla större utbyggnadsområden för turism i anslutning till fjällen samt för flertalet tätorter i kommunen.

Överväganden:

Frågan om rennäringens redovisning i kommunens översiktliga planer har ingående diskuterats och prövats i samband med att kommunöversikt upprättades 1977 samt 1983. Kommunöversikten från 1983 kunde ej antas i kommunfullmäktige på grund av konflikterna rörande rennäringens markanvändning. Det har bedrivits och bedrivs konkreta försök att föra själva sakfrågan framåt och söka konstruktiva lösningar på konflikterna i sin helhet. Det är dock ett svårt arbete som bedömes ta tid. Arbetet får därför nu inriktas på dellösningar. Bl a har en särskild arbetsgrupp tillsatts för att studera hur turistnäringen och rennäringen ska kunna existera tillsammans i Vemdalenområdet.

Med hänsyn till rådande förhållanden anser kommunen det angeläget att finna praktiska former för hänsynstagande till rennäringens riksintresse, som också innebär att de kan accepteras av kommunens högsta demokratiska församling, kommunfullmäktige. Annars kan lösningar av principiella skäl medföra en mycket besvärlig prövning av enskilda planer och andra tillstånd, som får negativa långsiktiga effekter för flera näringar och ytterst problem med att upprätthålla sysselsättningen inom bl a turismen. Rennäringen bedöms också vara betjänta av att det så långt möjligt i dagsläget bringas klarhet i framtida markanvändningsfrågor och samrådsregler.

Kommunen föreslår mot bakgrund av ovanstående att följande skall gälla beträffande rennäringens riksintresse i översiktsplanen:

Kommunen ser rennäringen som en inom kommunen verksam näringsgren som andra befintliga näringar.

Kommunen tar ej ställning i den pågående rättstvisten om vinterbetet i Härjedalen.

Inom områden med fördjupade översiktsplaner (fd områdesplaner) har markanvändningen lagts fast genom en normal planprocess med remissförfarande till alla berörda myndigheter och organisationer. Rennäringens intressen har därvidlag vägt in i prövningen på samma sätt som andra intressen. Dessa planer är godtagna av länsstyrelsen och antagna av kommunfullmäktige. Inom dessa områden hävdar kommunen att den i fd områdesplanerna redovisade markanvändningen skall fortsätta att gälla inkl de kompletteringar som föreslås i denna översiktsplan.¹⁾ Vid ändring av antagen markanvändning inom områden med fd områdesplaner, skall rennäringens riksintressen beaktas i planprocessen och samråd ske med berörd sameby m fl. Enstaka hus får provas utan samråd om ej flyttled berörs.

Vid ny planlagd bebyggelse och andra större tillståndspliktiga åtgärder inom övriga områden i kommunen, som staten redovisat som riksintresseområden för rennäringen enligt karta fastställd av lantbruksstyrelsen 900621 och som ej omfattas av fördjupad översiktsplan, skall samråd ske med berörd sameby. Kartan redovisas som bilaga till översiktsplanen.

Kommunen avser sträva efter att i sin helhet redovisa rennäringens riksintresseområden samt därtill hörande rekommendationer rörande bebyggelse mm i översiktsplanen. Någon tidplan kan mot bakgrund av rådande omständigheter inte anges.

1)

Omfattar två områden (tillsammans ca 300 boendeenheter) nära hotellet i Vemdalskalet belägna inom områden som redan är ianspråktaga för turism. För att kommunen ska kunna erhålla ekomomi på utbyggnad av ny VA-anläggning för Vemdalskalet behövs dessutom en utbyggnad av ytterligare ca 200 boendeenheter nere i Skalspasset. Dessa placeras i första hand på norra sidan om väg 315. Vid detaljplanering av området ska hänsyn tas till den flyttled för ren som passerar väster om området. Ytterligare utbyggnad av områdena vid Skalspasset skall föregås av fördjupad översiktsplanering. Vidare föreslås vissa tätningar inom befintliga detaljplaneområden i Björnrike samt tätningar i Funäsdalens by och i Tännadalen mellan Svansjöliften och Hamra, se vidare kap 5.

området börjar vattendraget Voxnan. Huvuddelen av området ägs av Domänverket.

Värdeomdöme:

Område med goda förutsättningar för naturstudier, kanoting och fritidsfiske.

Områden av lokalt värde för friluftslivet F

Motions- och tävlingsspår F16

Omfattar motions- och tävlingsspår delvis med belysning, belägna utanför fördjupad översiktsplan.

Markanvändning, bebyggelse m m

Markanvändningen är huvudsakligen skogsbruk och friluftsliv.

Endast byggnader och anläggningar för rekreationsintressen bör tillkomma.

Anläggningar eller åtgärder inom eller i anslutning till dessa områden, som kan försämra områdets egenskaper som friluftsområden, bör undvikas.

Skogsbruket bör så långt det är möjligt inom ramen för hänsynsreglerna i 21§, vara aktsamma om anläggningarna och dess närmaste omgivningar. Innan skogsbruksåtgärder vidtas, bör samråd ske med anläggningarnas huvudman.

Områden för rennäring (åretruntmarker) och rörligt friluftsliv A

Omfattar renbetesfjäll och utvidgningshemman (av staten tillköpta tillskottsmarker som har tillförts renbetesfjällen).

Hela fjällområdet är dessutom av riksintresse för det rörliga friluftslivet. Stora delar är skobrutna fjällområden, för vilka riksdagen har beslutat om vissa restriktioner mot vägbyggen, vattenkraftsutbyggnad, fritidsbebyggelse, större turistanläggningar, kraftledningar, skogsavverkningar m m.

Markanvändning, bebyggelse m m

Den huvudsakliga markanvändningen är rennäring och rörligt friluftsliv.

Frågan om markupplåtelse för ny bebyggelse prövas av lantbruksnämnden efter samråd med sameby, innan byggnadsnämnden avgör bygglovärendet. Som huvudregel gäller att helt ny byggnad av hänsyn till renskötseln och rörligt friluftsliv inte tillåts. Bebyggelse för rennäringens behov, mindre anläggningar (övernattningsstuga, vindskydd eller dyl) för det rörliga friluftslivet och enstaka byggnad inom befintliga fjällägenheter får dock uppföras.

Vid placering av byggnad eller anläggning i terrängen skall stor hänsyn tas till landskapsbilden.

Antagen
1991-04-25
Jämte Lantbrukar-
Län Konsult

Möte med rennäringsdelegationen måndagen den 8 april och
tisdagen den 9 april i samband med resa till Härjedalen.

NÄRVARANDE

Ledamöter

Utom nr

Margareta Winberg, riksdagsledam.ordf
Jone Bixo, lantbrukare
Mats Deltin, miljövärdssdir
Olof Johansson, renägare
Edvin Rensberg, renägare
Jörn Svensson, lantbruksdir

Tjänstemän

Ann-Kristin Andersson, kamrer
Lennart Andersson, lantbrukskonsulent
Bengt Ekendahl, avdelningsdirektör
Rune Jonsson, konsulent
Laila Lindqvist, assistent
Nora Rolandsson, assistent
Gunvor Skutberg-Hallgren, assistent
Richard Öhman, fiskerikonsulent

MARKUPPLÅTELSE

BESLUT

1) 550 519/91

Yttrande till länsstyrelsen över an-
sökna till torvtäkt på Brunnskölen i
Härjedalens kommun.
(Bengt Ekendahl)

Uppdras till EchR, att
efter hörande av Mittå-
dalens sameby, besluta
i ärendet.

2) 551

Förslag till nedläggning av fjäll-
lägenheten Björkede 1:1 i Sösjö
sameby och Åre kommun.
(Rune Jonsson)

Bordlägges.

3) 551 662/90

Ansökan från Sten-Olof Hoflin,
Bruksvallarna om upplåtelse med
tomträtt av ca 2 hektar i Bruks-
vallarna inom Mittådalens sameby
för snickeri och bostadshus m m.
(Rune Jonsson)

Bifall till tomträtt.
Ansökan inges till fastig-
hetsbildningsmyndigheten.

MARKUPPLÅTELSE R forts

4) Markupplåtelser enligt bilaga
RD 1991:2 nr 1.

BESLUT

I enlighet med anteck-
ningar på bilaga
RD 1991:2 nr 1.

JAKTUPPLÅTELSE R

5) Slutredovisning av ripjakten
1990/91 inom renbetesfjällen. Beslut
om avgifter och tider för jaktåret
1991/92.
(Rune Jonsson)

Slutredovisningen an-
mäld.
Betr avgifter och tider
Bilaga RD 1991:2 nr 2.

6) Redovisning av älgjakten 1990/91
inom renbetesfjällen. Älgjaksfrågor
inför jaktåret 1991/92.
(Rune Jonsson)

Uppdras till Rune Jonsson
att undersöka antalet
jaktdagar inom varje
sameby.

7) 553 454/90
Yttrande över överklagning från
Svante Wikner, Ås avseende upp-
låtelse av mark på renbetesfjäll
inom Offerdals sameby för jakt
efter småvilt.
(Rune Jonsson)

Överklagningen
avstyrkes.

EKONOMISKT STÖD

8) 554 1716/89
Ansökan om ekonomiskt stöd för inköp
av livren.
Sökande: Susanne Bergqvist och
Olov Aksel Thomasson
Samby: Offerdal
Bilaga RD 1991:2 nr 3.
(Lennart Andersson)

Bifall.
Underställes lantbruks-
styrelsen för beslut.
Bilaga RD 1991:2 nr 3.

SAMEBYFRÅGOR

9) Renbetes- och renströvnings-
frågor i Härjedalen; handlingsplan
för sommaren och hösten 1991.
(Bengt Ekendahl)

Bilaga RD 1991:2 nr 4.

ANMÄNALES

BESLUT

10) Regeringens beslut 1991-03-07
ang medel till rennäringens
katastrofskadeskydd.
(Lennart Andersson)

Anmält.

11) 557 542/91
Bidrag till katastrofskadeförebyg-
gande åtgärd p g a svåra betes-
förhållanden inom Frostvikens
mellersta sameby.
(Lennart Andersson)

Anmält.
Samebyarna informeras
om gällande bestäm-
melser för katastrof-
skademedel.

12) Betessyn inom Hotagens same-
bys vinterbetesområde.
(Lennart Andersson)

Anmält.

13) Länsstyrelsens beslut 1991-02-
-25 ang förtydligande av riktlinjer
för handläggning av dispensärenden
från skoterförbud.
(Rune Jonsson)

Anmält.

14) Länsstyrelsens beslut 1991-03-
-15 ang riktlinjer för handläggning
av dispensärenden avseende militära
körningar inom reservat och skoter-
förbudsområden.
(Rune Jonsson)

Anmält.

15) Sedvanerättsprocessen i Härje-
dalen.
(Bengt Ekendahl)

Anmält.

16) Övertagande av handläggnings-
ansvaret för renmärkesärenden, ren-
märkesregister och registrering av
samebyar från länsstyrelsen.
(Bengt Ekendahl)

Anmält.

17) Överföring av ansvaret för
frågor ang fjällägenhetsför-
valtning till rennäringsenheten.
(Bengt Ekendahl)

Anmält.

18) Tåssåsens sameby, bygdemedel
om 176.000:- till uppförande av
kalvmärkningsanläggning.
(Lennart Andersson)

Anmält.

ANMÄLES forts

19) Frostvikens mellersta sameby,
bygdemedel om 50.000:- till för-
bättrad vattenförsörjning vid slak-
teriet i Härbergsdalen.
(Lennart Andersson)

20) Information om policyöversyn
avseende fiskeupplåtelser etc.
(Richard Öhman)

21) Tid för kommande möten

BESLUT

Anmält.

Anmält.
Verkställd översyn med
förslag till framtida
policy sändes på remiss
till samebyarna.

17 juni 1991

EXTRA ÄRENDE

22) Angående protokoll 1991-02-08
om markupplåtelse inom Ljusnedal
1:1 i Mittådalens sameby i Ramund-
berget för en nio-håls golfbana.
(Edvin Rensberg)

Behandlingen av detta
ärende skedde per brev
och med synpunkter läm-
nade per telefon (För-
ordningen med instruk-
tion för lantbruks-
styrelsen och lantbruks-
nämnderna, SFS 1988:
854, 33 §).

Ledam E Rensberg hade ej
kunnat ta del av dessa
handlingar varför han ej
anser att han deltagit i
beslutet.

Ledam O Johansson ansåg
sig inte kunna tillstyrka
ärendet då något förslag
till avgift för markupp-
låtelsen ej förelåg. Av
protokollet framgår ej
att han hade av avvikande
mening. Då någon möjlig-
het att reservera sig ej
förelåg vill Johansson få
detta antecknat i dagens
protokoll.

Justeras den 19/4 -91

Margareta Winberg
Margareta Winberg

Bengt Ekendahl
Bengt Ekendahl

Vid protokollet

Laila Lindqvist
Laila Lindqvist

Dnr och sökande	Ändamål och område	Beslut
551 535/91 Bruksvallarnas jaktlag Jan-Erik Berge Bruksvallarna	jaktstuga Öster Grönvålen Mittådalens sameby	Bifall, 5 år. Avgift enl normer. Fjällägenhetsarrendatorerna namnges i upplåtelsen.
551 75/91 Skoterklubben Team Waller Bruksvallarna	skoterled Messmörtjärnen-Gruv- vålen-leden Mittådalens sameby	Avslag med stöd av 32 § RL.
551 2244/90 Nils Alrik Jönsson Ränningsvallen Tännäs	fritidshus Jönskäken Tännäs sameby	Bifall, 5 år. Avgift 1.500:-/år.

Mv. S
ordf och föredr sign

Jakttider jaktåret 1991/1992

25 aug - 1 sept 1991
23 sept - 29 febr 1991-1992

Vissa undantag kan göras i samråd med berörd sameby.

Avgifter jaktåret 1991/1992

Vecka 1-3	300 kronor	(inkl mervärdeskatt)
" 3-6	200 kronor	" "
" 7-	100 kronor	" "

Både stående och stötande fågelhund får användas vid jakten.

Jaktgäster

Antalet jaktgäster till samer och fjällägenhetsarrendator maximeras till 3 jaktgäster. På jaktkortet skall både värd och gästjägare vara namngivna. För jaktgäster till samer och fjällägenhetsarrendatorer innefattar småvilttillstånd även jakt efter ripa.

Avgiften för jaktgäst utgör 300 kronor per säsong.

Försäljare av jaktkort och jakträttsbevis informeras att bokning av jakt får påbörjas först efter årsskiftet.

Bokning för jaktåret 1991/92 börjas den 6 maj 1991 på lantbruksnämnden på telefon 063-12 25 82.

Bokning av ripjakten för jaktåret 1992/93 får påbörjas först efter 1 januari 1992.

Utvärdering av ripjakten ska enligt tidigare beslut ske våren 1992, alltså efter jaktåret 1991/92. Upplåtelsen förlängs nu automatiskt till utgången av år 1992.

ordf och föredr sign

Närvarande ledamöter: Margareta Winberg, riksdagsledam. ordf
Jone Bixo, lantbrukare
Mats Deltin, miljövärdssdir
Olof Johansson, renägare
Edvin Rensberg, renägare
Jörn Svensson, lantbruksdir

Vid behandling av punkten 5 i föredragningslistan ang avgifter för ripjakten jaktåret 1991/92 föreslog föredragande oförändrade avgifter.

Efter diskussion framkom fyra förslag:

Förslag 1: oförändrade avgifter; vecka	1-3	300:-
	4-6	200:-
	7-	100:-

Förslag 2: vecka	1-3	350:-
	4-6	233:-
	7-	116:-

Förslag 3: vecka	1-3	350:-
	4-6	200:-
	7-	100:-

Förslag 4: vecka	1-3	304:50
	4-6	203:-
	7-	101:50.

Förslagen ställdes mot varandra och i kontrapositionen vann förslag 2 att ställas mot huvudförslaget, som är förslag 1.

Sedan votering begärts företogs rösträkning genom handuppräkning. För förslag 1 röstade ordf Margareta Winberg och ledam Mats Deltin och Jörn Svensson. För förslag 2 röstade ledam Olof Johansson och Edvin Rensberg. Ledam Jone Bixo hade eget förslag och avstod att rösta i slutvotering.

Rennäringsdelegationens beslutar att avgifterna ska vara oförändrade (förslag 1) under jaktåret 1991/91.

Mot detta beslut reserverade sig ledam Olof Johansson och Edvin Rensberg. Se skriftlig reservation.

Ledam Jone Bixo reserverade sig mot att avgiften inte uppräknas i likhet med den höjda mervärdeskatten.

Justeras den 19/4-91

Margareta Winberg
Margareta Winberg

Bengt Ekendahl
Bengt Ekendahl

Vid protokollet
Laila Lindqvist
Laila Lindqvist

Reservation mot beslutet om oförändrad jaktkortsavgift på ripa för -91

När rennäringsdelegationen 1987 beslutade att påbörja en försöks-
verksamhet med ripjakt sattes priset till 300 kr/dag inkl. moms
d.v.s. 243 kr+ moms.

Sedan dess har basbeloppet och konsumentprisindex ökat enl. följande :

	Basbelopp	konsumentprisindex
1987	24 100	164,40
1988	25 800	171,59
1989	27 900	182,97
1990	29 700	199,04
1991	32 200	218,95

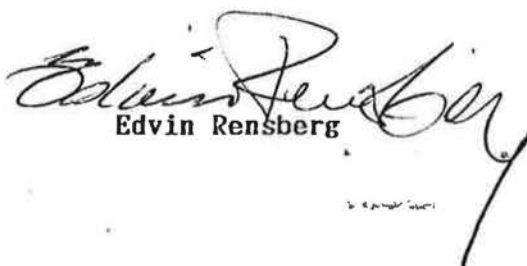
En motsvarande höjning av jaktkortspriset skulle ha inneburit att
det i höst skulle kosta 325 kr/dag + moms

Vårt förslag som röstades ner med 3 mot 2 och 1 nedlagd röst var att
priset skulle höjas till 280 kr/dag + moms

Konsekvensen blir nu att ersättningen för det intrång som ripjakten
onekligen orsakar samebyarna urholkas på ett sätt som inte kan
accepteras.

Med anledning av detta reserverar vi oss mot dagens beslut att låta
priset vara oförändrat.

Olof Johansson

Edvin Rensberg

LANTBRUKSNÄMNDEN
JÄMTLANDS LÄN
Rennäringsenheten
Bengt Ekendahl, Ll

Bilaga RD 1991:2 nr 4.

1991-04-08 556 744/91
1 (5)

Mittådalen's sameby
Ordf Härje Andersson

Handölsdalens sameby
Ordf Anders-Erling Blind

Tännäs sameby
Ordf Edvin Rensberg

Tåssåsens sameby
Ordf Per Jonasson

Fre NUSL
823-28074

Renbetes- och renströvningssituationen i Härjedalen; handlingsplan för sommaren och hösten 1991

Bakgrund

Renbetes- och renströvningssituationen i Härjedalen är sedan flera år mycket bekymmersam. Klagomålen och motsättningarna kring förhållandena - omfattande renströvning, ökade trafikproblem etc - har ökat påtagligt. Länsmyndigheterna - länsstyrelsen och lantbruksnämnden - har lagt ner ett omfattande arbete för att komma till rätta med förhållandena. Bl a har under landshövdingens ledning en renströvningssgrupp arbetat för att i samförstånd med parterna - markägare och renägare - söka lösningar på problemen. Arbetet inom gruppen ligger dock sedan en tid tillbaka nere på grund av de låsta positioner som föreligger mellan parterna. Ett stort antal markägare i Härjedalens kommun har härefter ingett stämningsansökan till tingsrätten i Sveg där de ifrågasätter samernas rätt att låta renarna beta vintertid inom kommunen.

Ansvar för skötseln av renarna och betesgången ligger på samebyarna och deras medlemmar. Effektiva sanktionsmedel för att komma till rätta med bristande renskötsel saknas. Länsstyrelsen kan visserligen - med stöd av 71 § rennäringslagen (1971:437) - under vissa förutsättningar förordna om tvångsslakt av renar som uppehåller sig på otillåten mark eller otillåten tid. Åtgärden måste emellertid bedömas som synnerligen otidsenlig och har visat sig både svår att tillämpa och inte särskilt effektiv. Tvångsslakt är således en åtgärd som av flera orsaker bör undvikas. Problemen måste lösas genom andra åtgärder och insatser.

Förslag om införande av bestämmelser i rennäringslagen som bl a möjliggör för länsstyrelsen att vid vite förelägga sameby att minska antalet renar, att åtgärda renströvning

och att hålla årlig renräkning har redovisats i regeringens proposition 1990/91:4. Propositionen har emellertid hösten 1990 avslagits av riksdagen. En motion i frågan (med delvis samma förslag) skall behandlas av vårriksdagen 1991. Länsstyrelsen har vid styrelsemöte enhälligt ställt sig bakom motionen. Även Svenska samernas riksförbund har tillstyrkt att tvångsslaktbestämmelserna ersättes med ett vitesförfarande. Jordbruksutskottet har emellertid föreslagit riksdagen att motionen skall avslås.

Rennäringsmyndigheten - rennäringsdelegationen och rennäringsenheten - har fortsatt arbetet med att tillsammans med samebyarna finna lösningar på problemen. Krav på reducering av renantalen och andra insatser har riktats mot samebyarna genom skrivelser och i samband med olika överläggningar. Konkreta åtgärder i form av uppförande av spärrstängsel och skiljningsanläggningar för att förhindra och förebygga renströvning har sedan länge förberetts. För att underlätta nödvändiga slaktuttag har också två renslakt- och förädlingsföretag - under länsstyrelsens medverkan - kunnat etableras i länet under de senaste två åren.

Vinterns betning

Renbetessituationen i Härjedalen den senaste vintern har genomgående varit god. Gynnsamma snöförhållanden har inneburit att renarna haft lätt att komma åt markvegetationen. På de flesta håll har också renarna efter vintergruppering hållits under god kontroll. Den milda väderleken har inneburit att återflyttningen till åretruntmarkerna har påbörjats redan i månadsskiftet mars/april.

Betydande olägenheter för tredje man har emellertid också uppkommit under vintern till följd av stora ansamlingar av renar längs vägarna inom i första hand Sveg-Hede-Vemdalen-triangeln. Enligt föreliggande uppgifter har också antalet kollisioner mellan ren och bil varit större än någonsin tidigare. Ihärdiga klagomål har framförts från vägverket, yrkestrafikanter och privatbilister. Även andra intressen kring framförallt Svegs samhälle har förorsakats inte oväsentliga bekymmer på grund av okontrollerad renbetning, exempelvis på Svegs flygplats och Svegs skidstadion. Dessutom har marker tagits i anspråk för renbetning under vintern, där betning inte förekommit på mycket lång tid, utan föregående kontakt med vederbörande skifteslag eller markägare. Sådana kontakter bör av olika skäl och för rennäringens bästa ske i betydligt större omfattning än vad som är fallet idag.

De under vintern uppkomna problemen torde ha sina orsaker bl a i för högt renantal i förhållande till betesresurser och arbetsmanskraft, utebliven vintergruppering och bristfällig tillsyn. Vid uppkommande mer akuta problem kring renbetningen har också vid upprepade tillfällen åtgärder satts in oacceptabelt sent och med för liten arbetsinsats.

Kvarstående problem

Sett över hela renskötselåret kan det konstateras att samebyarna ännu inte gjort sådana insatser att situationen kring renbetes- och renströvningsfrågan i Härjedalen förbättrats. Problemen kvarstår. Det skall dock i sammanhanget nämnas att Mittådalens sameby påbörjat en reducering av renantalet i byn och ökat sitt slaktuttag påtagligt under säsongen 1990/91 jämfört med tidigare slaktsäsonger. Nedan redovisas förekommande exempel på aktuella problem i anslutning till rennäringssituationen i Härjedalen (gäller inte generellt för alla samebyar):

- * Berörda samebyar har för höga renantal i förhållande till högsta fastställda renantal.
- * Ökade sammanblandningar av renar mellan samebyarna (även med norska renbetesdistrikt).
- * Påtalade vegetationsförändringar inom vissa delar av det södra fjällområdet (utredning aktualiserad kring orsakerna).
- * Omfattande renströvning utanför åretruntmarkerna sommartid.
- * Registrerad försämring i vissa fall av kvaliteten på slaktrenar.
- * Vinterbetning utan föregående skiljning och gruppering.
- * Ianspråktagande av vinterbetesmarker, som ej utnyttjats på lång tid (utan föregående kontakt med vederbörande markägare).
- * Ökade trafikproblem.
- * Ökad oro bland samebyarnas medlemmar om den nuvarande situationen, om renskötselförutsättningarna för efterkommande generationer och för "allmänhetens" negativa attityd gentemot renskötseln.

Krav på åtgärder (7-punktsplan)

Inför sommaren och hösten 1991 är det angeläget att samebyarna och deras medlemmar tar ett ökat ansvar för renskötseln. Detta måste ske rent allmänt men också genom vidtagande av flera konkreta åtgärder. Således bör samebyarna under våren 1991 diskutera igenom problemen kring renskötseln inom sina styrelser och förankra beslut om nödvändiga insatser och åtgärder på respektive bystämma. Den regionala rennäringsmyndigheten i form av rennäringsdelegation och rennäringsenhet är beredd att biträda samebyarna i den processen. Även i övrigt är myndigheten angelägen att inom ramen för sitt ansvarsområde och sina resurser medverka till att renbetes- och renströvningssituationen i Härjedalen förbättras så att problemen efter hand kan finna sin lösning både på kort och lång sikt.

Rennäringsmyndigheten ställer nu krav på samebyarna i en 7-punktsplan, varvid följande åtgärder bör påbörjas/vidtas under sommaren och hösten 1991:

1. Plan för reducering av renantalet till det högsta tillåtna upprättas inom samebyarna. Planen bör avse totalt årligt slaktuttag för samebyn men också redovisa det ansvar som läggs på den enskilde renägaren. Planen redovisas till rennäringsenheten före den 1 augusti 1991. Enheten kallar till överläggningar med berörda slaktföretag under maj 1991. Frågor om kort- och långsiktig slaktstrategi, anbudsförfarande, tidigareläggning av slakt etc tas upp.

2. Ökade och konsekventa åtgärder/insatser måste genomföras från samebyarnas sida för att förebygga och minimera renströvning under sommaren. Kontinuerlig återföring av strövenar skall ske till åretruntmarkerna under sommaren.

3. Uppförande av renstängsel från Grundsjön till Öjön för förhindrande av renströvning sommartid. Förberedelserna för detta projekt sker i nära samarbete mellan rennäringsmyndigheten och berörda samebyar.

Material- och transportkostnader kommer att finansieras via särskilt avsatta medel. Uppsättning av stängslet (arbetskostnader) och framtida underhåll bekostas av samebyarna, vilka kommer att stå som huvudmän för stängslet.

4. Handölsdalens sameby måste under hösten 1991 genomföra skiljning, tidigarelagd slakt och vintergruppering inför flyttningen till vinterbetesmarkerna. Samebyn bör lämpligen under sommaren 1991 uppföra skiljningsanläggning i Sölveckbacka-området eller på annan lämplig plats. Finansiering etc är avsedd att ske på samma sätt som enligt punkt 3.

5. Handölsdalens och Mittådalens samebyar bör i samarbete genomföra upprepning och slakt av renar i Hede-/Vemdalen-området under augusti månad 1991. Renar som ej slaktas skall återföras till åretruntmarkerna.

Atgärden måste vidtas för att undvika krav på tvångsslakt.

6. Tännäs sameby måste genomföra en väl organiserad renbetning i Gröndalen-området för att förhindra renströvning utanför åretruntmarkerna.

Atgärden bedöms nödvändig för att förhindra krav på tvångsslakt.

7. Ökade och förbättrade kontakter med markägare inför flyttningen till vinterbetesmarkerna. Kontakt bör tas i ökad utsträckning och i vart fall när marker tas i anspråk, där renbetning inte skett på lång tid. Rennäringsenheten är villig att medverka för att skapa dessa kontakter.

Rennäringsmyndigheten kommer att fortlöpande följa upp och utvärdera samebyarnas insatser och åtgärder i relation till ovan redovisad 7-punktsplan.

Detta ärende har beslutats av rennäringsdelegationen. I beslutet har deltagit ordf. Margareta Winberg, ledam. Jone Bixo, Mats Deltin, Olof Johansson, Edvin Rensberg och Jörn Svensson. Föredragande har varit avdelningsdirektör Bengt Ekendahl.

Margareta Winberg
Margareta Winberg
ordförande

Bengt Ekendahl
Bengt Ekendahl
avdelningsdirektör

Renströvningsproblem i BD, AC och Z län

./.

Inom LRFs länsförbund i Norrbotten, Västerbotten och Jämtlands län har under de senaste åren noterats en påtaglig ökning av anmälningar och klagomål från medlemmarna beträffande skador och besvär förorsakade av ett starkt ökande antal strövrenar. Liknande iakttagelser om ökade problem, skador och konflikter har också redovisats från ansvariga länsmyndigheter (se bilagorna 1, 2 och 3).

Tidigare förekom dessa problem mera sporadiskt och i en omfattning som kan betecknas som acceptabel och förståelig mot bakgrund av de många konkurrerande markanvändarintressen som måste samsas inom de områden där rensköteln bedrivs. I de flesta fallen kunde dock de uppkomna problemen lösas efter kontakter med berörda samebyar.

I dagens situation måste konstateras att ständigt ökande problem och konflikter inte kan hanteras på ett acceptabelt sätt med samförståndslösningar mellan skadedrabbade jord- och skogsbrukare och berörda samebyar eller ens med stöd av nu gällande rennäringslag. Utan snabba och kraftfulla åtgärder kommer dagens utveckling att leda till oönskade konsekvenser för alla berörda parter.

Rennäringen ingår som en viktig och värdefull del av näringslivet inom de områden där renskötelsen av hävd förekommer. Det vore dock olyckligt om näringen och dess utövare genom en okontrollerad utveckling hamnar i ständiga konflikter och motsättningar med andra ortsboende markanvändarintressen.

De problem som redovisats från de inledningsvis angivna länsförbunden kan i huvudsak beskrivas enligt följande:

1. Renförekomst utanför renbetesfjällen under icke tillåten tid (maj-september).
2. Renförekomst i områden där Ortsbefolkningen hävdar att marken aldrig tidigare under 1900-talet nyttjats för renbetning (sedvanerätten ifrågasätts).
3. Försvårad, i vissa fall helt omöjliggjord, älgjakt på grund av renförekomst (även under september utanför renbetesfjäll). Detta innebär i vissa fall för stor vinterstam av älg, med ökade skador i skogsplanteringar som följd.

4. Ökade skador på gröda och skogsplanteringar förorsakade av renar.
5. Vid ofrusen mark och mycket regn efter den 1 oktober uppstår vid kraftig reninvasion så stora skador på vallodlingarna att kommande års skörd helt uteblir. För nyanlagd och 1-årsvall innebär det flera års skördebortfall eller kostnader för nyanläggning.
6. Speciella problem i Norrbotten beträffande konsessionsrenskötsel (se bilaga 4).

Sammanfattningsvis tyder samtliga här redovisade problemområden på en kraftigt ökad och därmed, i förhållande till tillgängliga betesmarker, alltför stor renstam. På många håll har också ansvariga myndigheter konstaterat att renantalet överstiger det för aktuella samebyar enligt rennäringslagen fastställt högsta antal (se bilagorna 1, 2 och 3).

Samebyarna kan sägas ha tappat kontrollen över situationen, då renarna av naturliga skäl numera strövar ut över nya områden därför att tidigare marker inte ut hålligt kan bära betestrycket.

Den sanktion som länsstyrelserna har till förfogande för att komma till rätta med renstammens storlek är genomförande av tvångsslakt (71§ RL). Att genom tvångsslakt bringa ner dagens renstam till den nivå som är angiven av myndigheterna torde av rent praktiska skäl vara utsiktslöst. Hittills har också tillämpningen av denna lagregel inte visat att den leder till avsedd effekt.

Då efterlevnad av rennäringslagen uppenbarligen inte kan uppnås med nuvarande sanktionsregler måste lämpliga förändringar och kompletteringar ske. Det borde därvid vara rimligt att rennäringslagen anpassas till motsvarande lagstiftning på andra näringsområden. Enligt skogsvårdslagen kan som exempel tillsynsmyndigheten vid beslut om föreläggande eller förbud utsätta vite, vid brott mot vissa lagregler eller föreskrifter kan böter utdömas och vid avverkning som innebär brott mot denna lag kan hela virkeslikviden förklaras förverkad.

Vad som således enligt LRF i första hand krävs är att rennäringslagen tillföres sanktionsregler som överensstämmer med vad som normalt idag ingår i lagar som gäller andra näringsområden. Det måste ses som helt oacceptabelt om ansvariga myndigheter (exemplifieras här med bilagorna 1, 2 och 3) under en följd av år endast kan konstatera kontinuerliga brott och avvikelser mot regler och bestämmelser som fastställts enligt lag, med samtidigt inte har möjligheter att stävja detta.

För övrigt hänvisas till synpunkterna som framförts från Norrbottens länsförbund och Allan Karlsson, Empoberget m fl (se bilaga 4).

LÄNSSTYRELSEN

Västerbottens län

Allmänna enheten

Länsråd H Folkesson

BESLUT

1 (4)

1982-07-06

32.19-11-82

Vapstens Sameby
c/o Ordföranden Lars-Jonas Omma
Västra Kyrkogatan 8
920 53 STENSELE

Vilhelmina Norra Sameby
c/o Ordföranden Gotthard Larsson
Grytsjö
910 88 MARSFJÄLL

Vilhelmina Södra Sameby
c/o Ordföranden Ragnar Nilsson
Storjola
910 77 BORGAFJÄLL

Polisinspektör Ebbe Jonsson
Utförsvägen 7
910 60 ÅSELE

Kronoassistent Carleric Moström
Knaftvägen 24
921 00 LYCKSELE

Förordnande om slakt av renar
(3 bilagor)

Lantbruksnämnden i Västerbottens län begärde den 10 maj 1982 att länsstyrelsen i Västerbottens län skulle vidta åtgärder enligt 71 § rennäringslagen (1971:437). Länsstyrelsen anmanade den 27 maj 1982 samebyarna i länet utom Malå skogssameby att snarast ta hand om de strövrener som fanns inom respektive bys vinterbetesområde.

Lantbruksnämnden och länsstyrelsen i Västerbottens län är rennäringsmyndigheter också såvitt avser Västernorrlands län.

En överblick av strövremsläget i Västernorrlands och Västerbottens län gjordes den 1 juli 1982 vid ett sammanträde i Lycksele. I sammanträdet deltog bl a representanter för rennäringen, skogsbruket, LRF, jaktvårdsorganisationer, polisstyrelser och lantbruksnämnden i Västerbottens län. Rapporterade strövremsförekomster diskuterades och lades in på två kartor varefter dessa fotograferades. Diskussionen under sammanträdet togs upp på band.

Länsstyrelsen har fått en del skrivelser om årets strövremsförhållanden, bl a från Signar Gustafsson, Storuman, Bo Pettersson, Lillsele, och markägare i Pauträsk. Som exempel kan nämnas åsikter av Gustafsson om att det i 16 uppräknade skifteslag i Storumans och Vilhelmina kommuner finns sammanlagt minst 3 700 strövrener, att förordnande om tvångsslakt bör meddelas för området nedanför odlingsgränsen mellan Ume älv och Ångermanälven och att sanktionsbestämmel-

1982-07-06

32.19-11-82

serna i 71 § rennäringslagen bör tillämpas till dess att samebyarna genom konkreta åtgärder visar att de är beredda efterleva rennäringslagen.

I ett regeringsärende 1979-1980 om strövremsfrågan i Västerbottens län begärde länsstyrelsen dels resurser till lindring av strövremsproblemen och dels en översyn av rennäringslagens sanktionsbestämmelser. Lantbruksstyrelsen yttrade i ärendet bl a: "Även om lantbruksstyrelsen är medveten om de problem som sammanhänger med att organisera en sådan åtgärd (tvångsslakt) bör det vara möjligt att genom en väl förberedd insats uppnå sådana resultat att en vändning i renströvningsfrågan kan åstadkommas. Målsättningen med en tvångsslakt kan således inte vara att slakta 12 000 strövremsar utan bör i stället gå ut på att genom ett konsekvent och systematiskt handlande från myndigheternas sida förmå berörda samebyar att ta ansvar för sin renskötsel. Sanktionsbestämmelserna bör tillämpas till dess att samebyarna genom konkreta åtgärder visar att de är beredda efterleva rennäringslagen." - Regeringen lämnade den 26 juni 1980 - under hänvisning till vad lantbruksstyrelsen anfört i ärendet - länsstyrelsens framställning utan åtgärd.

Under hösten 1981 studerade länsstyrelsen och lantbruksnämnden tillsammans hur en tvångsslakt enligt 71 § rennäringslagen skulle kunna gå till. Av studien som finns redovisad i ett särskilt ärende, dnr 32.19-20-81, framgår att en tvångsslakt knappast kan utföras på annat sätt än medelst nedläggande av ren med kulgevär och att kostnaderna för förfarandet med stor sannolikhet bara till en ringa del kan täckas av intäkter från försäljning av kött m m från dödade djur. Länsstyrelsen gjorde i det ärendet en framställning till regeringen om ett garantibelopp, förslagsvis 100 000 kr, till täckande av det sannolika underskottet vid en eventuell tvångsslakt under år 1982. - Regeringen beslöt den 22 april 1982 att inte vidta någon åtgärd med anledning av framställningen. I regeringsbeslutet återgavs ett uttalande av lantbruksstyrelsen, bl a: "Rent principiellt ankommer det således på renarnas ägare att svara för de kostnader som uppkommer i samband med en tvångsslakt. Skulle köpeskillingen inte täcka kostnaderna torde det inte vara möjligt att kräva berörda samebyar på mellanskillnaden. Lantbruksstyrelsen anser det emellertid osannolikt att en väl planerad och organiserad aktion skall leda till det underskott som länsstyrelsen befarar."

På grundval av det material som föreligger i det här ärendet bedömer länsstyrelsen att det finns mer strövrems än som rimligen kan tolereras i följande områden:

Vilhelmina Södra samebys vinterbetesområde. I mellersta och nedre delarna. Bl a hjordar på vardera minst 100 djur i närheten av resp Lavsjö, Gafsele och Degersjö.

1982-07-06

32.19-11-82

Vilhelmina Norra samebys vinterbetesområde. I övre och mellersta delarna. Bl a sju hjordar på vardera minst 100 djur.

Vapstens samebys vinterbetesområde. I övre delen. Bl a fyra hjordar på vardera minst 100 djur. Ansamlingar bl a vid Pauträsket och Skarvsjö.

Vid sammanträdet den 1 juli intog ordförandena för de nämnda samebyarna följande ståndpunkter. Ragnar Nilsson, Vilhelmina Södra, vitsordade de på kartan markerade förekomsterna. Gott-
hard Larsson, Vilhelmina Norra, medgav att det fanns strövrenar på byns område men hävdade att byns renägare nu var i färd med att samla ihop och föra bort renar samt begärde anstånd till den 25 juli med eventuella tvångsåtgärder. Lars-Jonas Omma, Vapsten, vägrade att kommentera vad som anförts om strövre-släget inom den byn.

Av mötesdeltagare bekräftades att Vilhelmina norra sameby håller på med ett omfattande eftersamlingsarbete.

Vid sammanträdet lades fram och diskuterades ett utkast till instruktion för slakt av strövrenar. Flera talare framhöll att den idealiska slaktmetoden vore att fånga in renar och anordna en regelrätt slakt på dem, vid slaktbuss på platsen eller efter transport till ett fast slakteri, men att detta krävde tur, skicklighet och goda resurser. Vidare hävdades det att nedläggande av djur med kulvapen var ett diskutabelt slaktsätt som skulle kosta mer än det smakade.

Länsstyrelsen som delar de uppfattningar som här redovisats måste dock konstatera att den samlade sakkunskapen vid sammanträdet inte hade några konstruktiva förslag att ge i fråga om hur tvångsslakt av ren bör utföras. Det rådde delade meningar om behovet av tvångsslakt; under sammanträdets gång hördes allt flera tala om samförståndslösningar. Som bekant har det också tidigare år vid liknande sammankomster föreslagits aktioner i samverkan mellan renägare och bl a jägare. Strövre-släget utgör i alla fall för åtskilliga berörda ett oförändrat stort problem.

För länsstyrelsen framstår tvångsslakt som en olustig sista utväg. Vid en sammanvägning av vad som framkommit i detta ärende kommer länsstyrelsen till den slutsatsen att tvångsslakt nu inte längre kan underlåtas. En sådan bör verkställas under sommaren 1982.

Länsstyrelsen i Västerbottens län förordnar

1. att slakt enligt 71 § rennäringslagen (1971:437) skall äga rum av ren som påträffas inom nedan nämnda sammanhängande område på den mark nedanför odlingsgränsen som inte ägs av staten:

1982-07-06

32.19-11-82

Området begränsas av sjön Storuman - Blå vägen (väg E 79) mellan Storuman och Lycksele - väg 90 mellan Lycksele och Västermyrriset - väg 352 mellan Västermyrriset och Fredrika - en tänkt rät linje mellan Fredrika och Myckelgensjö - allmänna vägen Myckelgensjö-Grundtjärn-Junsele-Vallen-länsgränsen sydväst om Granåsen - Västerbottens läns gräns mot Västernorrlands och Jämtlands län - odlingsgränsen till sjön Storuman. (Vinterbetesområden för Vilhelmina Södra, Vilhelmina Norra och Vapstens samebyar ingår i slaktområdet)

2. att slakten skall ske under tiden den 15 juli - den 15 augusti 1982, dock att inga åtgärder bör vidtas inom Vilhelmina Norra samebys vinterbetesområde före den 26 juli.

3. att slakten skall verkställas under ledning av polisinspektör Ebbe Jonsson, Åsele, och kronoassistent Carleric Moström, Lycksele, och av de medhjälpare som upptas i förteckning, Bilaga 1, och

4. att slakten skall utföras enligt bifogade instruktion, Bilaga 2.

Av ett särskilt organisationsbeslut av länsstyrelsen den 28 juni 1982, dnr 32.19-20-81, framgår bl a att slakten om möjligt skall utföras inom ramen för 150 arbetspass sammanlagt för Jonssons och Moströms medhjälpare och att ersättning för arvoden och attesterade kostnader skall utgå av länsstyrelsens förvaltningsanslag.

Detta beslut får verkställas utan hinder av att talan förs mot det (101 § rennäringslagen).

Beslutet kan överklagas hos kammarrätten i Sundsvall, se Bilaga 3.

Vid den slutliga handläggningen av detta ärende har deltagit länsråd Hans Folkesson (beslutande), tf länspolischef Filip Gerhardsson och byrådirektör Victor Broman (föredragande).

Hans Folkesson

Victor Broman

Kopia till

K Abramsson,
Pauträsk
S Gustafsson,
Storuman
B Pettersson,
Lillsele
Jordbr dep
Lantbr styr
Förrättarna
Akten

Länsstyrelserna i Z, Y och BD län
Lantbruksnämnderna i Z, Y, AC
och BD län
Polisstyrelserna i Sollefteå
och Örnsköldsviks distrikt
Polisstyrelserna i AC län
Övriga samebyar i AC län
Svenska Samernas Riksförbund
Landshövud, plankansl, adm enh,
lvet, lpc, jur enh, nat v enh

LRF i Y och AC län
Y och AC Läns Skogsägare-
föreningar

Domänverket, MoDo, SCA
Y och AC Läns Jaktvårds-
föreningar
Jäg Riksförb Landsb Jäga-
re i Y och AC Län
Förrättarna, akten

LÄNSSTYRELSEN

Västerbottens län
Allmänna enheten
Länsråd Hans Folkesson

BESLUT

1982-07-06

32.19-11-82

Förteckning över personer som av länsstyrelsen utsetts att
vara medhjälpare vid slakt av renar enligt 71 § rennärings-
lagen (1971:437)

Ivan Adamsson, 440613-8752, Lingonstigen 13, 910 60 Åsle
Göte Arnqvist, 271115-8739, Yxsjö 1005, 910 60 Åsele
Leif Edholm, 441224-8975, Box 6, 910 50 Fredrika
Olov (Olle) Holmgren, 220918-8552, 910 51 Tallsjö
Torbjörn Lilja, 410909-8576, Box 82, 910 50 Fredrika
Anders Jonsson, 480415-8659, Pl 1133, 910 60 Åsele
Per Axel Malmström, 300309-8732, Lokvägen 26, 910 60 Åsle
Mikael Uddeby, 570520-8535, Centralgatan 20, 910 60 Åsele

Frans Bergström, 191126-8579, Brattforsvägen 23, 921 00
Lycksele

Åke Edlund, 370313-8533, Grundtjärnsvägen 61, 921 00 Lyck-
sele

Kjell-Erik Eriksson, 431029-8551, Skolvägen 3, 921 00
Lycksele

Torbjörn Fjellström, 451216-8651, Grundtjärnsvägen 48,
921 00 Lycksele

Jan-Erik Hildingsson, 410318-8530, Betsele 5018 A,
921 00 Lycksele

Göran Jakobsson, 371215-8736, Arvid Franklinsväg 8,
921 00 Lycksele

Albert Lindström, 270509-8735, Lugnet 53, 921 00 Lycksele

Bernt-Erik Lundgren, 371215-8553, Granitvägen 10, 921 00
Lycksele

Instruktion för slakt av strövrener 1982Personal

1. Slakten leds av polisinspektör Ebbe Jonsson, Åsele, och kronoassistent Carleric Moström, Lycksele, och förrättas av dem och av medhjälpare som förordnats av länsstyrelsen i Västerbottens län.
2. Varje förrättare skall under slaktförrättning medföra och på anfordran visa upp legitimationshandling och det av länsstyrelsen utfärdade förordnandet.
3. Förrättarna får ta hjälp endast av slaktföretag för renars omhändertagande, av vägvisare och av hundförare för eftersökning av skadskjutna djur. Vägvisare och hundförare får inte medföra skjutvapen.
4. Jonsson och Moström får var för sig med omedelbar verkan avstänga förrättare från fortsatt deltagande i slakten. Meddelande om avstängning skall lämnas till länsstyrelsen.

Val av slaktobjekt

5. Enligt beslut den 6 juli 1982 av länsstyrelsen i Västerbottens län skall slakt av strövrener äga rum under tiden den 15 juli - den 15 augusti 1982 inom vissa i beslutet angivna områden i Västernorrlands och Västerbottens län.
6. Jonsson och Moström bestämmer på grundval av mottagna upplysningar var, när och av vilka förrättare ett slaktförsök skall göras.
7. Pågående samling av renar i renägares regi bör inte störas. Förrättarna bör på lämpligt sätt förvissa sig om att den som gör samlingen vidtar effektiva åtgärder för att få bort renarna från områdena nedanför odlingsgränsen.

Utförande av slakt

8. Ren får nedläggas med kulgevär.
9. Om det är möjligt med hänsyn till de resurser som står till buds bör dock ren infångas och kontrollslaktas.
10. Renen övergår i statens besittning i och med att den nedläggs. Infångad ren är i statens besittning så länge den är instängd och under direkt uppsikt av en förrättare.
11. Till böter eller fängelse i högst två år kan den dömas som olovligen bereder sig tillgång till renar som är i statens besittning (4 kap 9 § brottshalken).

1982-07-06

32.19-11-82

12. Slakten skall bedrivas med tillämpning av de regler som gäller för slakt och den etik som gäller för jakt. Om en ko har kalv, skall kalven nedläggas före kon.
13. Dödad ren skall tas ur omedelbart på platsen. Renen skall inte avhudas. Dess hjärta, lungor, lever och njure skall tas om hand och hållas samman med kroppen. Renen skall sedan skyndsamt transporteras till ett slakteri.
14. Förrättarna bör underrätta vederbörande slakteri om förestående slaktförsök.
15. Förrättarna skall vara minst två i sällskap under varje led av förrättningen.
16. Vid fullgörandet av slaktuppgifterna får förrättarna använda de enskilda vägar som polis har rätt att använda i liknande fall.
17. Av 20 § jaktlagen (1938:274) framgår att förrättarna får färdas överallt med skjutvapen och kopplad hund vid fullgörandet av slaktuppgifterna.
18. Markägaren bör så snart som möjligt informeras om de åtgärder som vidtagits av förrättarna på hans mark.

Bokföring av slaktade renar

19. Varje ren som dödsats av förrättarna skall bokföras enligt följande.
 - a) Renen skall tilldelas ett nummer.
 - b) Fällningsplatsen skall markeras med renens nummer på en topografisk karta.
 - c) Märke med numret skall sättas på öron, kropp och organen enligt punkt 12.
 - d) För varje ren upprättas och ifylls en blankett enligt ett av länsstyrelsen fastställt formulär.
 - e) Den ifyllda blanketten lämnas till länsstyrelsen.
 - f) Renens öron med påsatt nummer skall bevaras på lämpligt sätt.

1982-07-06

32.19-11-82

HUR MAN ÖVERKLAGAR

Om Ni vill överklaga länsstyrelsens beslut skall Ni skriva till kammarrätten i Sundsvall.

Tala om varför Ni anser att beslutet skall ändras och vilken ändring Ni vill ha. Skicka även med sådant som Ni anser har betydelse för ärendet.

Kammarrätten **måste ha fått** Er skrivelse inom den tid som nedan markerats med kryss, annars kan kammarrätten inte ta upp Ert överklagande.

- ☒ tre veckor från den dag då kammarrättens kungörelse om beslutet varit införd i tidningarna.
- ☐ två månader från den dag då Ni fick del av beslutet
- ☐ två månader från den dag då beslutet är daterat
- ☐

Tala om vilket beslut Ni överklagar, tex genom att anteckna ärendets nummer.

Underteckna skrivelsen och uppge namn, personnummer, postadress och telefonnummer. Om Ni anlitar ombud kan i stället ombudet underteckna skrivelsen.

Kammarrättens adress är: Fack, 851 01 SUNDSVALL

För ytterligare upplysningar kan Ni vända Er till länsstyrelsen

1987-11-05

Kalix sameby
c/o Ragnar Sandberg
4394 Empoberget
952 00 KALIX

Förhållandena inom Kalix sameby

Länsstyrelsen har under senare tid mottagit upprörda klagomål från markägare inom samebyn som klagat över att renar i stort antal uppehållit sig på odlingarna - i många fall de särskilt känsliga förstaårsvallarna - utan att samebyn visat något större intresse av att vidta åtgärder. De flesta som klagat hävdar att antalet renar som rör sig i markerna aldrig varit så högt som nu.

Det är bekant för länsstyrelsen att renantalet i samebyn är för högt och att det accelerat under sista året p g a ett lågt uttag ifjol p g a Tjernobylolyckan. En del som klagat anser att slaktuttaget i år också är mycket lågt. Det övergripande ansvaret för byns renskötsel ligger på styrelsen i vilken de båda koncessionshavarna ingår. Det är enligt länsstyrelsens mening angeläget att samebyn med all kraft verkar för att föra bort renar från odlad mark och att decimera renstammen såväl totalt sett som individuellt (högst 30 per skötesrenägare).

Det bör hållas i minnet att om samebyn kan ansetts ha förfarit vårdslöst och inte tagit bort renar när uppenbar möjlighet därtill har förelegat gäller ersättningsskyldighet även efter 1 oktober. Samtidigt erinras om att länsstyrelsen godkänt samebyns stadgeändring om "att koncessionshavarna har rätt att mot medlemmarnas vilja uttaga slaktren" (§ 13 i stadgarna).

Vidare erinras om bestämmelserna i koncessionen enligt vilka föreligger skyldighet för koncessionshavaren att ta emot skötesrenar, dock inte högre antal än vad som bestämts i koncessionen. Uppenbart är att koncessionshavarna i dagens läge har tagit emot och sköter om mer renar än vad koncessionen tillåter. I villkoren för koncessionen har tidigare föreskrivits att den minskning som måste ske p g a ändrade lagregler från 1 januari 1986 (högst 30 renar) skall vara genomförd före utgången av 1987.

Avslutningsvis konstaterar länsstyrelsen att samebyn ännu inte inköpt de fyra personsökare som samebyn i år beviljats bidrag till i syfte att underlätta kommunikationsmöjligheterna mellan allmänheten och samebyn. Allmänheten som vänder sig till länsstyrelsen påpekar ofta svårigheterna att få kontakt med ansvariga för samebyn.

1987-11-05

Det förhållandet att samebyn under en följd av år haft mer renar än vad koncessionen medger pekar på en försumlighet från samebyns sida och kan vid ev skadeståndsanspråk för skador inträffade efter 1 oktober tolkas rent allmänt som vårdslöshet. Detta skulle i så fall innebära att samebyn åläggs att även ersätta vinterskador.

Jan-Olof Hedström
Jan-Olof Hedström

Jan-Ivar Rönnbäck
Jan-Ivar Rönnbäck

Kopia till:
Polisen i Kalix
LRF
Lantbruksenheten
Samtliga styrelseledamöter

LANTBRUKSNÄMNDEN
JÄMTLANDS LÄN
Bengt Ekendahl, Ll

PROMEMORIA
1988-01-08

Renströvning, högsta renantal etc inom Handölsdalens och Mittådalens samebyar

Inledning

Lantbruksnämnden arbetar som regional statlig rennäringsmyndighet för att rennäringen med moderna hjälpmedel och rationella arbetsmetoder skall kunna utvecklas till en allt mer effektiv och konkurrenskraftig näring. Renskötseln bör enligt nämndens mening ges förutsättningar att bedrivas i minst samma omfattning i Jämtlands och Kopparbergs län som tidigare.

Lantbruksnämnden vill samtidigt medverka till att ansvarsmedvetna, förtroendeingivande och hänsynsfulla relationer kan upprätthållas med konkurrerande markanvändningsintressen och med den övriga ortsbefolkningen.

Problemställning

Under senare år har klagomål beträffande påstådd olovlig renbetning ökat påtagligt. I huvudsak har det gällt renförekomst i områden inom Härjedalens kommun (Hede-Vemdalen-Sveg med kringliggande byar) som normalt nyttjas för renbetning av Handölsdalens och Mittådalens samebyar. Klagomål - i både skriftlig och muntlig form har inkommit till länsstyrelsen, lantbruksnämnden och polismyndigheten, ofta sedan "klaganden" (markägare, stugägare, jägare eller ortsbor) uppgivit att kontakter med berörda samebyar varit resultatlösa. Klagomålen kan i huvudsak delas in i tre kategorier:

1. - betning utanför renbetesfjällen under maj-september (ej tillåten tid)
2. - betning på mark där rätt till betning inte anses föreligga (ej sedvanerätt)
3. - anmälda skador på gröda, skogsplanteringar etc., förorsakade av renar.

Renströvningsproblemet medför idag oönskade konsekvenser på flera plan. Ökade ansträngningar måste således till för att komma till rätta med problemet, inte minst för att upprätthålla och förbättra

rennäringens status och för att förhindra att näringen och dess utövare kommer i bestående motsättning till den övriga ortsbefolkningen. Det är således viktigt att alla goda krafter samverkar för att söka lösningar på den aktuella situationen. En alldeles särskilt angelägen sak är att ett ökat och förbättrat kontakt- och samrådsförfarande mellan olika markanvändningsintressen och andra berörda kan komma till stånd och att därigenom en god grund skapas för framtida samförståndslösningar.

Renbetesrätt - ansvar

Rätten till renbetning finns reglerad i 3:e paragrafen rennärlingslagen (RL, 1971:437):

Renskötsel får bedrivas

1. hela året

i Norrbottens och Västerbottens läns lappmarker dels ovanför odlingsgränsen, dels nedanför denna gräns på mark som tillhör staten (kronomark) och renbetesland där skogsrenskötsel av ålder bedrivs under våren, sommaren eller hösten,

på renbetesfjällen i Jämtlands län,
inom de områden i Jämtlands och Kopparbergs län som särskilt upplåtits till renbete,

2. den 1 oktober-den 30 april

i övriga delar av lappmarkerna nedanför odlingsgränsen, inom sådana trakter utanför lappmarkerna och renbetesfjällen där renskötsel av ålder bedrivs vissa tider av året.

Med renbetesland förstås mark som vid avvitrningen förklarats utgöra renbetesland eller av ålder använts som sådant land. Med renbetesfjällen och de områden som sedermera upplåtits till utvidgning av dessa fjäll.

Frågan om vinterbetesområdenas utbredning inom Jämtlands och Kopparbergs län har inte närmare klarlagts. För att åstadkomma klarhet i frågan krävs prövning av allmän domstol.

Ansvar för skötseln av renarna och betesgången ligger på samebyarna och deras medlemmar. I och med tillkomsten av 1971 års rennärlingslag övergick renskötseln, som tidigare från år 1886 stått under ett slags statligt förmyndarskap, till en näring där utövarna själva beslutar i sina egna angelägenheter och för sin egen talan. Ingen bör eftersträva en återgång till det gamla.

Orsaker

Renströvningsproblemen i Härjedalen är kända sedan länge. Orsakerna är många. Samhällsutvecklingen med bl a vattenregleringar, skogsbruk, torvexploatering, vägar och kanske framförallt turism har försvårat renskötselutövningen. Marker som tidigare utgjort enhetliga betesområden har tagits i anspråk av konkurrerande intressen eller splittrats sönder av vägar etc, så att de idag inte kan användas för effektiv renbetning. Denna utveckling har ställt näringen inför ständigt nya omställningsproblem och det är endast genom kontinuerliga anpassningsåtgärder och med utnyttjande av nya tekniska hjälpmedel (helikopter, biltransporter, snöskoter, kommunikationsradio etc), som näringen kunnat upprätthålla en god avkastning. Det finns också anledning peka på att knappast någon annan med rennäringen jämförbar näring torde vara så utlämnad till naturkrafterna (väder, vind, snöförhållanden etc) som rennäringen, vilket periodvis gör näringsutövningen särskilt svårbenästrad.

En annan orsak torde vara att renskötselutövarna inte till fullo lyckats benästra de nackdelar som sammanhänger med den extensiva driftsform under främst barmarksperioden, som numera praktiskt taget helt genomförts inom renskötselområdet. En tidvis alltför passiv inställning till renströvningsproblemet från samebyarnas sida har säkerligen också medverkat till den nu aktuella situationen.

För att förebygga renströvning krävs som en grundregel att årliga och systematiska slaktuttag görs med inriktning på att samebyns renantal inte får överstiga det praktiska renantal som betesmarkerna uthålligt kan bära. Sådana slaktuttag har uppenbarligen inte gjorts i nödvändig utsträckning inom här aktuella byar. Ökade intrång i renbetesmarkerna har inte lett till vikande renantal. Istället har renantalet i de båda samebyarna successivt ökat på senare år och överstiger nu i väsentlig grad de för byarna högst fastställda renantalen (15 paragrafen RL). Denna utveckling har påtagligt medverkat inte bara till en ökad renströvning sommartid utan också till att nya betesmarker tagits i anspråk vintertid.

Åtgärder

De vägar som rennäringslagen anvisar för att komma till rätta med brister i renskötseln är av två slag, nämligen

1. - genomförande av tvångsslakt (71 paragrafen RL)
2. - förordnande av syssloman för sameby (72 paragrafen RL)

Tillämpningen av nämnda lagregler sker av länsstyrelsen. Beslut och genomförande av dessa åtgärder har emellertid ofta visat sig

mindre effektiva för att komma till rätta med bristande renskötsel. Fråga om att komplettera gällande lagregler med bestämmelser om andra sanktionsåtgärder - exempelvis böter och vitesföreläggande - utreds för närvarande av den s k rennäringsgruppen, tillsatt av lantbruksstyrelsen. Förslag i frågan kan väntas tidigast hösten 1988.

Länsstyrelsen har på olika sätt kommit i kontakt med renströvningsproblematiken. Bl a har antalet kollisioner mellan ren och bil successivt ökat under 1980-talet inom de områden som aktuella samebyar utnyttjat för renbetning. I syfte att minska antalet renolyckor på allmän väg har länsstyrelsen tillsatt en arbetsgrupp med uppdrag att lämna konkreta förslag till lösningar av problemet. Arbetsgruppen hade sitt första möte den 16 november 1987.

Länsstyrelsen har även tillsatt en särskild arbetsgrupp med uppgift att söka komma till rätta med renströvningen i här aktuella områden. Arbetsgruppen hade sitt första möte den 1 december 1987.

Indelning i byområden görs av lantbruksnämnden.

Indelningen skall göras så, att områdena blir lämpade för sitt ändamål med hänsyn till betestillgång och övriga omständigheter (7 paragrafen RL).

Den nu gällande indelningen (byordning) gjordes av länsstyrelsen den 10 december 1946 (länskungörelse 161 år 1946), varvid bl a samebyarnas gränser avseende åretrunt-markerna fastställdes. En förändring av byordningen avseende Handölsdalens sameby beslutades av länsstyrelsen den 27 december 1962, då en sammanslagning av Tranris och Handölsdalens lappbyar skedde. Någon motsvarande fastställelse av gränser avseende samebyarnas vinterbetesmarker föreligger inte.

Lantbruksnämnden finner det inte aktuellt att förändra gränserna för samebyarnas åretrunt-marker. Det är heller inte - generellt sett för länets samebyar - aktuellt att fastställa gränser för byarnas vinterbetesområden. Detta sammanhänger bl a med förhållandet att dessa områden på många håll är omtvistade, d v s sedvanerätten till vinterbetning på vissa utnyttjade marker är ifrågasatt.

I syfte att reducera problemet med sammanblandning av renar mellan Handölsdalens och Mittådalens samebyar liksom renströvningsproblematiken överhuvudtaget i området har ett ärende avseende gränsdragningen mellan byarna på vinterbeteslanden aktualiserats. Lant-

bruksnämnden bedömer att ett rationellt beslut i ärendet kombinerat med effektiva stängselanordningar kan bli ett värdefullt inslag i arbetet på att radikalt minska problemen med renströvning i det aktuella området. Samtidigt är det angeläget att tekniska förutsättningar för rationell skiljning, slakt och vintergruppering under förjulsvintern kan åstadkommas för de båda byarna.

Renbetesrätten är kollektiv för medlemmarna i en sameby. Enligt 15 paragrafen RL bestämmer lantbruksnämnden det högsta renantal som får hållas på bete inom byns betesområde. Nämnden kan också förordna om inskränkning i betesrätten om det behövs för att bevara renbetet eller eljest främja renskötseln.

Med hänsyn till vad som bestämts om högsta renantal kan sameby bestämma hur många renar medlem högst får inneha eller meddela andra föreskrifter om innehavet (35 paragrafen RL).

Det högsta renantal, som samebyarna i Jämtlands län får inneha, har fastställts av regeringen den 27 november 1975. Ärendets prövning föregicks av renbetestaxeringar inom samebyarna, som utfördes av professorn i ekologisk miljövard vid Sveriges Lantbruksuniversitet, Eliel Steen.

Som tidigare nämnts överstiger renantalet i de aktuella samebyarna det av regeringen fastställda högsta antalet. Enligt den vid respektive bystämma fastställda renlängden uppgår renantalet per den 1 januari 1987 till 8.789 för Handölsdalens sameby och till 8.771 för Mittådalens sameby. Det verkliga renantalet i byarna bedöms ligga högre.

	Högsta fastställda renantal (15 par. RL)	Redovisat renantal per 1/1 1987
Handölsdalen	6.000	8.789
Mittådalen	5.000	8.771

Det ankommer på lantbruksnämnden att följa utvecklingen av renantalet i samebyarna. Nämnden kommer att anmoda här aktuella samebyar att reducera renantalet till det för samebyarna fastställda högsta renantalet.

SAMMANFATTNING

Renströvningsproblemet inom i första hand Härjedalens kommun har ökat påtagligt på senare år. Inte oväsentliga olägenheter har uppkommit för markägare, orsbefolkning etc.

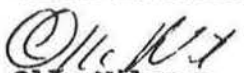
Alla samverkande krafter måste nu sättas in för att komma till rätta med problemet. Framförallt är det angeläget att berörda samebyar inser allvaret i den nu aktuella situationen och vidtar de åtgärder som är nödvändiga i sammanhanget. Samtidigt är det viktigt att gemensamma ansträngningar görs för att förbättra samrådet kring markanvändningsfrågorna.

De mer konkreta åtgärder som nu är aktuella och som måste påskyndas är bl a följande:

1. Handölsdalens och Mittådalens samebyar reducerar sina renantal fortast möjligt till de för byarna fastställda högsta renantalerna.
2. Utredningsarbetet i de av länsstyrelsen tillsatta båda arbetsgrupperna kring renströvnings- och trafiksäkerhetsfrågorna bedrivs skyndsamt och med hög prioritet.
3. Lantbruksnämnden intensifierar arbetet på att finna förutsättningar för förbättrade möjligheter till slakt, skiljning och vintergruppering för aktuella samebyar.

Denna promemoria är avsedd att ligga som underlag vid den fortsatta behandlingen av renströvningsfrågorna avseende Handölsdalens och Mittådalens samebyar.

Promemorian har diskuterats och godkänts vid rennäringsdelegationens sammanträde den 8 januari 1988. I delegationens beslut har deltagit v ordf Anders Åhrén, ledamöterna Mats Deltin, Olle Nilsson, Göran Olsson, Lars-Ola Persson, Edvin Rensberg och Margareta Winberg samt suppl Per-Erik Persson. Föredragande har varit undertecknad avdelningsdirektör.

Olle Nilsson
lantbruksdirektör

Bengt Ekendahl
avdelningsdirektör

LANTBRUKSNÄMNDEN
JÄMTLANDS LÄN
Bengt Ekendahl, Ll

1988-01-08

556 2426/87

Bilaga 3
1 (2)

Handölsdalens sameby
Ordf Nils Gunnar Kråik
Box 44
820 92 VEMDALEN

Högsta renantal inom samebyn; krav på reducering etc

Ärendet behandlades vid rennäringsdelegationens sammanträde den 8 januari 1988.

Renströvningsproblemet inom samebyns betesmarker är väl känt för byn. Senast har frågan diskuterats i den av länsstyrelsen tillsatta renströvningsgruppen vid ett möte den 1 december 1987.

Det är nu angeläget - inte minst från samebyns utgångspunkter - att insatser görs på olika håll för att komma till rätta med problemet. Inte minst gäller det att berörda samebyar anstränger sig i saken.

Det enligt 15 § rennäringslagen (RL 1971:437) fastställda högsta renantalet för Handölsdalens sameby är 6.000 (regeringsbeslut 1975-11-27). Enligt den vid bystämma fastställda renlängden uppgår renantalet i samebyn till 8.789 per den 1 januari 1987. Detta betyder att antalet renar idag väsentligt överstiger det för byn godkända. Eftersom förhållandet gällt under lång tid har det inneburit att betesmarkerna på många håll inom byn är hårt nedbetade, vilket i sin tur lett till att renströvningsproblemet blivit allt mer besvärande.

Ansvar för skötseln av renarna och betesgången ligger på samebyn och dess medlemmar. I och med tillkomsten av 1971 års rennäringslag övergick renskötseln, som tidigare från år 1886 stått under ett slags statligt förmyndarskap, till en näring där utövarna själva beslutar i sina egna angelägenheter och för sin egen talan. Ingen bör eftersträva en återgång till det gamla.

De vägar som rennäringslagen anvisar för att komma till rätta med brister i renskötseln är av två slag, nämligen

1. - genomförande av tvångsslakt (71 § RL)
2. - förordnande av syssloman för sameby (72 § RL).

Frågan om tillämpning av nämnda sanktionsbestämmelser kan bli aktuell om samebyns åtgärder för att komma till rätta med påtalade brister inte blir effektiva.

Lantbruksnämnden anmodar härigenom Handölsdalens sameby att vidta de åtgärder som erfordras för att renströvningsproblemet skall kunna undanröjas. Det ankommer således på samebyn att

dels snarast möjligt reducera renantalet till det för byn fastställda högsta antalet (6.000),

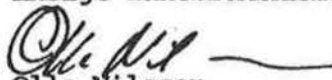
dels styra och ta ansvar för renbetningen i enlighet med bestämmelserna i 3 § RL.

I de fall anmälan sker till samebyn om besvärande renförekomst inom vinterbetesområden under inte tillåten tid åligger det samebyn att genomföra erforderliga upprepningar. Detta gäller inte minst om renar förirrar sig in i samhällen, trampar ner grödor eller på annat sätt förorsakar irritation eller olägenheter hos Ortsbefolkningen. I sådana situationer bör samebyn sätta in alla nödvändiga resurser - även under sedvanerättstid.

Lantbruksnämnden anmodar slutligen Handölsdalens sameby att senast den 30 april 1988 till nämnden skriftligen redovisa vilka åtgärder samebyn vidtagit eller avser att vidtaga med anledning av denna skrivelse.

I delegationens beslut har deltagit v ordf Anders Åhrén, ledam Mats Deltin, Olle Nilsson, Göran Olsson, Lars-Ola Persson, Edvin Rensberg och Margareta Winberg samt suppl Per-Erik Persson. Föredragande har varit undertecknad avdelningsdirektör.

Enligt lantbruksnämndens beslut

Olle Nilsson
lantbruksdirektör

Bengt Ekendahl
avdelningsdirektör

LANTBRUKSNÄMNDEN
JÄMTLANDS LÄN
Bengt Ekendahl, Ll

1988-01-08

556 2427/87

Bilaga 3

Mittådalens sameby
Ordf Ingrid Rehnfeldt
Mittådalen
820 95 FUNÄSDALEN

Högsta renantal inom samebyn; krav på reducering etc

Ärendet behandlades vid rennäringsdelegationens sammanträde den 8 januari 1988.

Renströvningsproblemet inom samebyns betesmarker är väl känt för byn. Senast har frågan diskuterats i den av länsstyrelsen tillsatta renströvningsgruppen vid ett möte den 1 december 1987.

Det är nu angeläget - inte minst från samebyns utgångspunkter - att insatser görs på olika håll för att komma till rätta med problemet. Inte minst gäller det att berörda samebyar anstränger sig i saken.

Det enligt 15 § rennäringslagen (RL 1971:437) fastställda högsta renantalet för Mittådalens sameby är 5.000 (regeringsbeslut 1975-11-27). Enligt den vid bystämma fastställda renlängden uppgår renantalet i samebyn till 8.771 per den 1 januari 1987. Detta betyder att antalet renar idag väsentligt överstiger det för byn godkända. Eftersom förhållandet gällt under lång tid har det inneburit att betesmarkerna på många håll inom byn är hårt nedbetade, vilket i sin tur lett till att renströvningsproblemet blivit allt mer besvärande.

Mittådalens sameby har redovisat ambitioner att reducera det höga renantalet. Således beslutades vid extra bystämma den 26 april 1983 att sådan reducering skulle ske, med innebörd att varje hushåll skulle få inneha högst 700 renar och ensamstående medlem skulle få ha högst 400 renar. Bystämmans beslut överklagades emellertid av två bymedlemmar till länsstyrelsen, som den 27 september 1983 lämnade besvaren utan bifall. Även detta beslut överklagades - nu till kammarrätten - som i dom den 26 september 1984 meddelade att länsstyrelsens beslut stod fast. Kammarrättens dom har inte överklagats. Bystämmans beslut om regler för reducering av renantalet har därefter vunnit laga kraft och kan således nu tillämpas inom samebyn.

Ansvaret för skötseln av renarna och betesgången ligger på samebyn och dess medlemmar. I och med tillkomsten av 1971 års rennäringslag övergick renskötseln, som tidigare från år 1886 stått under ett slags statligt förmyndarskap, till en näring där utövarna själva beslutar i sina egna angelägenheter och för sin egen talan. Ingen bör eftersträva en återgång till det gamla.

De vägar som rennäringslagen anvisar för att komma till rätta med brister i renskötseln är av två slag, nämligen

1. - genomförande av tvångsslakt (71 § RL)
2. - förordnande av syssloman för sameby (72 § RL).

Frågan om tillämpning av nämnda sanktionsbestämmelser kan bli aktuell om samebyns åtgärder för att komma till rätta med påtalade brister inte blir effektiva.

Lantbruksnämnden anmodar härigenom Mittådalens sameby att vidta de åtgärder som erfordras för att renströvningsproblemet skall kunna undanröjas. Det ankommer således på samebyn att

dels snarast möjligt reducera renantalet till det för byn fastställda högsta antalet (5.000),

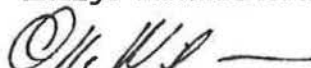
dels styra och ta ansvar för renbetningen i enlighet med bestämmelserna i 3 § RL.

I det fall anmälan sker till samebyn om besvärande renförekomst inom vinterbetesområden under inte tillåten tid åligger det samebyn att genomföra erforderliga upprepningar. Detta gäller inte minst om renar förrirrar sig in i samhällen, trampar ner grödor eller på annat sätt förorsakar irritation eller olägenheter hos Ortsbefolkningen. I sådana situationer bör samebyn sätta in alla nödvändiga resurser - även under sedvanerättstid.

Lantbruksnämnden anmodar slutligen Mittådalens sameby att senast den 30 april 1988 till nämnden skriftligen redovisa vilka åtgärder samebyn vidtagit eller avser att vidtaga med anledning av denna skrivelse.

I delegationens beslut har deltagit v ordf Anders Åhrén, ledam Mats Deltin, Olle Nilsson, Göran Olsson, Lars-Ola Persson, Edvin Rensberg och Margareta Winberg samt suppl Per-Erik Persson. Föredragande har varit undertecknad avdelningsdirektör.

Enligt lantbruksnämndens beslut

Olle Nilsson
lantbruksdirektör

Bengt Ekendahl
avdelningsdirektör

Handlaggare

LANTBRUKARNAS LÄNSFÖRBUND

Bilaga 4

Datum

Beteckning

1988-03-11

Ivar Edström
Ammer 4710
840 79 HAMMARSTRAND

Renfrågor

Norrbottens län har åtta skogssamebyar som alla är lokalisera till östra Norrbotten. En av de viktigaste frågorna gäller renstammens nivå i förhållande till den koncessionen tillåter. Som markägare kräver vi att vid varje tillfälle och för varje sameby få tillförlitliga uppgifter om renstammen. Detta kan ske om samebyn årligen föreläggs att redovisa renlängd till rennäringsenheten. Där uppger man att det inte för närvarande är möjligt att avkräva renlängd av samebyn med motiveringen att renlängden är en privaträttslig handling.

En annan viktig fråga gäller renar på åkermark. Enligt nuvarande bestämmelser får renar inte vistas söder om järnvägen Boden Karungi under tiden 1 maj - sista september. Vi kräver dock att all åkermark överallt i länet fredas för renar under alla tider på året.

Rennäringsenheten och länsstyrelsen måste därför ges reella möjligheter att föranstalta om åtgärder så att en sådan bestämmelse efterlevs. Efterföljs en sådan bestämmelse blir ju fråga om renstängsel kring åkermark överflödig. Renstängsel drar till stora kostnader och även om man kan komma överens om vem som skall ansvara för uppsättningen av renstängsel, så tycks fråga om vem som skall ansvara för underhåll vara evig.

Den tredje viktiga frågan gäller ersättning för uppkomna skador. Det ter sig för markägaren orationellt att nuvarande bestämmelser endast medger ersättning för skador som uppkommer under sommarperioden. Det är ju känt att skador även åsamkas vintertid och vårt krav i detta fall blir därför att skador åsamkade av renar skall ersättas oavsett tidpunkten för dess uppkomst.

Vidare vill vi särskilt betona att bestämmelserna i rennäringslagen efterlevs, främst beträffande:

att renägandet skall vara förbehållet ägare av jordbrukfastigheter och bosatta inom koncessionsområdet

att för samma hushåll får hos koncessionshavare finnas högst trettio skötesrenar i vinterhjord.

I övrigt hänvisas till bifogade utskrift från Allan Karlsson
Empoberget, m fl.

Med vänlig hälsning

LANTBRUKARNAS LÄNSFÖRBUND
I NORRBOTTEN

Henning Isaksson

Empoberget, den 26/2-80

Till Henning Isaksson

Angående renfrågor.

Vi har nu gått igenom författningssamlingen och pekar på det, som ur vår synpunkt är det viktigaste, enl. bilaga.

När du renskriver det, så kan du ta upp, varför vi kräver dessa ändringar. Jag tänker då på det allt svårare problemet med betande renar på vallarna hela året ~~sommarna och höstarna~~. Sedan kan du trycka extra hårt på ändringen i § 3, för den är den absolut viktigaste. Därefter så kommer § 15 och § 88:3, där måste länsstyrelsen engagera sig mycket mera för att ha kontroll på antalet renar i samebyarna, samt att samebyarnas renlängder stämmer med verkligheten. Dessutom måste länsstyrelsen undersöka betesförhållandena inom samebyerna, om betet räcker till det antal renar som resp. sameby får ha och om inte en minskning av antalet är befogat. Tryck även på att renlängden blir offentlig, så vi kan hålla koll på antalet renar i resp. sameby.

Länsstyrelsen, som rennäringens huvudman, måste få laglig rätt, att se till att rennäringsslagen efterlevs.

Närvarande vid mötet: Ansgar Åström, Sten Karlsson, Knut Nilsson och undertecknad.

Hälsningar,

Allan Marklund

Frågående renfrågor.

ⁿ
Ändring i rennäringslagen.

att § 3 får ett tillägg, där det framgår att renar ej får beta och vistas på brukad åkermark under hela året.

§ 15 och § 88:3 att länsstyrelsen skall hålla en effektiv kontroll på renantalet i samebyn. Att, när det framgår, att det finns för många renar i samebyn, skall länsstyrelsen ges möjlighet, att besluta om direkt utslaktning av dessa.

att § 37 kompletteras med rätt för samebyns styrelse att slakta medlemmars renar, när det finns för mycket renar i byn.

att § 58 kompletteras med att tjänstemän från länsstyrelsen har rätt att delta under hela byastämman.

att § 71 andra stycket, gäller inom koncessionsområdet årligen och obligatoriskt från de i § 3:2 angivna tiderna (1 maj - 30 sept.)

att länsstyrelsen med stor noggrannhet beaktar § 88 andra stycket "koncession får lämnas endast om fortsatt renskötsel inom området är till övervägande nytta för orten och endast om den som söker koncession kan antagas komma att driva renskötsel på ett ända målsenligt sätt" och § 89 vid ny koncession

att det i § 88 punkt 5 klart söges hur många helträs-skötare det skall finnas i samebyn; 300 renar/skötare

att § 90 ändras till följande lydelse: Har ren orsakat skada, skall samebyn ersätta skadan oavsett tid på året. (Enl. motion från Björkforsortens LRF-avd.)

att i § 94 punkt 3 utgår.

Angående renstängsel: där stängsel kan komma ifråga skall markägaren få ersättning för den skada och inbegränsning detta medför. Samebyn skall svara för kostnader av stängsel, uppsättning och underhåll.

Samebyn skall lämna ut aktuell renlängd till länsstyrelsen och LRF:s länsförbund.

Polismyndigheten i Sveg
Ringvägen 2
842 00 SVEG

Förordnande enligt 71 § rennäringslagen om slakt av
renar
(3 bilagor)

På ansökan av ett stort antal markägare inom Kyrkbyns, Funäsdalens m fl skifteslag i Tännäs och med stöd av 71 § rennäringslagen anmodade länsstyrelsen den 12 juli 1990 Tännäs sameby att senast den 31 juli 1990 ta hand om de renar som fanns inom ett område avgränsat i söder/sydost av Tännån, i öster/nordost av Lossen och Ljusnan upp till gränsen för renbetesfjällen samt i väster renbetesfjällen. Området angavs på karta.

Personal från länsstyrelsen och lantbruksnämnden företog den 3 augusti 1990 besiktning av området från helikopter. Vid besiktningen medföljde företrädare för markägarna. Då noterades att ca 550 st renar befann sig inom området varav ca 450 st på Stor- och Lillskarven och ca 50 st inom ett område väster om Tännäs. Sannolikt fanns ännu fler djur inom området än vad som iaktogs vid besiktningen. Av vissa skäl var det ej möjligt att flyga över hela området.

Markägarna har i skrivelse till länsstyrelsen den 8 augusti 1990 redovisat bl a iakttagelser av sammanlagt ett 120-tal renar på fem olika platser under tiden den 4 - 8 augusti 1990.

Enligt uppgift från Tännäs sameby avser byn att senast den 20 augusti 1990 driva renar till kalvmärkningsplatsen vid Långbrodden belägen nordväst om ifrågavarande område. Efter märkningen avser byn att driva renarna vidare till åretruntmarkerna söder om Tännån.

Såvitt länsstyrelsen kan bedöma har antalet renar inom det område som avsågs i beslutet om anmaning minskat sedan början av juli månad. I vilken omfattning så har skett är det dock svårt att uttala sig om. Länsstyrelsen anser dock att det fortfarande finns alldeles för många renar i trakten för att det skall behöva tolereras från markägarnas sida.

Länsstyrelsen har i sitt tidigare beslut redovisat arten och omfattningen av de skador och olägenheter inom området som förekomsten av ett större antal renar innebär. Även om antalet djur i området synes ha tunnats ut något innebär fortsatt förekomst av

renar i flockar fortsatta olägenheter och risker för ytterligare skador i de av länsstyrelsen angivna avseendena.

Länsstyrelsen finner att lagliga förutsättningar föreligger för att förordna om tvångsslakt och anser att sådan slakt nu bör vidtas. Åtgärden bör dock inte påbörjas förrän byn efter förestående kalvmärkning kunnat driva så många renar som möjligt till åretruntmarkerna. Polismyndigheten behöver dessutom rimlig tid på sig för att planera och organisera slakten. Inte minst omhändertagande av slaktade djur ställer krav på speciella förberedelser.

Med hänvisning till det anförda förordnar länsstyrelsen, med stöd av 71 § rennäringslagen (1971:737), att de renar som fortfarande efter den 20 augusti 1990 i större antal kvarlämnats inom det område som omfattades av beslutet om anmaning skall slaktas och säljas.

Åtgärden bör således företrädesvis avse flockar av djur som befinner sig inom området.

Länsstyrelsen uppdrar åt polismyndigheten i Sveg att verkställa beslutet.

Med tanke på att slakt kan innebära problem under älgjakten får de markägare som ansökt om åtgärden avgöra om slakten skall avbrytas före utgången av september månad 1990.

Kostnaden för att ta hand om renarna, slakt och försäljning skall tas ut ur köpeskillingen. Kostnaderna får emellertid inte överstiga de intäkter som uppkommer ur köpeskillingen. Återstoden tillfaller renarnas ägare.

Förordnadet skall inte utgöra hinder för samebyn att själv slakta renar som befinner inom det aktuella området.

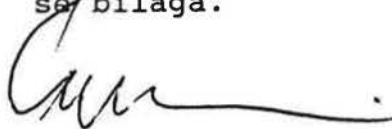
Länsstyrelsen förutsätter att polismyndigheten håller nära kontakt med samebyn, lantbruksnämndens rennäringsenhet, länsveterinären och besiktningsveterinären.

Polismyndigheten har att efter avslutad slakt för länsstyrelsen redovisa resultatet av vidtagna åtgärder.

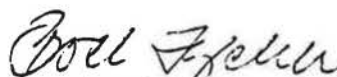
Detta beslut gäller utan hinder av att det överklagas om inte kammarrätten förordnar annat.

./.

Beslutet kan överklagas hos kammarrätten i Sundsvall,
se bilaga.

Tage Levin
länsråd

Boel Hjelm
länsassessor

Bilagor

Länsveterinärens pm 1990-04-26

Karta över området

Kopia av beslutet om anmaning 1990-07-12

HUR MAN ÖVERKLAGAR TILL KAMMARRÄTT

Om Ni är missnöjd med länsstyrelsens beslut kan Ni skriva till kammarrätten.

I brevet skall Ni

- tala om vilket beslut Ni överklagar, t ex genom att ange ärendets nummer (diarie-numret)
- redogöra för dels varför ni menar att länsstyrelsens beslut är felaktigt, dels hur Ni anser att beslutet skall ändras.

Ni undertecknar brevet, förtydligar namnteckningen och uppger postadress och telefonnummer.

Om Ni har handlingar eller annat som Ni anser stöder Er ståndpunkt, så bör Ni skicka med det.

Ni kan givetvis anlita ombud att sköta överklagandet åt Er.

OBS!

1. **Brevet skall lämnas/skickas till länsstyrelsen och inte till kammarrätten.** Den ordningen har kommit till främst för att snabba upp handläggningen. Länsstyrelsen kan nämligen då, samtidigt med Ert överklagande, sända sina handlingar till kammarrätten, som kommer att behöva ha tillgång till dem.

Länsstyrelsens adress och telefonnummer är

Länsstyrelsen

831 86 ÖSTERSUND

Telefon

063 - 14 60 00

2. Länsstyrelsen måste ha fått Ert brev inom tre veckor från den dag Ni fick beslutet i Er hand, annars kan Ert överklagande inte tas upp.

Behöver ni veta mer om hur Ni skall gå till väga, så ring eller skriv till länsstyrelsen.

Juridiska enheten
Erik Berglund

Skyddsjakt av ren sommartid

Slaktformer

Slaktfålla —→ samma möjligheter som vid matrensslakt till snabb uppslaktning

Jaktförfarande —→ lägre kapacitet p g a spridd uppslaktning
(enl gällande jaktlagstiftning) ökad risk att renar tillfogas onödigt lidande
ökad köttförstöring
ökade kostnader/avlivad ren

Krav på hanteringen av avlivade renar

Korrekt uppslaktning av vana slaktare

Kylutrymmen med tillräcklig kapacitet

Skydd mot flugor

Cesiumprovtagning av varje individ

Godkänd avfallshantering

Veterinärbesiktning

Sammanfattningsvis menar jag att en sammanvägning av djurskydds- och livsmedelshygieniska aspekter tyder på att den bästa lösningen vore att förelägga samebyarna att vid vite samla och borttransportera (alt slakta) huvuddelen av strövrenarna inom ett viss område.

Bo Hannersjö

KLAGANDE

Tennäs sameby
c/o Edvin Hensberg
Box 66, 820 93 Hede

Ombud: förbundsjuristen Jörgen Bohlin
Svenska Samernas Riksförbund
Brogatan 5, 902 48 Umeå

ÖVERKLAGAT BESLUT

Länstyrelsen i Jämtlands län

Beslutsdatum
1990-06-09

Mål nr
8241.4501-90

34 bilagor

SAKEN

Förordnande om slakt av renar enligt 2) i rennäringslagen

I kammarrätten yrkar Tennäs sameby att länstyrelets beslut upphävs. Till stöd för sin talan anför samebyn i huvudsak följande. Det någon representant från samebyn inte fick följa med vid helikopterflygningen den 7 augusti 1990 är det inte möjligt för samebyn att vittna därvid gjorda iakttagelser även om samebyn i och för sig inte bestrider att renar har funnits inom det angivna området. Vid överflygningen observerades det helt övervägande antalet renar, dvs ca 400 av ca 600 renar, på Står-Skarven respektive Lill-Skarven. Då detta erkändes i sin helhet utgörs av fjällmark bestrider samebyn all risk för skador och olägenheter för markägarna skulle föreligga. Vad gäller dylika påstådda skador har en otkundig lantbruksexpert den 11 juli 1990 vid en besiktning och skadering av markägarna för jordlindens och buskskottens uppgivna skador uppskattat skadorna till 2-700 kr respektive 72 kr. Markägarna har i sina ersättningsanspråk uppskattat skadorna till ca 20 000 kr respektive 9 000 kr. En bedömning av olägenheterna för markägarna kan därför inte grundas på den enskilda markägarens uppgifter och påståenden utgå-

Klagandens ombud
Motpartens ombud
Länstullmyndigheten
Allmänna ombudet
Länstyrelsen
Länsrätten

☒ För utlåtande
☒ För utlåtande
☐ För utlåtande

Denna ingår i klagans
samarbete med myndighet

måste i stället bygga på fakta grundade på en sakkunnig besiktning. Här till kommer de mycket långtgående ansvarsregler som enligt rennäringslagen gäller för skador på växande grödor m.m. Samobyggen gör således gällande att det inte kan vara fråga om någon onormal försiltnings av vegetationen på fjällmark och för det fall skador kan komma att uppstå på inäggjord gäller att dessa är av begränsad omfattning och omfattas av det strikta ansvar samobyggen har för den typen av skador. Samobyggen gör även gällande att länsstyrelsens beslut inte är tillräckligt preciserat såvitt avser vilka marker/markägare som berörs av beslutet samt vilka renar som får slaktas. Antalet markägare som underlämnat ansökan utgör ett mindre antal av markägarna inom området. Uppgift saknas således från en majoritet av markägarna om hur de ställer sig till att det skall vidtas en tvångsåtgärd i form av nedskjutning av renar på deras marker. Länsstyrelsen har i beslutet även angett att de markägare som ansökt om åtgärden får avgöra om slakten på grund av älgjakt skall avbrytas före utgången av september månad. Länsstyrelsen har endera enbart haft de markägares arealer i åtanke vilka står bakom ansökan alternativt inte beaktat övriga markägares synpunkter såvitt gäller frågan om eventuellt avbrytande av jakten. Fråga uppkommer därför om vilket område som faktiskt omfattas av länsstyrelsens beslut. Området är dessutom en enklav i äretruntmarkerna. Vidare är det oklart med vad som avses med renar "i större antal" och med "flocker". Det kan inte vara riktigt att överlämna sistnämnda bedömning till den som skall verkställa beslutet. Samobyggen har meddelat länsstyrelsen att den från - och inte senast - den 20 augusti fortsätter samlingsinsatsen inom bl.a. berört område med beaktande av de klimat- och naturbetingelser som är styrande för renskötselarbetet.

Kammarrätten har i beslut den 21 augusti 1990 förordnat att länsstyrelsens beslut för tiden intill dess målet avgjorts i kammarrätten eller annorlunda förordnats inte skall gälla.

Mål nr 3550-1990

DOMSKÄL

I 71 § rennäringslagen stadgas att uppehåller sig renar utanför renskötselområdet eller på mark inom detta område under tid då renskötsel icke får bedrivas där, kan länsstyrelsen på framställning av lantbruksnämnden eller markägare som därigenom lider skada eller olägenhet av någon betydelse förordna att renarna skall slaktas och säljas. Vidare stadgas att är det känt till vilken sameby renarna hör får förordnande meddelas endast om samebyn underlåter att inom skälig tid efter anmaning taga hand om renarna.

I förarbetena till nämnda bestämmelse (prop 1971:31 s 190) yttrar departementsschefen att bestämmelsen i 71 § rennäringslagen om renarnas bevakning och om flyttning av renarna bör kompletteras med föreskrifter som gör det möjligt att slakta renar som uppehåller sig utanför renskötselområdet eller på område där renskötsel är tillåten för den händelse samerna försummar att ta hand om dessa renar.

Efter att framställning om tvångsslakt av renar inom aktuellt område ingetts till länsstyrelsen har vissa markägare kompletterat framställningen med uppgifter om var renar iakttagits och om de skador och olägenheter som uppkommit på grund av att renarna uppehållit sig inom området.

Av utredningen i målet framgår att samebyn trots anmaning härom inte tagit hand om ett betydande antal renar inom området.

Kammarrätten finner, med hänsyn till vad som framkommit i målet, att förutsättningar för tillämpning av 71 § rennäringslagen föreligger. Vad gäller områdets omfattning finner kammarrätten att nämnda bestämmelse inte ger stöd

Prövning vad avser frågan om förutsättningar för verkställighet.

Det aktuella området mellan Ljushans och Tännans dalgångar överflögs med helikopter 90-09-05 under tiden 11.30 - 14.00. Kontrollen får anses ha varit i det närmaste heltäckande med den reservationen att möjligheten att upptäcka ren i det mer tätbevuxna skogslandet i vissa fall var begränsad.

Totalt uppmärksammades 250 renar, varav det alldeles övervägande antalet fanns inom kalvfjällsområdet vid Skarvarna, Skenören och Kariknallarna. Några av dessa renar iakttogs i gränsområdet i väster mellan det förbjudna området och renbetesfjället.

Några större flockar iakttogs inte. I de flesta fall var det fråga om 2 - 4 djur. Vid ett tillfälle iakttogs två flockar om ca 20 djur i vardera.

Renarna var således spridda inom ett stort fjällområde.

Följande omständigheter har varit vägledande för beslut om förutsättningar för verkställighet.

För det första hade antalet renar inom området minskat betydligt jämfört med föregående år då länsstyrelsen gjorde sin inventering. Nu förekom till övervägande del endast strövretrar.

För det andra hade förekomsten av renar inom området en sådan struktur att avskjutning, även under gynnsamma förhållanden, skulle komma att få låg effektivitet. I beaktande av att det i många fall skulle bli fråga om att utplacera passkyttar vid varje tillfälle för enskilda renar, med behov av långa förläggningar, skulle avskjutningen komma att omfatta kanske 2 - 3 renar per timme.

Således bedöms det, för det tredje, inte sannolikt att kostnaderna för slakten täcks av de inkomster den väntas inbringa. På kostnadsidan finns bl a timarvode till jägarna och till slaktarna, kostnader för anlitande av helikopter och kybil och transport med kybilen till Vilhelmina.

För det fjärde slutligen är det nu aktuella kalvfjällsområdet, dvs det område inom vilket slakt med något mått av framgång skulle kunna bedrivas, livligt frekventerat av vandrande turister. Olika leder genomkorsar området. Utrymmet för skottlösning skulle komma att begränsas i ganska betydande omfattning, eftersom det givetvis skulle vara uteslutet att bedriva skytte med avkall på liv om absolut säkerhet.

Vid en samlad bedömning utifrån nu kända förhållanden föreligger för närvarande inte förutsättningar för genomförande av tvångsslakt inom området.

POLISMYNDIGHETEN SVEG 90-09-06

Bo Johansson

TEL No.

14 Dec 90 14:23 P.01

10
1

REGERINGSRÄTTENS BESLUT

3701-1990

den 6 september 1990

på de besvär Tjänsts samtyckt anlänt över kassarettens
i Sundsvall för den 20 augusti 1990 i sål nr 3560-1990
engående förordnande om slakt av rensar enligt 71 §
rensnäringslagen.

Regeringsrätten meddelar ej prövningstillstånd, i
följd av att kassarettens dom står fast.

LS

/Margareta Lärnå

I saksförhandlet har deltagit i regeringsrådet Erik,
Houvin och Swertling
Förordnande regeringsrättssekreterare: Larsson

Kopier för kännedom till

länsstyrelser i Jämtlands län
✓ polistyringsenheten i Sveg

Avskrift.

Avskrift av protokoll, fört vid sammanträde in-
för länsstyrelsen i Jämtlands län å Goodtemplargår-
den i Tännäs den 19 februari 1957 för dryftande av
frågan angående skador genom renar å enskilda till-
höriga marker inom Tännäs by.

Genom annonser den 13 februari 1957 i Östersunds-Posten och Länstidning-
en samt i tidningen Härjedalen den 15 i samma månad hade länsstyrelsen till
sammanträdet kallat av frågan berörda markägare och lappar samt övriga intres-
serade.

När sammanträdet nu öppnades under ordförandeskap av landshövdingen An-
ders Tottie, hade till detsamma infunnit sig:

Förste länsassessorn Åke A. Lindberg,
lantbruksdirektören Vilhelm Wessén,
lappfogden Åke Wikman,
lappfogdeassistenten Iwan Lundberg samt
tillsynsmannen Edor Burman.

Därjämte hade ett femtiotal markägare eller representanter för dessa
tillstädeskommit förutom flertalet husbönder inom Tännäs lappby, vilkas talan
fördes av ordningsmannen Edvard Willenfeldt.

Sammanträdet bevisades jämväl av överdirektören i Kungl. Lantbruksstyrel-
sen, Hans Wetterhall.

Landshövdingen meddelade inledningsvis, att ett utvidgande av renskötsel-
utövarnas möjligheter att året om bedriva renskötsel inom vissa trakter, be-
lägna utom dem, som avsatts till deras ensambruk, med hänsyn till särskilda,
till länsstyrelsen anmälda förhållanden tycktes nödvändigt. Detta kunde lösas
så, att kronan antingen arrenderade eller förvärvade mark. I senare fallet
torde detta böra ske i form av ägoutbyte.

Lappfogden Wikman orienterade därefter om att förutom de ursprungligen
vid avvitringen såsom renbetesfjäll avsatta områdena även vissa därefter till
utvidgning av dessa fjäll förvärvade marker hänfördes till Tännäs lappby, som
för närvarande utgjorde hemvist för 2.500 - 3.000 renar. Mellan renbetesområ-
dena vore privatägda marker belägna, varför således renbetesområdena icke bil-
dade en enhet. På grund av att naturliga gränser saknades mellan kronans och
privatägda marker, förekomme strövning av renar från Tännäs lappby och in på
privatägd mark, belägen söder och sydost om Tännäs dalgång. Detta försigginge ün-
der försommaren och i synnerhet vid regnig väderlek med ostliga eller sydostliga
vindar samt under den så kallade svamptiden. För att kompensera vissa markägare
härför hade länsstyrelsen för renbete arrenderat de så kallade bergmansskiftena.
Det nuvarande arrendet gällde för tiden till och med den 13 mars 1959. Det vore
dock angeläget, att andra privatägda marker gjordes tillgängliga för renbete.

- . -

Ordningsmannen Willenfeldt meddelade, att renarna på kort tid kunde förflytta sig från lappbyområdena och till för renbete icke tillåtet område vid Västervattnen och Valmen, utan att lapparna förmådde hindra detta. Därest ytterligare områden upplätes åt renskötselutövarna, borde detta ske på sådant sätt, att naturliga hinder avgränsade renskötselområdena. En dylik gräns mot öster kunde tänkas sträcka sig från sjön Malmagen över Tännadalssjön till Östersjön, därifrån längs Tännåns dalgång till Tännäs by och från denna efter landsvägen mot Sörvattnet, i sista delen eventuellt kompletterad med ett spärrstängsel.

Från markägarehåll anfördes, att renar hela året i större eller mindre omfattning vistades på mark, som icke vore upplåten för renbete. Härigenom hade fäbodarna för närvarande icke samma betydelse som tidigare, då man kunde tillvarataga starrfodret, vilket numera nedtrampades av renarna. Kreaturen ville ej heller på grund av renförekomsten stanna på fäbodvallarna. Därjämte försvårades eller omöjliggjordes älgjakten.

Vissa markägare önskade upplåta sina marker på arrende, under det att andra ville att ägoutbyte skulle ordnas.

AB Iggesunds Bruk, företrätt av skogsförvaltaren Ragnar Eriksson, önskade lämna sin mark söder om sjön Lossen vid Krökbergen i utbyte mot annan, där hygien och kulturer kunde fredas för renar, vilket för närvarande vore omöjligt.

Lantbruksdirektören Wessén anförde, att enligt gällande fastighetstaxeringslängd brukningsenheterna inom Tännäs kommun med avseende på inägojorden vore små. Sålunda fördelade sig brukningsenheterna på följande sätt:

140 brukningsenheter, omfattande	0,1 - 2,0 har,	
33	"-"	"- 2,1 - 3,0 "
21	"-"	"- 3,1 - 4,0 "
1 brukningsenhet,	"-"	"- 5,1 - 6,0 "
1	"-"	"- 6,1 - 7,0 "

44 brukningsenheter ägde mera än 100 har produktiv skogsmark.

Jordbruken vore sålunda små med liten skogstillgång. Jordbrukarna ägnade sig i stor utsträckning åt boskötsel.

För att reglera förhållandena inom den för olovlig renbetning utsatta delen av Tännäs kommun hade man att välja mellan att antingen tillämpa expropriationslagens bestämmelser och därvid tvångsvis anskaffa mark för renbete eller anskaffa mark genom arrende eller ägoutbyte. Därest expropriation eller ägoutbyte komme till stånd, förlorade markägarna vid fäbodarna förutom fritidssysselsättningen jakt och fiske en del produktiv skogsmark. För boskapsskötseln torde fäbodarna i stort sett sakna betydelse. I anslutning till ägoutbyte borde det privata

skogsinnehavet så lokaliseras, att detsamma icke direkt angränsade rensköt-
selområdena.

Landshövdingen tillkännagav därefter, att i första hand arrende borde
ifrågakomma, varefter förhandlingar om ägoutbyten kunde upptagas. På lands-
hövdingens fråga uttalade sig de närvarande markägarna för en dylik anord-
ning. Förhandlingar skulle således äga rum mellan företrädare för renskötsel-
intressenterna och markägare, som önskade utarrendera mark. Sedermera skulle
genom lantbruksnämndens försorg förhandlingar om ägoutbyten anordnas.

Då vidare ej förekom, avslutades förhandlingarna.

Tännäs som ovan.

Vid protokollet:

Iwan Lundberg

Justeras:

Anders Tottie

Åke A. Lindberg.

Lärr

Rätt avskrivet betygar: Östersund i lappfogdekontoret den 22 februari 1957.

Else Potthoff.

Bestyrkes å tjänstens vägnar:

Motto:

Make silage - not war!

KONSERVERAT VALLFODER TILL REN

Projektunderlag framtaget av
försöksledare Per Lingvall, Avd för foderkonservering och teknologi
t.f statsagronom Olof Eriksson, Avd för ren
Institutionen för husdjurens utfodring och vård, Sveriges lantbruksuniversitet

Ankom
1991-12-02
Juridiska Byrån
LRF Konsult

Inledning

Bland vilda idisslare torde renen vara den, som jämte myskoxen, har största förmågan att överleva och föröka sig i en omgivning som karaktäriseras av hårt klimat och begränsat betesutbud under större delen av året.

En av renens viktigaste anpassningar till sin livsmiljö är förmågan att som energikälla vintertid nyttja de kolhydrater, som utgör ca 90 % av torrsubstansen i vissa mark- respektive trädlavar. Konkurrenten om lavbetet är liten. Vissa kvantiteter konsumeras dock av smågnagare och ekorrar. Vintergröna, gräsartade växter och bärris - speciellt blåbär och kråkbär, ger vintertid det minimikvantum av äggviteämnen, mineraler, vitaminer och spårämnen, som behövs för livets uppehållande.

Begränsade renpopulationer (t.ex på Svalbard, Chukotka och New South Georgia) har emellertid i mycket speciella miljöer anpassats till en nära nog lavfri diet, som främst består av gräsartade växter, örter och risväxter. Den svenska genomsnittsrenen har emellertid under vinterhalvåret en diet som består av ungefär 50 % lavar och 50 % vintergröna växter. Lavarna utgörs dels av marklavar, där renlavsläktet dominerar, dels av trädlavar som tagel- och manlavar, garnlav och blåslav.

Tillgången till lavbete anses allmänt vara en faktor som bestämmer renantalet - om i normalfallet endast naturbete skall nyttjas. Att tillfälliga beteskriser ändå kan lindras med nödutfodring svår inte i större grad mot ovanstående uppfattning.

Mängden årligen tillgängligt lavbete regleras av faktorer som tillgänglig areal, tillväxt, åtkomlighet, betestryck och inverkan av andra näringar, främst skogsbruk.

Betestrycket är idag inom vissa områden högt. Inom renskötseln är man medveten om detta faktum och åtgärder vidtas för att i någon mån minska renantalet inom många samebyar.

PL.OE/LL 19911101

Skogsbrukets nu tillämpade förnygringsmetoder, vilket bl.a omfattar markbearbetning (högläggning, harvning och plöjning) av en mycket stor andel av avverkade markarealer, har som konsekvens att markbetet reduceras under en rätt lång tidsrymd. De uppväxande barrskogsbestånden kommer att få en betydligt kortare omloppstid än vad ursprungsbestånden hade. Detta betyder att de arealer, som återbeskogas med Contorta-tall, vilken beräknas ha en omloppstid av ca 70 år, knappast kommer att producera nämnvärda trädlavmängder. Tall och gran i kultur kan komma att producera trädlavar under ett femtiotal år, vilket skall jämföras med ursprungsbestånden, som producerat trädlavar under kanske hundra år.

Sammanfattningsvis kan sägas att renskötseln står inför en situation där reduktion av renantalet och/eller stödutfodring som rutinåtgärd blir ett måste. Inom vissa samebyar har man insett detta förhållande och stödutfodring med hö eller industrifoder är vedertagen praxis. Konventionellt ensilage används med framgång inom finsk skogsrenskötsel. I Sverige har fältförsök visat att renar accepterar ensilage. Praktiska problem med inläggning och distribution har dock gjort att denna typ av fodermedel fått begränsad användning.

Inom renskötselområdet ökar överskottsarealen från traditionellt jordbruk. Investeringar i skogsplantering är ofta varken önskvärd eller lönsam på sådan mark. Denna areal finns därför tillgänglig för foderproduktion till ren och kan då även uppfylla ett naturvårdsintresse.

Målsättningen med nyttjande av vallfoder är dels att skapa bättre foderförsörjningsalternativ för djuren vid vikande betestillgång, dels att göra foderproduktionen lokalt och därmed ge sysselsättning.

Fördelar för djuren

- ◊ Ge möjlighet till bättre näringsförsörjning under vintern.
- ◊ Utgöra nödfoder under svåra betesförhållanden.

Fördelar för renskötseln och samhället

- ◊ Skapa ett lokalt foderalternativ som dessutom ger en arbetsinkomst.
- ◊ Förbättra relationerna mellan renskötseln och det traditionella jord-skogsbrukets folk.
- ◊ Hålla intressanta delar av landskapet öppet.
- ◊ Ger möjlighet att dels reducera mängden upptaget radiocesium, dels periodvis motverka ytterligare upptag inom belastade områden.

Man bör dessutom kunna skapa möjligheter att styra verksamheter mot en förlängd slaktperiod, bättre slaktkvalitet och högre slaktvikter. Detta kan ge högre inkomster per slaktdjur och ett minskat behov av liv- och slaktdjur för uppnående av ett förutbestämt ekonomiskt mål.

Förutsättningar

Renskötselns utnyttjande av stora markarealer kräver en foderproduktion som tillåter enkel förflyttning av foder från produktionsplats till utfodringsplats. För vallfoder kan detta ske genom

- ◇ höberedning,
- ◇ paketsilering (rundbalsensilage).

Höberedning kräver investeringar i byggnader och transporter och dessutom bra väderlek under skördeperioden, vilket äventyrar näringsvärdet. Den låser kapital och en stor personalstyrka vid skörden.

Ensilering är mindre väderkänslig och därför ökar möjligheten att skörda grödan vid ett högre näringsinnehåll. Därmed ger ensilage högre fodervärde. Konserverat vallfoder torde för övrigt vara det som mest liknar de gröna betesväxter som utgör den allra största delen av vissa renpopulationers kost året runt (jfr s 1). Ensilering i silor är en säker metod men kräver investering i silobyggnad och försvårar transport av foder till renarnas uppehållsplatser. Ofta fryser också ensilaget och blir svårhanterat. Ensilering i paket medger samma näringsmässiga fördelar men även goda distributionsformer. Utveckling av mindre, mer hanterbara balar än de nu vanliga pågår i Sverige. En lämplig förtorkning förhindrar även frysning. Vid skörd kan även små arealer utnyttjas, då varje paket är sin egen silo.

Jämförelse av vallfoderkonservering.

Metod	Näringsvärde			Hantering	Investeringar
	Ts, %	Energi, MJ/kg ts	Råprotein, % av ts		
Hö - skultork	83	9-10	9-12	Lastarvagn eller press+vagnar	Höga och låsta genom hus med hötork
Ensilage - plansilo	25-30	10-11	12-16	Hack+tippvagnar Kan frysa	Höga i både silor och maskiner
Paket - rundbalar	40-50	10-11	12-16	Press+inplastare Lejda transporter möjliga	Endast maskiner

Paketkonservering kan ske i anslutning till åkerarealen och är effektivast som ett lagarbete inom en till flera byar, där några personer utför jobbet på entreprenad. Paketen kan hämtas på vintern när de skall nyttjas och lagren klarar sig över längre perioder om de skyddas på lämpligt sätt.

Rundbalsensilage kräver kort förtorkning och är lätt att anpassa till varierande fältstorlek. Man kan även producera det näringsvärde som är lämpligt för renens foderomsättning.

Inom jordbruksbygder i inlandet hålls idag vissa arealer, som tidigare gav foder för byns animalieproduktion, öppna genom slätterbidrag. Här kunde renfoderproduktion vara ett alternativ som förenade landskapsvård med fortsatt jordbruk.

I ett första steg, som omfattar föreliggande projekt, bör därför renens krav på fodret studeras genom stationsförsök, så att en enkel produktion och utfodringsrutin kan utformas.

I ett andra steg testas gjorda rön i fält av ett antal intresserade grupper/byar inom skogs- respektive fjällrensskötseln varvid praktiska problem ägnas speciell uppmärksamhet. Parallellt studeras på grundforskningsnivå mikrobfloras förändring vid olika typer av betesintag och hormonell styrning av variationen i konsumtion under vinterförhållanden. Dessa undersökningar planeras för närvarande och projektmedel sökes under våren 1992. Projektet kräver foderproduktion under definierade former under juni 1992, där önskade fodermedel skapas.

Steg 1

Att utveckla metodik för studier av foderutbyte hos individuellt utfodrade renar inom hägn.
Att rangordna torrsubstanshaltens och näringsvärdets inflytande på konsumtion av konserverat vallfoder och på levande vikten hos orrikar (1 1/2 år gamla rentjurar).

Djurmaterial

Inköpta orrikar (ca 20). Djuren märkes i båda öronen med väl synliga nummer.

Foder

Handplockad lav, ca 300 kg

Inköpt hö, ca 750 kg

Rundbalsensilage, 25-30 % ts, 5 balar
40-50 % ts, 5 balar

I samband med inköpet provtages och näringsvärderas fodret.

Under utfodringen tages dagligen prov på det foder som användes.

Höprov förvaras torrt i samma klimat som ute. Får ej självtorka.

Ensilageprov djupfrysas.

Under huvudperioden utfodras försöksdjuren individuellt och efter aptit. Det innebär att man väger ut något mer foder än vad som konsumeras. Varje dag väges resterna och slängs.

Djurens vattenbehov täcks under hela försöket med ren snö.

Djurhållning

Renarna hålls i det cirkelformade hägnet på Kuolpavare. När djuren kommit till stationen får de gå några dagar i en grupp. De skall då ha tillgång till lav, hö, ensilage och mineralfoder.

Försöket avslutas och djuren anpassas till nästa studie (= ca 14 dagar under kontroll).

Daglig kontroll

Konsumtionen: hö, minst 1 kg/dag
ensilage I, minst 4 kg/dag
ensilage II, minst 2 kg/dag
vatten (?)

Träcken: Vid kraftiga diaréer måste annat foder erbjudas.

Djurens beteende: Notera onormala beteenden.

Väderlek: temperatur; vind; nederbörd

Tidplan

1991 September - November

Projektplanering - finansutredning

Oktober - December

- ◊ ombyggnad - anpassning av renhägnet på Kuolpavare renförsöksstation
- ◊ plockning av renlav
- ◊ inköp av foder
- ◊ planering av djurinköp (20)
- ◊ ansökan om delfinansiering
- ◊ färdigställande av försöksföreskrifter

1992 Januari - Mars

- ◊ inköp och transport av djur
- ◊ genomförande av försöket
- ◊ analys av foderprover

Mars - Juni

- ◊ bearbetning och redovisning av projektet
- ◊ förberedelse för försök 1992

Försöksansvariga

Renskötare Nikolaus Nutti, Renforskningsstationen Kuolpavare

Försöksteknikern vid Avd för foderkonservering och teknologi

Försöksledare Per Lingvall, Avd för foderkonservering och teknologi

T.f statsagronom Olof Eriksson, Avd för ren

Konsulent Jan-Ivar Rönnbäck, Renenheten, Länsstyrelsen i BD-län

Biträdespersonal vid behov.

HÄROMDAGEN läste jag senaste numret av Samefolket.

På ledarplats berättas hur en skogsarbetare i

Skottpengar på samer?

Idre, norra Dalarna, förklarar att: "blir det skottpengar på lapparna, så ställer jag upp direkt". Citatet har Samefolkets redaktör hittat i tidningen Sia (Skogsindustriarbetaren).

Skottpengar. Lappstaten börjar bli både obehagligt och pinsamt.

Strax norr om Idre ligger Härjedalen. Där är fiendeligheten mot samerna av gammalt datum. 1890 sköt brukspatron Farup de renar som betade på hans marker. Den gången skrev Stockholmstidningarna med indignation om "renmorden i Ljusnedal".

Hösten 1991 inleddes en stor rättegång i samma landskap. Markägarna, med skogsbolaget Stora i spetsen, ifrågasätter samernas rätt att ha renar på vinterbetesmarkerna nedanför fjällen. Den här gången skriver Stockholmstidningarna ingenting.

Rättsprocessen kan pågå i årtionden, men förlorar samerna är det slut med rennäringen i Härjedalen. Det blir bara att packa ihop för samerna.

En folkrättslig tvist mellan samiska och svenska intressen ska nu avgöras inför domstol. Är det värdigt en demokrati? Borde inte svensk-samiska konflikter av den här digniteten behandlas på den politiska arenan? Men den tidigare regeringen bedömde konflikten som en ound-

viklig civilrättslig process.

I Sverige lever sedan urminnes tid tre folk med egna språk: svenskar, samer och torne-dalsfinnar. Det är allmänt obekant. Svenskar vet mer om den storserbiska traditionen än om den storsvenska.

1989 föreslog samerättsutredningen att samerna skulle erkännas som folk i grundlagen, men den socialdemokratiska regeringen greps då av så stor olust att någon proposition aldrig skrevs.

Utredningens förslag om ett sameparlament kom heller aldrig fram till riksdagen. Både Norge och Finland har redan sådana samiska institutioner.

1989 formulerade också FN-organet ILO en konvention om urbefolkningars rättigheter. Sveriges regering beslöt att inte skriva under. Helt naturligt eftersom den svenska politiken inte når upp till den nivå som ILO anser vara minimum.

I DESSA DAGAR då Europa leker hela havet stormar läser vi om sorber och serber och tatarer och katalaner. För att inte tala om Tjetjen-Ingusj. Men inte om samer. Inte om Storsveriges egna minoriteter.

Svensk samepolitik har utsatts för tre test: same-rättsutredningen, ILO-konventionen och konflikten i Härjedalen. "L'ancien régime" fick inte ruman ur vagnen i något av testen.

Vad har den nye same-ministern Per Unckel för moteld mot skottpengstendenserna?

EXPR 1991-11-26.

RENBETESMARKERNA

Under maj-september skall fjällrenarna i Jämtlands län vara inom renbetesfjällens områden. Övrig tid av året får renen beta även utanför renbetesfjällens område på sådana trakter som efter gammal sedvana utnyttjats för betning av samernas renar.

Kungligt brev den 23 september 1886 ger rätt till betning på ett tjugotal kronoparker i västra och södra Jämtland samt Härjedalen. För Tännäs lappby har sedan 1927 ca 50 km² arrenderats för renbetning.

Renbetesmarkerna är indelade i betesområden för olika samebyar. I Härjedalen finns Tännäs och Mittådalens samebyar.

"Utredning rörande renbetestrakter för lapparna i Jämtlands och Kopparbergs län", stencil den 16 mars 1959, av f d landskamreraren Huss enl uppdrag av kungl majt den 2 november 1956.

VASO, stencil, Stockholm 1960, "om värdering av skada på renbete genom vattenkraftutbyggnad".

Professor Hannes Hyrenius: "metoder för värdering av renbetesmark - en företagsekonomisk studie", Göteborg 1964.

Sid 21 För lappbyarna i Jämtlands län uppräknas i byordningen de olika renbetesfjäll och andra områden som tilldelats de särskilda lappbyarna. Det förekommer att det utnyttjade betesområdet för barmarkstiden icke helt sammanfaller med de i byordningen uppräknade renbetesfjällarna m m.

Sid 22 Lappbyarna i Jämtland har som regel mera samlade betesområden, Vinterbetena ligger sålunda i flertalet av lappbyarna i omedelbar anslutning till betesområdena för barmarkstiden.

Sid 22 I Tännäs lappby ligger en mindre del av betesområdena i Kopparbergs län.

Sid 35 Mittådalens lappby utnyttjar barmarkstid ett betesområde med en areal av 2 054 km². Lappbyns vinterbetesområde omfattar en areal av 866,5 km².

Sid 35 Tännäs lappby har ett renbetesområde för barmarkstiden med en areal av 903 km². Vinterbetesområdet omfattar 675 km².

Skador av renar (sid 41)

1. Försvårar avverkningsarbetenas ändamålsenliga bedrivande
2. ökar avverkningskostnaderna
3. skadar hästbasvägar och försvårar körningen

STORA SKOG

4. skadar återväxande skog
5. skadar nyplanterade områden

Sid 53 Renarna i Tännäs lappby räknades senast 1959.

Sid 56 Renantalet i Tännäs lappby enligt renlängdsräkning

1945	1 382
1950	2 166
1955	2 408
1960	3 331
1964	3 311

Sid 63 I Tännäs lappby beträdes vinterbeteslandet 1/1 -- 30/4. Om betesförhållandena är ogynsamma vilket då och då inträffar brukar återflyttningarna till sommarbetesområdet ske redan 30/3.

Sid 85 I Tännäs utnyttjas i medeltal 8,6 % av den årliga betesproduktionen inom barmarksområdet.

Sid 88 I Tännäs utnyttjas 9,1 % av lavmarkernas totala fordertillgångar.

Sid 92 Jämlikt (paragraf 11 renbeteslagen) ankommer det på länsstyrelsen att i byordning för lappby meddela föreskrift om det antal renar som må föras på bete inom visst betesområde ----- länsstyrelsen i Jämtlands län anger ett normalt renantal exkl årskalvar. Byordningens föreskrift åsyftar antalet renar mellan slaktsäsong och kalvningssäsong. För lappbyarna i Jämtland innebär stadgandet ett genomsnitt för längre tid av nettoantalet renar. Det kan tidvis överskridas utan att detta innebär brott mot byordningen.

Gällande renantal i Tännäs 2 000

Högsta lämpliga 2 400

Verkl genomsnitt 1945-1960 3 000

Förslagit normalt 2 400

Sid 105 Det kan gå bra med 12 renar per km² lavmark.

Sid 138 Samerna ska indelas i lappbyar. De trakter där renskötsel får bedrivas varje tid av året skall fördelas mellan lappbyarna med gränser. För lappbyarna må fastställas betesområdena med bestämda gränser jämväl inom de trakter där samerna äger uppehålla sig med renar endast en del av året.

Sid 138 f
Vad det gäller lappbyarna i Jämtlands län har de områden som får tas i anspråk för renbetning under varje tid av året beskrivits genom uppräknings av de

renbetesfjäll, särskilda fastigheter och andra områden som tilldelats de olika lappbyarna. Betr övriga betesmarker hänvisas i byordningarna endast till gammal sedvana utan angivande av exakta gränser.

Sid 161 Det lämpliga antalet renar i en lappby bestämmes i huvudsakligen av tillgången på lavbete under vintern.

Sid 172 Vid en betningsintensitet av 1 000 renbetesdagar per km² lavmark erfordras för en lappby om 3 000 renar en lavmarksareal om 400 - 500 km².

Sid 173 Var angår lappbyarna i Jämtlands län återfinns närmare uppgifter om sedvanerättsområdets utbredning i en av f d landskamreraren E Huss på offentligt uppdrag verkställd den 16 mars 1959 avgiven "utredning rörande renbetestrakter för lapparna i Jämtlands och Kopparbergs län" (stencil).

Sid 173 f
För lappbyarna i södra delarna av Jämtlands län inkl Idre utgör sedvanerättsområdets begränsning åt sydost hinder mot en större ökning av renantalet. Men det är självfallet inte alldeles omöjligt att genom särskilda åtgärder såsom inlösning av betesrätt bereda utrymme vintertid för ett ökat renantal. Med hänsyn till den ekonomiska aspekten torde endast en relativ måttlig expansion vara realistisk vid rådande förhållanden, lokaliserad i huvudsak till lappbyarna i södra Lappland och norra Jämtland. Efter uppförande av lämpliga stängselsystem i lappbyarna i södra delarna av Jämtlands län kan viss ökning av renantalet möjligen ske i dessa lappbyar utan att mera betydande olägenheter för jordbruk och skogsbruk skulle följa därav.

Sid 207 Huss PM
Lapparna har renbetesrätt året om på renbetesfjällen i Jämtlands län. I Jämtland får endast fjällrenskötsel förekomma. Sedvanerätt innefattar rätten att utan tillstånd av jordägare eller brukare under oktober till april uppehålla sig med sina renar i andra trakter än renbetesfjäll vilka de av gammal sedvana använt för renbetning.

STORA SKOG

TABELLER

Året runt marker

TÄNNÄS	BRUTTO AREAL km ²	% IMPEDIMENT höjd vatten kultur	MM sa	NETTO AREAL km ²
	903	1,7 16,7 0,5	18	81,1 732

VINTERBETES OMRÅDE

	DÄRAV LAVBEVÄXT SKOGSMARK	TOTAL ANDEL LAVMARK
634 km ²	115 km ²	418 km ²

BETESDAGAR inom

VINTERBETE	BARMARKSBETE
120	245 = 365

1991-03-21

Jurid. Byrå
L.B. Konsult

Renbete vintertid - mångårig tvist i Härjedalen

Försöker markägarna ta ifrån samerna deras rätt? Nej, markägarna vill bara lösa den gamla tvisten om var samernas vinterbetesrätt finns. Det har parterna tvistat om åtminstone sedan slutet av 1800-talet. Ett klarläggande bör rimligen vara till nytta för både samer och markägare och kanske mest för staten och dess myndigheter.

Med våra ögon...

Cirka 800 markägare i Härjedalen lämnade i slutet av september 1990 in en stämningsansökan mot de fem samebyarna som har så kallade åretruntmarker inom Härjedalens kommun. Dessa markägare, bland vilka även MoDo, Korsnäs och Stora ingår, äger cirka 75 procent av den produktiva skogsmarken i kommunen.

Genom processen vill markägarna få klarlagt om deras fastigheter är belastade med renbetesrätt. Det är en fråga som länge varit orsak till diskussioner mellan markägare, samer och myndigheter. Flera statliga utredningar har berört ämnet men har konstaterat att det är en civilrättslig fråga, som bara kan avgöras av allmän domstol.

Komplicerad fråga

Varför har då denna prövning inte skett tidigare? Det beror bland annat på att frågan är komplicerad och att markägarna inte kunnat enas om ett

gemensamt agerande tidigare.

Att markägarna nu kunnat enas beror, enligt vad jag kan förstå, bland annat på att Härjedalens Markägarförening bildats, ökande renantal, ianspråktagande av nya marker för vinterbete och ökade krav på skogsbruket om hänsynstagande till rennäringen.

Den utlösande händelsen vill jag påstå var då samerna presenterade en karta, där man hävdade rätt till sedvanebete i hela Härjedalen. Detta skedde i en arbetsgrupp, som tillkommit på landshövding Heurgrens initiativ och som hade till uppgift att finna samförståndslösningar rörande samebyarnas anspråk på vinterbetesmarker. Markägarnas representanter kunde ej acceptera de ställda anspråken och samerna var ej villiga att minska anspråken. Samförståndslösningar var därmed omöjliga och arbetsgruppen avbröt sitt arbete.

"Renskötsel av ålder"

I massmedia har ibland sagts att markägarna vill ta ifrån samerna rätten till vinterbete. Så är inte fallet. Rätten som sådan ifrågasätts inte. I

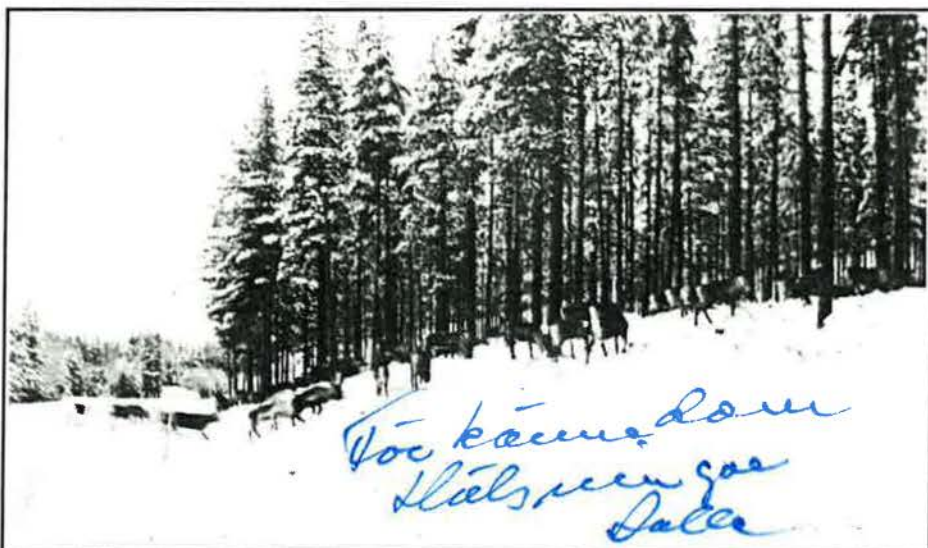
rennärlingslagen definieras de så kallade vinterbetesmarkerna på följande sätt: "Renskötsel får bedrivas...under tiden den 1 oktober - den 30 maj...inom sådana trakter utanför lappmarkerna och renbetesfjällen där renskötsel av ålder bedrivs vissa tider av året." De markägare som deltar i stämningsansökan hävdar emellertid att någon "renskötsel av ålder" inte bedrivits på deras fastigheter och att den betning som nu sker på dessa således ej har något stöd i gällande lag.

Dom om två år?

Målet kommer att handläggas vid Svegs tingsrätt av före detta lagmannen Fredrik Rekke såsom tillförordnad domare. Tidsåtgången är svår att bedöma, men förhoppningsvis skall dom kunna avkunnas inom ett par år.

Förhoppningsvis skall spelreglerna därefter vara klara, så att parterna har klar grund för att diskutera överenskomelser för respektive närings fortsatta bedrivande och utveckling.

Karl Henriksson

Svegs Tingsrätt ska nu avgöra frågan om samernas rätt till renbete vintertid hos cirka 800 markägare i Härjedalen.

varg, järn och lo, ska kunna överleva. Mot den bakgrunden välkomnar Världsnaturfonden WWF naturvårdsverkets nya förslag om ersättning till samer som får sina renar rivna av rovdjur.

Förslaget går ut på att de samer som kan visa att de har rovdjur inom sitt område får en årlig engångsersättning från staten. Enligt det nuvarande systemet får renägarna ersättning för varje rivna ren.

— Det hela är faktiskt mycket elegant. Med det nya systemet blir det lönsamt att värna om rovdjuren i stället för att försöka döda dem, konstaterar WWF:s naturvårdsintendent Ola Jennersten.

Vi hoppas att vi med ett "omvänt" bidragssystem kan få samernas medverkan i att säkra jävstammen i Sverige.

Nyhlen — du undviker skickligt kärnfrågan

Också jag kan sitta och reta mig på enstaka detaljer i tidsningsartikler. Det här japanska renskinnat som LTA:s fotograf lyckades överlämna mig att sätta om axlarna är upplysningsvis inte alla japanska utan resultatet av en hederlig byresaffär jag gjorde några dagar innan strax norr om Porjus. Vidare har nyansen en förmåga att försvinna i tidsningsartiklar. När jag säger att processen i Svegranger hälsats mot folkgrupp så försvinner ordet tangerar osv.

Men låt oss nu tala lite allvar. Din uppgift om att just Härjedalen inte skulle höra till de områden som sedan urminnes tider befolkats av samer finner jag smittat sensationellt. Man vet att samerna befolkade områdena från nordligaste Skandinavium till södra Värmland. Men enligt dig alltså inte just Härjedalen. Mycket märkligt.

Du sätter andskriftfullt och läser i gamla kungabrev som vore de hela sanningen och närmast heliga skrifter. Men handen på hjertet. Där kan väl inte hela sanningen finnas. I dessa skrifter finns en part som inte kommer till tals, nämligen de som var här först — samerna. Vidare kan man inte som du utgår

från kyrkböcker som de vore någon sorts helig skrift. Var och en som någon gång släktforskat vet hur mycket fel som där kan finnas. Vissa individer och befolkningsgrupper registrerades inte ens. De kunde vara: zipper, tattare, rackare och fäntigslapper. Dessa misshagliga personer valde man ibland att betrakta som ickemänniskor för att framtida schacka med dem.

Den skändliga process som skall äga rum i Svegranger har jag min fulla frihet att kraftigt protestera emot. Och om jag känner skamkänslor och äckel som svensar över detta så gör jag det. Fler kulturarbetare och andra inte minst från Norrlands inland bör nu ta ställning för en ursprungsbefolknings urgamlas rätt.

Vi svenskar brukar ju ha så mycket behållarsvårt att säga om skändligheter som påtänks i vår omvärld. Och med all rätt. Nu är frågan om Härjedalen. Hur är vi på hemmaplan? Tolerans vi svenskar ytterligare utbredda för den samiska kulturen eller gör vi det ej. Om Härjedalen ej är samernas land, var ligger då samernas land enligt dig? Norröver, där vattenregleringar och ett in-

Sametolkets debattforum

tensivt skogsbruk i decennier har försvärat livet för samerna. Grunden till min protest är helheten i vårt på alla sätt koloniala beteend. Och om du vill kalla mig för "lögnaktig" bör du vara klar för din hatt och upprepa det exempelvis utanför tingshuset i Svegranger och om det verkligen blir någon. Jag tänker igenom att jag bär ett antal kameror runt halsen.

På min väg ner till Stockholm åkte jag över Östra Finnmark. Där fanns inte en människa vare sig på 10 mil. Varken samer eller andra. Rent teoretiskt kan jag naturligtvis tillsammans med andra tysktaliga bildas enklav där. Låt oss kalla den tjothahj. Här finns ju varken svenskar eller andra. Alltså är det vårt eget tjothahj. Detta skulle nog inte tolereras av nationalstaten inkl. Gösta Nyhlen.

Vad jag försöker säga är att vad som är rätt och fel inte bör avgöras av numerär och tolkning. Moral sätter hinder i vägen. Attnestone förhoppningsvis. Lågg ner rättegången i Svegranger.

JEFFERIK STOCKLASSA

19

Läs på bättre Jefferic Stocklassa! Hävd och sedvanerätt till renbete i Härjedalen

vid sjön Rogen — Anders Mårtensson — angående skada av renar på Per Olovssons skatteland, betesängar, säter och slätterängar vid fjället Brattri. Enligt utdrag ur Häradsrättens dombok gällande vid lagtima tinget med Hede Tingslag den 17/2 1842. I anledning af meddelande på följande memorialen.

"I ödmjukhet angående kallelse vid till nästa kommande lagtima ting med Hede tingslag, då Bonden Per Olovsson på Myren i Tännäs Kyrkby med påstående om att följande af laga klander mot den syneförrättning som kommit Per Olovsson till del. Per Olovsson hänvisade till Kungl. resolution 22 oktober 1723, Kungl. förordning 1 december 1748 och Kungörelse 20 november 1783 rörande lapparnas och renarnas bortdrivande från Tännäs och Funäsdalens byars skatteägor och områden.

Otvivelaktigt begagnandet därav enligt ovan, ytttrade sig Per Olovsson icke vara i tanke att söka använda de åtgärder ombemälda Nådiga stadganden kunna föranleda, utan medgavs Anders Pålsson rätt att nyttja dessa visten under flyttningar till fjälltrakten, liksom under flyttning från dem till sitt nybygge i Nässjödalen.

Kungl. resolution den 22 oktober 1723 uppå Prästerskapets Besvär och ansökningar. Kungl. Maj:ts afgångne Befallning af den 1 september 1729 angående Lapparne, at de igenom det ena Länet till det andra blifwa förde, til dess de wid deras rätt hemwister uti Lappmarkerna kunde kommat at stadna, blifwer härmed till värkställighet förnyad. Alligande doch wederbörande Landshöfdingar och Kronor=Betiänter, at noga efterfråga till hwad Församling sådane Lappar sig hålla, intill des de kunna blifwa härifrån orterne afförde.

I medlertid skola alla de, som icke med någon Kyrkoherdes bewis gitta intyga, att de Gudstjänsten uti någon wiss Församling bewista, uti Christendomen nödiga underrättelser taga och sine Salighetsmedel bruka, blifwa grepne och till publikt arbete satte, samt så länge därwid qwarhållne, intill dess de alfvarsam åhoga wisa, at låta leda sig till Guds kunskap. Så böra ock alle Judar, Landstrykare, Träddragare och Häcktmakare, som fara omkring Landet, til följ af Resolution på Prästerskapets besvär av år 1660

fasttagas, ock til Kronans arbete brukas.

Kungl. Förordning den 1 september 1748, hwarefter Lapparne med deras Qvinnor och Barn i Västerbotten och dertil lydande Lappmarker hafwa sig att rätta, när de utom Lappmarkerna sig uppehålla wilja. Som oaktat förre Förbud, ännu deröfwer klages, at en del Lappar, med deras Qvinnor och Barn, begifwa sig ifrån Lappmarken til andra orter, der fara by från by, samt med tiggande beswäre Kungl. Maj:ts Undersåtare, ock därjemte tilfoga dem både intrång och skada på Skogarne, samt olägenhet med diurs och fogels skiutande och fångande, igenom hwilket kringstrykande jemwäl händer, at de icke hålla sig til någon wiss Församling, utan lefwa i mörker uti sin Christendom, hwarför utan och derigenom blifwer brist i Lappmarken på nödigt folk till Renhiordernas skiötsel; Så warder til förekommande av sådant oskick påbjudit, det ingen Lappman, Qwinna eller deras Barn, må sig ifrån Lappmarken begifwa til någon annan ort i Riket, förrän han, eller hon, icke allenast fädd Tings=rättens låf och tillstånd dertil, igenom utdrag utur Protokollet, sedan behörigen undersökt bliwit och Tings=Rätten funnit at samme Person utaf Lapp-Almogen i tjänst icke åstundas eller behöfwes, utan ock Kyrkoherdens i den Lappmarken sitnesbörd om hans eller hennes kunskap i Christendom samt förde wandel och när den, som således med desse bewis bliwit försedd, kommer til någon ort, bör densamme der årtienst taga, och sedan tillställa näste Crono=Betiente det bewis han af Tings=Rätten undfäddt, samt tillika gifwa tillkänna, hos hwilken han tjänst tagit, hwarefter bemälte Crono=Betient åligger, at derom til Landshöfdingen i orten berätta.

Och skal Husbonden, inom en månad, ifrån det sådant Legohion i hans tjänst kommit, låta Kyrkoherden i Församlingen derom få kunskap, på det han derföre sörja må, att en sådan Lappman eller Qwinna, varder i sin Christendom underwist, samt tillhållen, at bruka sina Salighetsmedel, äfwen som ock Husbonden åligger, at derom wara sorgfällig, at bemälte Lappman flitigt kommer til Kyrkan och Catechesmiförhören, samt anmars hemma i huset undervises öfwes i Christendomen. Den husbonde, som utan laga förfall försummar, at inom förenämnda tid gifwa Kyrkoherden kunskap om bemälte tjenstehion böte 5 daler S:mt, angifwarens ensak.

Ock ifall ändå sedan någon Lappman, eller

Qwinna uppå andra orter utom Lappmarken finnes, hwilken ei hafwer sådana bewis, och i ständig tjänst sig icke begifwit, böte 5 daler S:mt, Lappmarkens Kyrkornes ensak, eller i brist af botum, straffes med 4 par spö, eller 4 par ris, 3 slag af paret, hwarefter han eller hon skal til Lappmarken återföras. Men den som hyser eller tilstädier någon ledig och tjenstlös Lappman eller Qwinna, at på sina Ågor och Skogar utom Lappmarken wistas skal böta 10 daler S:mt, hälften till angifwaren, och den andra hälften til Socknens fattiga, til hwilka böter jämwal den Crono=Betient Skal wara förfallen, som härom fått behörig kunskap, och derwid sin skyldighet icke fullgjör.

Och aldenstund någon av Lapp-Allmogen kunde redan hafwa sig ifrån Lappmarken begifwet, som ännu icke någon tjänst tagit, eller med sina Renar sig utom Lappmarken uppehåller: Fördenskul böra de med första som kan ske, sig till Lappmarken återbegifwa, eller ditiöras. Men är någon så gammal och wanför, at den ei kan med tienande, eller annat arbete födan förtiena.

Åliggandes wederbörande, så i Städer som å Landet, så wäl som Prästerskapet at noga tilse, det detta alt behörigen fullgjort warder."

Land ska med lag byggas. Lagar är till för att efterföljas, och så skedde även före år 1842, vilket framgår av Häradsrättens dombok gällande vid lagtima tinget med Hede Tingslags beslut den 17 februari 1842. Jag utgår ifrån, att ordet rasist var ett okänt begrepp på den tiden. Men jag utgår också ifrån, att Dina värderingar och förhastade slutsatser kommer att få en ny inriktning i fortsättningen. I Dina uttalanden i ÖP och LT den 25/9 1991, säger Du bland annat:

att hela rättsprocessen är en förlängning av Sjöbo-andan, att sedvanerättsprocessen i Härjedalen är en skamfläck för Sverige, att Du på väg genom länet stannar till vid tingshuset i Svegranger för att hålla en tyst minut för Sveriges förlorade heder, men om det inte varit för dyrt så skulle Du ha kastat ägg, samt att Du anser att rättegången är en variant av våldförande på en ursprunglig folkminoritet i vårt land och undrar om man kan ifrågasätta urminnes sedvanerätt och hävd. Du tycker även att man kan ta upp tåten om olaga tvång.

Om nu ÖP och LT har uppfattat Dig rätt vid sina intervjuer med Dig, så ifrågasätter jag, om Du inte vid tillfället ifråga har kommit med utopiska fantasiprodukter, som helt saknar verklighetsförankring?

Enligt Ditt synsätt så skulle markägarna i Härjedalen, som är lagfarna ägare till sina fastigheter, ha infiltreras av Sjöbo-andan, då de värnat om sin egendom och uttalat, att man inte önskar få sina skogsplanteringar, potatisåkrar och trädgårdsland nedtrampade och förstörda av stora renhjordar årligen.

Markägarna torde ha sin fulla frihet att protestera och processa mot de som ej har respekt för enskild egendom — detta utan att bli beskyldt för hets mot en folkgrupp, eller kanske till ock med vara rasister, därest Sjöboandan föreligger.

Ej heller är markägarna i Härjedalen rasister, och ej heller föreligger sedvanerätt eller urminnes hävd till renbete i Härjedalen. Sedvanerätten behandlades av Högsta Domstolen i samband med "Lossenmälet", varvid HD den 10 november 1967 fastställde Vattenöverdomstolens dom av den 26 januari 1962, varvid fastslogs att någon sedvanerätt till renbete ej förelåg utanför renbetesfjällen i Härjedalen.

Vännen Jefferik Stocklassa — känn Dig stolt över att vara svensk — håll gärna en tyst minut hemma i bostaden — men inte för Sveriges förlorade heder — utan för Din egen heder — kasta gärna ägg omkring Dig för att markera Din starka viljeyttring. Vi lever i ett rättssamhälle med yttrandefrihet. Men skall man yttra sig muntligt eller skriftligt offentligt, så bör man vara bra påläst i det ämne som man behandlar.

Du har nedvärderat markägarnas förmåga här i Härjedalen att taga vara på sina lagliga rättigheter. Du har givit dem ett underbetyg, trots att Du saknar kompetens härför. Du säger: Jag skäms som svensk över den förlorade hedern vi bevittnar. Jag tycker istället att du skulle skämmas för Dina uttalanden om markägarna i Härjedalen samt be dem om ursäkt.

Sveg den 31 januari 1992

GÖSTA NYLÉN

Sametolkets debattforum

"NYLEN — DU UNDIKER SKICKLIGT KÄRNFRÅGAN", skriver Jefferik Stocklassa i SAMEFOLKET nr 12 1991 under rubriken "Rent ut sagt". Jag drar därav slutsatsen, att den artikel jag hade inne i bland annat ÖP 3/10 1991 även publicerats i SAMEFOLKET nr 11 1991, enär någon från förenämnda tidning ringde upp mig och bad att få publicera förenämnda artikel, vilket jag intet hade att erinra mot. Dock ställde jag villkoret, att SAMEFOLKET skulle sändas till mig, när artikeln hade blivit införd. Så har ej skett, men någon har skickat mig en kopia av Stocklassas artikel, som står på sidan 19. Jag kan av den anledningen bemöta Stocklassa.

Du skriver bland annat, att "Om Härjedalen ej är samernas land, var ligger då samernas land enligt dig? att den skändliga process som skall äga rum i Svegranger har jag min fulla frihet att kraftigt protestera emot. Och om jag känner skamkänslor och äckel som svensk över detta så gör jag det. Fler kulturarbetare och andra inte minst från Norrlands inland bör nu ta ställning för en ursprungsbefolknings urgamlas rätt, samt

I min förra artikel bemötte jag Dina sakfel, som Du lämnade till ÖP och LT av den 25/9 1991. Jag konstaterar att fortfarande irrar Du omkring i fablernas värld och kan inte hänvisa till några uppgiftsskällor. "Man vet", säger Du, men vilka är man? Och varifrån har "man" fått dokumenterade faktauppgifter? Det är förvånansvärt att en kulturarbetare lämnar vilseledande uppgifter om samerna och undviker att vara sanningsenlig. Om Du ställer Dig utanför tingshuset i Svegranger, när renbetesmålet skall handläggas och härvid har hängt ett antal kameror runt halsen, så blir Du för den skull inte mera trovärdig. Har man lämnat uppgifter, som inte är med sanningen överensstämmande, då har man varit lögnaktig — medvetet eller omedvetet — det kan Du bäst svara på själv. Jag rekommenderar Dig att läsa boken om Härjedalen, som Abraham Hülphers gav ut år 1777.

Härutöver skall jag lämna följande dokumentation om var samerna hörde hemma och inte hörde hemma i Sverige, detta i gången tid.

Bonden Per Olovsson från Myren i Tännäs (Myr-Per), som på sin tid låg i fejd med lappmannen och nybyggaren i Nässjödalen och

bra udiear

a Norrlands distrikt av klaga, Studieförbundet genomfört, sitt hittills omfattande, studier, aktivt sett. De estetiska ämnena med bland annat musik och konsthantverk för 99 procent av mheten medan reli- gion stannade på 18 malsammet på 11. I ett har alla medlemmar noterades i. Gästrikland, gland, Medelpad, nd, Härjedalen, och nanland-ökat. För det ökningarna står Bap- ifundet, Missionsför- och Pingströrelsen. la distriktet noterades cirkeltimmar, 23 367 ruppstimmarna och 1 338 rogram. Gävleborgs de cirkeltimmar från örra året till 25 908, kul- pstimmarna från ill 16 593 och kulturpro- en från 570 till 754. nglandsavdelningen bland de estetiska äm- ned 11 287 timmar, i de stenskapliga med 2 289 de samhällsveten- a med 1 183 och de tek- ned 300 timmar. Gästrik- omerar bland huma-

dsamfunden står Mis- rbundet i topp när det omföra, företags- naturvetenskap svarande place- grströrelsen för i ska amnen, me- allsvetenskap. ning av statisti- ktsstudiedare ndsvall, att det FS att fundera en man ska ha. procentiga öka- el- och kultur- i har gett en v effekt på di- nomi. Genom bidragbestäm- lak och bidrag- utgår från 50 idigare versam- FS fullt ut betalt esultat. Oavsett i FS-avgift och r varje genom-

stämna hölls i ombuden också rundvandring i

VATTEN

orsområde kl korv, pota- ik/Fiskbullar, lkost, rslimpa, sås, t isbullar/Blod- gon, rårivna

s, råkost rsområde ka

t nelett smörgås ns skola illbullar med ylt, råkost r med skink-

akad torsk, kt potatis ullar med t potatis, rå-

gröt, kaviar, l, frukt tterhogdal nkaka

a

nnas pusspuding

rsområde v, mos, mo-

ng, pot. rå- gryta rödbetor.

det stora FS-huset. Bland annat finns där en inspelningsstudio för musik till en byggkostnad av en och en halv miljon kronor. Många frivilliga arbetstimmar lades ned innan studion var klar att tas i bruk av ett 70-tal musikgrupper. Nils-Erik Ohlsson ledde förhandlingarna. Till styrelse valdes Sven-Erik Andersson, Huddiksvall, ordförande, Lars Åke Nilsson, Härnösand, Kaj Revahl, Gävle, Rune Lindé, Bränsjö, Sune Wennstig, Gävle, Rolf Sellgren, Örnsköldsvik, Per Larsson, Sundsvall, Ann-Britt Samuelsson, Sundsvall (nyvald) och Åke Silén, Sundsvall, sekreterare.

Frikyrkliga Studieförbundet har inlett ett bibelbruksprojekt kallat Ord som lever. I samband med distriktsstämman i Söderhamn medverkade landshövdingen Lars Ivar och Brita Hising med anföranden i den välfyllda missionskyrkan. De berättade om vilken betydelse Bibeln och de kristna värderingarna har för dem både i arbetet och i hemmet. Lars Ivar Hising visade en familjebibel från 1764 där hans farfars far skrivit ned några kommentarer. - Min familj var stabil sa Lars Ivar Hising, i hemmet rådde kristna värderingar, uppfostran var ganska sträng men vi barn möttes med kärlek.

År 1988 deltog Lars Ivar Hising i Bibelmaraton i Gävle. Som minne därifrån fick han en bibel med omkring 125 namnteckningar. Det var en gåva han satte värde på. Brita Hising berättade att hennes far var varmt religiös men ingen var kyrkobesökare. I stället tog han med barnen ut i naturen och lärde dem mycket om den.

Lars Ivar Hising kom till landshövdingeämbetet från näringslivet. - I 35-40 år har jag sysslat med teknik. De fem år som landshövding har till en tredjedel bestått av att vara chef för länsstyrelsen, till en tredjedel att agera i olika funktioner inom länet och till en tredjedel att inneha nationella uppdrag till exempel som civilbefälhavare för nedre Norrland.

- Man kan hämta visdom från Bibeln menade Lars Ivar Hising och tog en hälsning ur Mose liv som exempel på mod, organisationstrategi. - Kristna värderingar kan vara en grund för vårt arbete.

Som landshövding möter Lars Ivar många individändringar. Även om vårt samhälle är genomorganiserat kommer man ändå till sist fram till individuella problem där det också blir fråga om begrepp som livskvalitet och livets mening. Tar man bort de kristna normerna blir det något som saknas. De ger nämligen grund att stå på framför landshövdingen. Han menade också att det är viktigt att hjälpa åt. Vidare ville han se en återknytning till de kristna värderingarna så att våra barn och barnbarn kan se framtiden an med tillförsikt. Brita Hising talade om kärlek, omtanke och sättopatis, del sistnämnda giltigt också i kristendomen. Av en sättopatis växer det fram flera potatisar, ett sätt att uttrycka att även den kristna åskådningen växer ifall de som omfattar den arbetar för att sprida den. Brita Hising slog även ett slag för bättre kontakt mellan föräldrar och tonåringar.

Folkskollärare Björne Erixon, Stockholm, erinrade i sin föreläsning om att mycket i vårt samhälle går tillbaka på Bibeln. - Enligt borde det inrättas en kyrkornas Nobelpris i bibelläsning för att stimulera bibelläsning. Många äger en bibel men relativt få läser den regelbundet. - Vårt kulturarv blir obegripligt om man inte läser Bibeln sa Björne Erixon. Läser man inte Bibeln i hemmet som barn läser man den inte särskilt mycket som vuxen påpekade Erixon. Men han höll även med om att Bibeln är en svår bok. Fast den handlar mycket om människor och människovärdet. Det specifika med Bibeln jämfört med andra böcker är att den talar om gudsrelationen.

Makarna Hising och Björne

Vattendropparna

Vattendropparna har framträtt i Ytterhogdals kyrka i samband med en familjegudstjänst.

Efter en intensiv sommar med konfirmandläger, två oförjolliga veckor med Tjernbybarnen, välgörda och gästande musiker, har hösten gått i lugnets tecken.

Söndagen den 13 oktober var det andra dagen för höstens första främmande med VATTENDROPPARNA i vår kyrka. Tjugoflickor och en mo-

dig pojke sjöng med ackompanjering av kantor Margareta Larsson. Familjegudstjänsten leddes av kyrkohärdem Benkt Mellquist. Man sjöng också för lille Adam Rasmus som döptes den här dagen. Efter att bjöds det på kyrkkaffe i församlingens hemmet, där man fick lyssna på ett par sånger till av kören.

ORDET FRITT

Varför lägga ner Sörmon, föredetta Äldersdomshemmet i Sveg, för gott?

Jag tycker det är stort fel att man skulle lägga ner Sörmon i Sveg. Varför inte ha kvar Sörmon där gamla barna får stanna kvar på det som varit mycket bättre det, tycker jag. Istället så bygger dom servicehus för flera miljoner kronor. I och för sig så är det bra att det finns. Men dom kunde väl ha kvar Äldersdomshemmet Sörmon istället. Men det är bara pengar som styr. Men det är så att gamla barna ska nu för tiden skickas på långvården och del utav dom ska skickas på servicehus. Förut för ungefär 10-15 år sen då skulle gamla barna vara på Äldersdomshem. Men nu idag ska gamla barna skickas på långvården och blir nerrogad och behandlad som kopior och inte ens kan äta upp sin mat själv, utan sitter uppe i rullstolen och sover och inte orkar äta själv, bara för att dom blir för mycket nerrogad. Är det så nödvändigt att ge gamla barna droger så att dom blir riktigt nerrogad så att dom inte orkar äta upp sin mat utan istället bara sitter och blundar och sover. Det är fel. Men då kör säger sjukvårdarna med det att då blir gamla barna snälla om dom får bli nerrogad. Men dom ska kunna få äta upp maten själv, tycker jag. För själv jobbar jag på Svegs Sjukhus och där får jag se omse. Dom andra gamla barna ska skickas på ett servicehus. Varför inte ha kvar Sörmon. Det skulle dom kommunpolitiker ha tänkt på innan dom byggde servicehuset Seniorens.

Landstingsanställd

Apropå YIK:s 70 årsjubileum

Det som skulle bli en trivsamt kväll i idrottsplanen blev tyvärr, som vi först, rätt pinsamt för många. Jag vill göra ett tillägg till er insändare. I jubileumskommittén och planering deltog även samtliga sektioner och förbund så Ni kan se att vi var många som gjorde bort oss. Jag kan intyga att respektive idrottsförbund var inbjudna. En sak är säker, att YIK verkligen uppskattar våra duktiga ungdomsledare i simsektionen. Tyvärr har vi väl visat det vid fel tillfällen. Detsamma gäller nog simförbundet också. Vad blir nästa blunder?

Gunnel Jansson YIK-medlem

Erixons framträdanden varvades med sång och musik av Gunnel och Per Jorsäter, mor och son, tidigare verksam i distriktet men numera bosatta i Närke och Värmland. Temat för deras program var kärlek, fred och frihet. Per har för övrigt gett ut en skiva med freds- sånger som han skrivit själv.

Ingemar Gustafsson

Till dig matfjv på Myrgränd

Har du så smått om trasmat- tor att du måste gå och stjäla från bilrutan på en parkerad bil? Jag som skriver detta är ägaren till matfjv. Den länade jag ut till Myrgränd. Men inte behöver du gå och stjäla. Jag har många trasiga trasmatfjv. Om jag visste vem du var så kan du få flera, utan att stjäla. Om du tappat minnet just när du stal matfjv så kan du hänga den tillbaka på närmaste motorvärmare 1-20. När minnet kommit tillbaka. Fy skäms.

"Korståget"

Enligt LT den 25/9 1991 har författaren Jeffrey Stockklassa varit här på "Korståget" och i ÖP samma dag har han givit uttryck för "Genant förtryck för samer". Av hans uttalande framgår såväl i LT som ÖP:

Att samerna utgör ursprungsbefolkning i landskapet Härjedalen.

att i tingshuset i Sveg pågår den så kallade sedvanerättsrättegången mellan samerna och vad de kallar det storsvenska samhället, och i stället för att kasta ägg så håller han en tyst minut för Sveriges förlorade heder.

att rättegången är en variant av våldförande på en ursprunglig folkminoritet i vårt land.

att han skäms som svensk över den förlorade hedern i bevittnar.

att skogsbolag och enskilda ansluter sig till Sjöbo-andan, att det är hets mot folkgruppen samerna, då man ifrågasätter urminnes hävd och sedvanerätt, då man lika väl tar upp låten olaga tvång.

att sedvanerättsprocessen i Härjedalen är en skamfläck för Sverige, då den utgör en förlängning av Sjöbo-andan. Det har banat väg för denna typ av handling, som skulle ha varit totalt omöjligt förut.

Avslutningsvis säger Stocklassa: "Det är trots allt så, att det är samernas land det handlar om".

Undertecknat ber att få framföra följande faktauppgifter i ärendet:

Den första lappska inflyttningen i Härjedalen torde ha skett under 1600-talets mitt, men torde den ha varit tillfällig. Enligt Janrik Bromé skulle i februari 1670 inga lappar ha funnits i Härjedalen. De som funnits där tidigare har flyttat bort, sedan en lappfamilj år 1652 hade mördats i fjällen ovanför Ljungdalen.

Avhandlingarna från år 1695 års rättsföreläsning för revision av jordeboken över Härjedalen och Jämtland framgår, att lappskatt inte upptogs vid tingen i Hede och Sveg.

I skriften "Om lapparna i Jämtland och Härjedalen"

meddelar Lars Thomasson, att år 1672 fanns i Härjedalen sammanlagt 7 lappfamiljer om 26 personer, och i jordeboken för år 1761 omnämnes för första gången, att en lapp vid namn Anders Jonsson erlagt skatt för Skars- och Helagsfjällen. År 1777 Hölperas meddelar i sin år 1777 utkomna bok om Härjedalen, att "lapparna uppehålla sig både sommar vinter vid fjällkan- ten, således åt Storsjösidan" och att "främmande lappar hafva tillförne med sina renh- jor dar fritt fått besöka Hede- fjällen, men icke numera".

Till Hede socken räknades då Storsjö. Om några lappar i Tännäs socken har Hölperas in- get att berätta. Uppgifter från bygger meddelanden från länsman och präster i försam- lingarna och icke på förtäta- rens egna iakttagelser.

År 1783 får länsstyrelsen i Gävleborgs län, dit Härjedalen då hörde, anledning att syssla med lapparnas inträngande på de enskildas marker. I en det året på allmogens begäran ut- färdades en kungörelse den 20/ 11 1783 rörande lapparnas och renarnas bortdrivande från Tännäs och Funäsdalen byars skatteägor och områden - även Rändalens marker innefattas- des av kungörelsen.

Enligt Kunglig författning den 10 september 1720 och Kunglig resolution den 22 no- vember 1723 jämte Kunglig för- ordning den 1 december 1748 skulle lapparna med sina renar i berörda områden bortdrivas och föras till deras rätte hem- wister uti Lappmarken. En precisering av Lappmarken an- föres i Kunglig Förordning den 1 december 1748, där talas om Västerbotten och dertill ly- dande Lappmarken.

Själva fjällmarken, den större delen av skogsmarken och fisket i de mera givande sjöar- na hörde "Gud". Oss och Sveriges Krona till" - enligt Gustav Vasas brev den 20 april 1542 - och med stöd härav upplät Kronan mot skatt slättermark i Gröndalen till Ljusnads Bruk och renbetesrätt till Skars- och Helagsfjällen till från Undersä- ker inflyttade lappar. Fram till 1850-talet grundades lappar- nas möjligheter till att driva renskötsel i Härjedalen på möj- ligheten att mot skatt utnyttja områden längst uppe i fjällen mot Norge och Jämtland.

När avvittringen återupp- togs i Jämtlands län år 1821 fanns i den för avvittringen in- om Hede i Härjedalen och "an- gående bestämmande av säkra gränser för lappallmogen i Jämtlands renbetesstrakter" skedde en ändring till lappar- nas förmån.

Under hot om expropriation tvångsinköpte svenska staten år 1889 Högvalen Nr 1 och Hög- valen Nr 2 om 3 3/4 trög för sammanlagt 4.800,- att använ- das som vinterrenbetesmarker åt Mittådalslapparnas renar. Fastigheten Ljusnedal 1:1 sål- des den 14 juli 1893 till Kronan, som fick lagfart på fastigheten den 13 juni 1894. Fastigheten omfattar nära 6 kvadrattmil. Köpeskillingen utgjorde kro- nor 210.500,- Riksdaler Banko. Även här förelåg hot om ex- propriation. Renskötsel skulle främjas.

Samtliga fastigheter såldes med alla nyttigheter bland an- nat jakt och fiske. Det var ett fullt övergrepp från statsmakte- ras sida att sopa bort ett antal självägande bönder, som inte låg samhället till last i något av- seende, enbart för att främja en annan näringsgren, som fick bedrivas av vem som helst. Efter år 1894 måste man vara av samisk härkomst för att få ägna sig åt renskötsel. Således är Sverige det enda landet i världen som har en närings- gren som är rasbunden.

Vad gäller samernas sedva- nerätt till renbete i Härjedalen så framkom i samband med sjön Lossens reglering i västra Härjedalen, att de ej hade sed- vanerätt till renbete utanför renbetesfjällen. Trakten söder om sjön Lossen hade ej utnytt- jats för renbete förrän tidigast omkring år 1895. Målet avgör- des i Österbygdens vattendom- stol den 12 juli 1958. Samernas talan fördes av Kammarkol- legiet, som överklagade domen hos Vattenöverdomstolen, som

Hede- protest

Hede företagargrupp pro- testerar mot nedrustningen av sjukvården i Hede. Man anser att det är en stor mot- gång i gruppens ansträng- ningar att skapa goda förut- sättningar för ett bärkraftigt näringsliv i Hede-bygden.

Att skära ner samhällets ser- vice till invånarna i glesbygd rimmar också mycket illa med ambitionen att "hela" Sverige ska leva. Vilket ju är hela vårt läns gemensamma angelägen- het. Det vore olyckligt om vi in- om länet skulle behöva skapa en ny slogan: "Hela länet ska le- va".

Hede företagargrupp anser också att varje församling in- nebär att argumenten för ett företag att flytta till Hede uthol- kas.

I en skrivelse till landstinget i Jämtlands län anför Hede före- tagargrupp bland annat ovan- stående och man avkräver landstinget en konsekvensut- redning över de besparingsför- slag man lagt.

Man säger sig vara väl med- veten om att debet och kredit måste gå ihop, men att återgå- der som motarbetar andra satsningar inte utan vidare får ske.

I dom den 26 januari 1962 fast- ställde Vattendomstolens dom - och fördes av Kammarkol- legiet upp i Högsta Domstolen, som avgjorde tvistemålet den 10 november 1967, varvid Vat- tenöverdomstolens dom fast- ställdes.

Förenämnda domar gällde även den 27 mars 1973, då lant- bruksnämnden under hot mot expropriation (vingade näma- re 200 fastighetsägare i Tännäs socken att skriva på avtal om upplåtelse av nyttjanderätt till renbete. Avtalet gäller fram till den 30/9 1993. I dom av den 28/ 11 1975 hos Jämtbygdens tings- rätt - Fastighetsdomstolen ex- propriäres/ nyttjanderätten till renbete på 6 st fastigheter i Tännäs socken. Nyttjanderät- ten utgår 30/9 1993. Totalt kom samerna över renbetesrätt på omkring 30.000 hektar mark utan någon kostnad. Vi skatte- betalare fick genom Kammar- kollegiet betala hela notan.

Ranchrenskötsel torde på sikt vara enda lösningen i Här- jedalen. Ur ekonomisk syn- punkt skulle det säkerligen vara lönsammare. Slaktvikten skulle kunna dubblas, köttets kvalitet skulle bli bättre, enar renarna ej skulle stressas. Ur trafiksäkerhetssynpunkt skul- le renen ej längre utgöra någon trafikfara - därtill ej längre vara till förfång för alglagarna. Det kan nämnas, att på norska sidan har man aldrig avskaffat vildrensjakten. Här i Sverige fridlystes vildrenen för gott en- ligt jaktstadga SFS 439 av den 25/11 1927, vilket även omnämn- es i Jaktstadga SFS 279/1938. Slut på historiken.

LT:s och ÖP:s läsekrets har av Stocklassa bibringats felak- tiga och vilseledande uppgif- ter, som jag samlat inlednings- vis i 7 att-satser. Sverige har in- te förlorat sin heder, men den som lämnar lögnaktiga uppgif- ter löper risk att förlora sin he- der. Aktuell rättegång är di- rekt föranledd av att samerna inte har respekt för enskilt ägande av fast egendom, som därtill är lagfarna och ej besvä- ras av servituträtt till renbete. Att fastighetsägaren hävdar sin rätt har ingenting att göra med hets mot folkgruppen samerna - eller att de därmed skulle ansluta sig till Sjöbo-an- dan. Detta får stå helt för Stocklassas uppfattning, som han torde vara ganska ensam om.

Slutligen: Nyttjanderätten till fast egendom kan i huvud- sak grunda sig på tre rättsför- hållanden: Aganderätt, upplå- telse (hyra arrende, servitut mm), samt urminnes hävd. Sedvanerätten är klarlagd av Högsta Domstolen 10/11 1967. Det handlar således inte om samernas land, när vi talar om Härjedalen.

Gösta Nylén